

ગુજરાતી ચોથી ચોપડીના અર્થ.

કવિતાની સમજૂતી તથા વાંચેલા વંશ સુધી ગુજરાત
દેશના સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ સાથે.

ફકીરભાઈ કાસીદાસ

સુરતની નામદાર સર જમસેદજી જીજીભાઈવાળી નંબર
પેરેલાની છોકરાઓની નિશાળના વડા માથા—માસ્તર—

ના છોકરા નગીનદાસ ફકીરભાઈ કાસીદાસની

જતી રાજ્યાભાઈ જગજીવનદાસે છપાવી

પ્રસિદ્ધ કર્યા.

(ત્રીજી આવૃત્તિ, સુધારા સાથે)

સુંબઈ :

સપન પ્રીનતીંગ પ્રેસમાં છાપ્યું છે.

સન ૧૮૮૩.

કિંમત સાડા ચાર આના.

(સન ૧૮૯૭ના ૨૫માં આકર મુજબ આ પુસ્તક રજીસ્ટર કરેલું છે)

ગુજરાતી ચોથી ચોપડીના અર્થ.

હાલમાં છોકરાઓએ ગુજરાતી લીજ ધોરણમાં યોથી ચોપડી શીખવા માંડી, એટલે પાઠમાં આવેલો દર એક શબ્દ વ્યાકરણમાં કયા વર્ગનો ગણાય છે તે તેઓએ સારી પઠે જાણવું જોઈએ; તેટલા સારૂ દર એક શબ્દના અર્થની સાથે વ્યાકરણનો વર્ગ લખી જણાવ્યો છે, અને તેની સમજવાની નિશાની ટુંકામાં નીચે મુજબ કરી છે તે પ્રમાણે વાંચીને સમજ લેવું.

(ના) નામ.	(વિ) વિશેષણ.	(અ) અવ્યય.
(સ) સર્વનામ.	(કિ) ક્રિયાપદ.	(કૃ) કૃદંત.

પાઠ ૧ લો.	વારેલા.	વે છે.
મંડાવીશું (કિ) શરૂ કરાવીશું	પેહેલાં (અ) અગાઉ.	ભાઈડા (ના) મરદો.
ગમશે (કિ) પસંદ પડશે;	વસ્તુ (ના) ચીજ.	ખાઈડી (ના) ખઈરીઓ.
સારી લાગશે.	પરમેશ્વર (ના) મોટો હશ્વર; પ્રભુ.	છોડીઓ (ના) છોકરીઓ.
વાર (ના) વખત.	પશુ (ના) ચોપગાં જાનવર;	કીડા (ના) જીવડા.
પાછલી (વિ) પછાડીની.	ચર; ચોપગાં પશુ.	ચંદ્રમા (ના) ચાંદો.
રાજી (વિ) મગન; શુરો	પંખી (ના) પાંખવાળા	જગત (ના) દુનિયા.
સુંદર (વિ) સારી.	પક્ષી.	સર્વે (વિ) બધું; સઘળું.
ચાહે (કિ) માંગે; ઇચ્છે.	આકાશ (ના) ગગન.	સરજ્યું (કિ) પેદા કીધું.
કામ (ના) ધંધો.	પૃથ્વી (ના) દુનિયા.	વિના (અ) વગર.
નવરા (વિ) કામથી પર	સાંભરે છે (કિ) યાદ આ	દેખતા (કિ) જોતા.
		સહા (અ) શેજ.

હરથડી (અ) વારેવારે.
માલમ (વિ) યાદ; ફેમ.
છાનું (વિ) યુમ.
ખોદું (વિ) ખરાખ; છુંડું.
શિક્ષા (ના) સન્ન.

પાઠ ૨ જો.

જગત(ના) પૃથ્વી; દુનિયા
રેનડીઅર (ના) સાખ
રના જેવું સીંગડ

વાણું જનાવર.

મરૂડ (ના) મોટા પક્ષી-
નું નામ છે.

શીખવાનું (કૃ) ભણવાનું
દેશ (ના) મુલક.

વસે છે (કિ) રહે છે.

ખોલી (ના) ભાષા.

જત (ના) તરેછે; પ્રકાર.

જનાવર (ના) યોગમાં

જનવર-પશુ.

સિંહ (ના) મોટા જખ-

રા પશુનું નામ છે.

આંખા (ના) ફેરીનાં અડ.

નાળિએરી (ના) નાળિ

એરનાં અડ.

ખજૂરી (ના) ખજૂરા

નાં અડ.

ટાઢ (ના) ઠંડ; હીમ.

મૂલક (ના) દેશ.

અનાજ (ના) ઘણું.

ફળ (ના) લીસો મેવો.

નોપજે છે (કિ) પાકે છે.

ભોંય (ના) જમીન.

ધાતુ (ના) સોનું, રૂપું,

ત્રાણું, લોહું વગેરે.

પર્વત(ના) મોટો પાહાડ.

કોતર (ના) યુક્ષ.

મેદાન (ના) મોટી ખો-

લોખી ખુલ્લી જગ્યા.

સરોવર (ના) મોટું ત-

લાવ; (યોતરફજમી

નને વચમાં પાણી તે.

અવાજ (ના) સાદ.

કિનારે (ના) કાંઠે.

દરિઆ (ના) સમુદ્ર.

છોળો (ના) છાલકો.

અથડાતી (કૃ) અફળાતી.

પાહાડ (ના) મોટા ડુંગ

રા જોડાઈને ઊંચા

ગયલા તે.

ઉના (વિ) ગરમ.

અરણ્ય (ના) ધીમે ધીમે

પાણી વેહે તે: વેહેળા.

જગ્યા (ના) ટેકાણું.

પાલીઆં (વિ) ખરાખ;

પીએને માંદપડેએવાં.

માંદા (વિ) કાઢેલી.

મુદલ (વિ) ખીલકુલ.

થંડા (વિ) ટાઢવાળા.

ભોંયરા(ના) ભોંય તળિ-

આ નીચેનાં ઘર.

હોઠે (અ) નીચે; હોઠળ.

હુંફ (ના) ગરમી.

અજરાતી (વિ) ગુજરા-

તના.

પાઠ ૩ જો.

પ્રાર્થના (ના) સ્તુતિ:

ભક્તિ: ખંદગી.

સંસાર (ના) દુનિઆ.

પર્વત (ના) મોટા પાહાડ.

જોમ (ના) જોર.

ઘાતાર (ના) સખી: આપ

પનાર: દોલો માણુસ.

પ્રાણીઆ (ના) જીવડા:

જીવવાળો માણુસ.

હરણું (કિ) ફરવું.

ધૃશ્વર (ના) પ્રભુ.

તૈયાર (વિ) તરત કામ-

માં આવે એવા.	જ્ઞાન (ના) સમજણ;	કંકાસ (ના) કળઓ; લ
શોભિતા (વિ) શોભાય-	અક્કલ.	ગાઇ.
માન: શોભાવંતા.	ભૂલે (કિ) વિસરે.	પરિતાપ (ના) સંતાપ.
સ્ત્રેમ (ના) મંદ્રમા.	પાપી (વિ) મંડાળ: કુષ્ટ.	કુમતિ (ના) નહારી જી-
રચ્યાં (કિ) ખનાવ્યાં.	ઉપકાર (ના) પાડ.	હિ; ખરાખ વિચાર.
જખર (વિ) બારે:	કાપ (કિ) મટાડ.	કરણા (ના) દયા; મેહર.
મોઢું.	ક્લેશ (ના) કળઓ: ક-	કષ્ટ (ના) દુ:ખ.
અદકાં (વિ) વધારે.	કાસ.	સુખ (ના) મેન; મજ.

(કવિતાની સમજૂતી.). (૧).

અરે ! પ્રભુ તું તો એકજ છે. તેં આખી દુનિયા પેદા કરી છે, પૃથ્વી, પાણી, અને પર્વતો એ બધું તેજ ખનાવ્યું છે. (૧) તારા મઝાના-શોભાયમાન, સૂરજ ને વળી મંદ્રમા, તે બધાને તેજ ખનાવ્યા છે, એ તારે પ્રભુ મોઢું ભર છે. (૨) અમને બધી વાતની સમજણ ને અમારામાં બધા જણો છે, તેનો પ્રભુ તુંજ આપનાર છે; કોઈ મંડાળ માણસ હોય તે એ બધી તારે આજાર ભૂલી જાય. (૩) માટે હે ધધર તું કળઅલગાઈટા જે હોય તેનું મોં કાણું કર એટલે તે કાઢાડી નાંખ, ને પાપનો મોઢે જે સંતાપ તેને પણ દૂર કર, અને અમારા બધા દુ:ખ મટાડીને સદાની વાતે અમને સુખી કર. (૪).

પાઠ ૪ થો.	અધમુઓ (વિ) અડધો	માંદા(વિ)કાયલીઆનરી
પરગજી (વિ) પરોપ-	મરેલો, મુડદાલ.	કૂવા (ના) ખાડા.
કારી, પર કલ્યાણી.	દેખાડ્યું (કિ) ખતાવ્યું.	લેવાઈ ગયો (કિ) મુકદા.
દેખરાં (ના) જીવાર ખા-	ગમ (ના) તરફ, ખાણ.	લ જેવો યદ્ય ગયો.
જરીના જાડા રોટલા.	દમા (ના) રેહમ.	શક્તિ (ના) જોર.
જો (ના) ખીક, ડર.	વેહેલો (વિ) જલદી.	ઉઠાડવા (કૃ) ઉભો કરવા.

કુઃખ(ના) સંકટ; પીડા.
છોડવું(કિ)કાછાડવું.
સંભાળ(ના)ખરકાસ.
કલ્લા(ના)ખાચકા; ચોડા.
તપેલી(ના) પાતેલી.
ટટાર (વિ) હોંશિયાર.
ચરવા(કૃ)ધાસ ખાવા.

પાઠ ૫ મો.

આથડીઆં (ના) તમ્મર,
ફાંફાં.
મેહુનત(ના)કોશિશ.
સૂઝતો(કૃ)દેખાતો.
ખાપુ(ના)ખચ્યા; ભાઈ.
પલલીશ(કિ) ભીજાઈ.
ભણી(અ)તરફ.
કાહું(કિ)ખાહાર આંજી.
સાદ(ના)અવાજ.
ફૂખી(કૃ)ખૂડી.
આશિષ(ના)સારી કુઆ.
ગરીખ(વિ)કંઠાળ.
કાખ(ના)ખગલ.
ટેકો(ના)આધાર.
ખોડંગતો(કૃ)લંગડાતો.
હીંડતો(કૃ)ચાલતો.
લંગડાઈ(કૃ)ખોડાઈ.

ઉતાવળો(વિ)ઝડપથી.

પાઠ ૬ મો.

આચ(ના)શક્તિ.
ભૂલો પડ્યો=રસ્તો વિસ
રી ગયો.
જંગલ(ના)વગડો; રાન.
આડોઅવળો(અ)વાંકોચ
કો; આણીગમપેલીગમ.
ભટકયો (કિ) રખડયો.
ગભરાઈ (કૃ)અકળાઈને.
પોકેપોક (વિ) મોટે સાદે.
રોયો (કિ) રડયો.
પોતીઈ (ના) ધોતીઈ.
ધરાયો (કિ)તરપત થયો.
કટકો (વિ) જરા; થોડું.
ચણુ (ના) ઉપકાર.
વળતી (અ) પછી.
વગડો (ના) વન; રાન.
ચરતો (કૃ) ધાસ ખાતો.
ભોમિઓ (ના) જાણીતો.
જીવાડયો (કિ) ખચાવ્યો.
નજર (ના) ધ્યાન; નીધા.
પક્કું (વિ) ખરેખર.

પાઠ ૭ મો.

લૂચું (કિ) જરાવસથી
ખૂંચી લેવું.
મનસુખો (ના) વિચાર.
અટકળ (ના) વિચાર.
પરોણામત (ના) પરોણા
ચાકરી.
ધટારત (વિ) લાયક.
ઉજડ (વિ) લોકોનીઆવ
જવ નહીં તે; અવાગરો.
પકડો (કિ) ઝલો.
ખૂમ(ના)સાદ; ધાંચો.
પોંગળો (વિ) પગે લૂલો.
વેળાસર(અ) વખતસર.
વાળવાને (કૃ)ખદલો આ
પવાને.
લંગડો (ના)લૂતો; લૂલા
પગ વાળો માણસ.
મદદ (નાં)કુમક.
ટાંટિઆ(ના)પમ.
ખમે (ના) ખાંધ ઉપર.
લગણુ (અ)સુધી.
ભલું (વિ) સારૂ રૂઝ.
ધરૂતો (કૃ) ચાહતો.

પાઠ ૮ મો.

ભોજન (ના) જમવાનું.
ભજ્યાં (ના) ચણાનાલો
ટના ખીરામાં મસાલા
સાથે શતાણું, કેળાં આ
છ વગેરે નાંખીને ઉના
તેલમાં તળી કાઢેલી
ચીજ.

વર્ણન (ના) વિસ્તાર.
શીશી (ના) ઘં ઉના લોટને
ધીમાં શેકી માંહે ખાંડ
નું પાણી રેડી લચકા
જેવું કરેલું તે.
કમોદ (ના) ઊંચી જાતના
ચોખા.

પકવાન (ના) લાડવા, જ
લેખી, દંહી તરા ઘેખ
ર વગેરે મીઠાઈ.
વડી (ના) ચોળાની દાળ

બીનાળીને વાટી માંહે
આંદુ, મરચાં નાંખીને
સોગઠા જેવી પનાવે
લી ચીજ.

વડાં (ના) ચોળાકે અડદની
દાળ વાટીને પતાસા
જેવો આકાર કરીને તે
લમાં તળી કાઢેલું તે.

પૂરણ પોળી (ના) પડ વાળી
શેટલી; વેડમી.

પાપડ (ના) અડદની દાળ
નો લોટ કરી માંહે સચોરો
મરી વગેરે નાંખી પૂરી
જેવડી પનાવેલી ચીજ
કચોરી (ના) ધારી જેવું
ખાંડવાણું ખાવાનું.

સેવો (ના) ચણાનો લોટ કે
ઘણીની પરસુદીને ભી
નાળીને તેના લાંખાતા

ર કરી શું ચળા જેવું
કરેલું તે.

સુણજી (કિ) સાંભળજી.
અતિ (વિ) ઘણી; ખડુ.
ભાગીને (કૃ) વંલોવીને.
ભાતભાત (ના) જાતજાત.
તળ્યાં (કિ) તેલમાં વધારી
દૂધપાક (ના) દૂધમાં ચો
ખા ખાંડ નાંખી પાક
કરેલો તે.

લાડૂ (ના) લાડવા.
સાર (વિ) સારા.
કંસાર (ના) ઘણીના
છેક ઝીણાઝીણા કટ
કા કરી પછી તેને ગો
ળ કે ખાંડના પાણીમાં
ખાફેછે તે.

સ્વાદ (ના) લેહુજાત.
અપાર (વિ) ઘણાજ.

(કવિતાની સમજાવતી). (૨).

અમે આજે જે જમણુ જમ્યા, તેની વાત તમે સાંભળો; કમો-
દના ચોખાનો ભાત કીધો હતો, અને દાળ ઘણી સરસ ખની હતી (૧)
દહીંને વલોવીને જડી છાશની કઢી કીધી હતી, અને માંહે સારી વડી નાખી
હતી; જૂદી જૂદી જાતનાં શાક તળ્યાં હતાં, ખામૂદી, પૂરીને દૂધપાક કર્યા

હતા. (૨) વેડમીને સાડવા સારા હતા, ને વડાં કચેરીને કંસાર કીધો હતો; ભજ્યાં તળેલાં નેસારી ભાજ કરી હતી, ને શીરો સારો ને રોટલી ખનાવી હતી. (૩). પાંચે પકવાન કરેલા તે જમતાં જમતાં ઘણી મઝ પડે; ને વડાં પાપડ ને સેવો સારી હતી, ને તળેલા ચણાનો સ્વાદ ઘણા સારો હતો. (૪).

પાઠ ૯ મો.

આંખા (ના) કેરીનાં
અડ.
મરવા (ના) નાની કુમ
ળી કેરી.
કાળીઓ (ના) તરકારી
વેચનારો; પસ્તાગી-
ઓ.
શાખો (ના) પાકવા પર
આવેલી કેરી.
દોપલા (ના) વાંસની
છાલની ખનાવેલી મોટી
દોપલી.
આકૂસ (ના) ખીન રેસા
દાર કેરીની જાત.
કલમ (ખા) લાંબડી કેરી
ની જાત.
ચીર (વિ) હાથ્યાવગરનો
મૂળ(ના) મૂળિયાં; જડ

પડ(ના) આડનો નીચલો
ગોળ ભાગ.
ડાળાં (ના) અડની મો
ટી શાખા.
ડાળીઓ (ના) ડાળામાં
થી ફૂટેલી મોટી શાખા.
પાંદડાં (ના) પાંતરાં.
મોર (ના) આંખાનાં ફૂલ
તૂરા (વિ) ફિફ્ફા.
જીણુ(ના) પડ.
કઠણુ (વિ) સખત.
અથાણાં (ના) આથણાં.
ખરો (વિ) સખત; ઘણો.
ગળી (વિ) મીઠી.
લટકેલી (કૃ) ટીંગાએલી.
ખજર (ના) ચોટું.
સરસ (વિ) સારી.
પાઠ ૧૦ મો.
માખાપ (ના) માતા પિ

તા; માત તાત.
આજ્ઞા (ના) હુકમ.
સંભાળ (ના) ધરદાસ.
ધર્મ(ના) કરજ; કામ.
પાડ (ના) ઉપકાર.
ભોગવવું (કિ) વાપરવું;
ફોડી લેવું.
ખદલો (ના) પાડ.
આભાર (ના) ઉપકાર.
ભૂંડા (વિ) ખરાખ.
માનવી (કિ) પાળવી.
સારું નરસું (વિ) સારું
નકારું.
આડું (વિ) વાંકું; ઉલટું.
રળીને (કૃ) પેદા કરીને.
નભાવેછે (કિ) ચલાવેછે
માન (ના) આખર.
ઉછેર્યાં (કિ) મોટા કર્યાં
વેઠયું (કિ) ખમ્યું.

ધરડાં (વિ) ધૂઈ; જમક.
હૈત (ના) પ્યાર.
વેળા (ના) વખત.
પજવવા (કિ) કાયર કરવા;
હુઃખ દેવું.

પાઠ ૧૧ મો.

નહારો (વિ) ખરાબ.
પરખવું (કિ) જાણવું.
ખેલિકરું (વિ) ચિંતા વ-
ગરનું.
કાયર (વિ) હેરાન.
ઠરતા (કિ) સ્થિર રહેતા.
પૂરો (વિ) ખરાબર.
ભૂલો (ના) ચૂકો.
ઠામઠામ (ના) હેકાણું
હેકાણું.
અચકાય (કિ) અટકે;
ખાંચો ખાય.
શરમાતો (કુ) લજવાતો.
આજસ (ના) સુસ્તી.

ખેલિકરાઈ (ના) ખેપરવા
મેલા (વિ) ધુળવાળા.
ઝટ (અ) જલદી.
વર્ગ (ના) હાર; કલાસ.
દસ્કત (ના) અક્ષર.
ખેવકૂદ (વિ) મૂર્ખ.
અથડાય (કિ) અડગાય
પંડે (વિ) જાતે; પોતે.
કડવો (વિ) નહારો.
મન (ના) ચિત્ત.
છૂટી (ના) રજ.
વાટ (ના) રાહ.
નડે (કિ) કાયર કરે.
મસ્તી (ના) તોફાન.
ફજેત (વિ) ખેલુરમત.

પાઠ ૧૨ મો.

સુરજ (ના) મેહતાઈ.
સમીસાંજ (ના) સંધ્યા-
કાળ.

પાય (ના) પગ.
લવારો (ના) ખકખકાટ.
ગવાળો (ના) ખચકો;
છાખ.
પોથી (ના) ચોપડી..
લીખ (ના) જૂ; જૂનાં
છડાં.
આપ (સ) પોતે; જાતે.
ધારે (કિ) માને વિચારે.
ધારો (ના) કાયદો.
ધૂળે (કિ) થરથરે; કાંપે
જેડણી (ના) અક્ષરજે-
ડવાનું કામ.
અતિશે (વિ) ઘણુંજ.
ચિંતા (ના) ફિકર.
ચૂક (ના) ભૂલ.
લેખણા (ના) કલમો.
ધેલી (ના) ગાંડી.
લેખીએ (કિ) જોડએ.
લૂગડાં (ના) કપડાં.

(કવિતાની સમજાવતી). (૩).

જે નહારો નિશાળીએ હોય તે નિશાળમાં ખધા છોકરા આવી રહ્યા
પછી પોતે આવે, ને ખીજા એ ખેલી રહ્યા પછી પોતે ખેસે; મેહતાઈ જે ધાર
પ્રમાણ આલવાને કહે તે પ્રમાણ આલે નહીં, તે તે નહારો નિશાળે જમને

શું શીખવાનો હતો, (કંઈજ નહીં). (૧). તેનહારા નિશાળીઆને સાંઝ પડે કે સૂવાનું મન થાય, પછી પાઠ વાંચતાં પોતાના પગ થરથર ધૂળ્યા કરે; ભખવા ખેસેતો લીસોટા લીસોટા પાડે ને ભણવા ખેસે તો ખકખકાટ કર્યો જાય, તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૨). શખ્ઠોની ખરાખર જાડણી પણ તેને આવડે નહીં, ને મનમાં ઘણી ફિકર નહીં તેથી ઘણી ભૂલો તેને પડે; કલમો ભાંગીને ખધી તે એકઠી કર્યાકરે, તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૩). તેના ધૂળવાળા હાથથી તે ચોપડી પણ મેલી કરે, જેમ કોઈ માંડી છોકરા હોય ને તે ખપું એકઠું કર્યાં કરે તેમ તે કરે; તેના લૂગડાંમાં આપણુ હજારો જૂ જોઈએ, તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૪).

પાઠ ૧૩ મો.

આરો (ના) પાર; છેડો.
માંકડો (ના) ચતામોનો
વાંદરો.
સંગ (ના) સોખત.
પિતા (ના) આપ; તાત.
પ્રકાશવું (કિ) તેજ કરવું
માતા (ના) મા; માણ.
રૂપ (ના) કાન્તિ.
પુત્ર (ના) છોકરો.
કર્મ (ના) નસીબ; કામ.

હોઠ (વિ) અણુઘડ.
વડી (વિ) મોટી.
ખાળકો (ના) ખચ્યાંઓ.
ટાળો (કિ) મૂકી દેઓ.
કશી (વિ) કંઈ પણ.
વઢે (કિ) લડે.
આડ પાસે=આડી ખાણ-
એ.
પૂરું (વિ) ખરાખર.
ખરો ખોલ=સાચી શીખા
મણુ.

સૂણી (કૃ) સાંભળી.
ખૂખ આરો (વિ) ઘણા
નહારો.
કૂટથો (કિ) કુટેલો, અ-
ભાગીઓ.
ખારો (વિ) વહાલો.
જ્ઞેર (ના) ખળ,
ઠીક (કિ) ખરાખર.
ઠાલો (વિ) અમથો.
ભીખાને (કૃ) ભીખ માં-
ગીને.

(કવિતાની સમજૂતી.) (૪).

તે નહારો નિશાળીઓ કંઈ વાત માંડી કે તેમાં તૈયાર એટલે વાતો કરવા માંડી જાય, તેથી ખચ્યાંઓ તમે તે નહારાની સંગત મૂકી દેઓ;

એમ કરશે તો કરી વાતનો છેડો તમારો આવવાનો નથી. તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૫). તે નહારો ખીન્ન જાડે લડે ને વઢયા કરે કે આડી પાણીએ પડે, પછી તેનું ખરું ડોળ તે જણાઈ આવે તને કોઈ સારી શીખામણુ દે તે કડવી ઝેર જેવી લાગે, તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૬). તે નહારો કીસમતનો કુટેલો નિશાળમાં મેહતાબને પણ કાચર કર્યા કરે, ને નિશાળમાંથી છૂટે ત્યારે વાંદરાંની પેઠે કૂદકો મારી દોડ્યો જાય; પછી તે છોકરો માખાપને પણ વહાલો લાગે નહીં; તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૭). તે નહારને ઘણા જરથી (પકડીને) નિશાળમાં લાવીને ગોંધી, તો પણ તે ખરાખર શીખવાનો નહીં ને મૂરખો જ રહેવાનો; પછી બીખ માંગીને પોતાનો અથવા ભારો વેચીને ગમે તેમ ગુજારો કરે, તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૮).

પાઠ ૧૪ મો.

કમાયો (કિ) પેદા કીધો.
પત(ના) પતીજ; ભરૂં સો
સાદું (ના) કરાર; વેચા-
ણુનો ખંદો ખસ્ત.
ઉજાણી (ના) મેજખા-
ની; જીઆફત.
કને (અ) પાસે; સોડે.
ખાળક (ના) ખરચું.
હુર્યા (વિ) દોંગા.
છેતર્યો (કિ) ઠગ્યો.
વિશ્વાસ (ના) ભરોસો.

જૂઠું (ના) ખોટું.

ઠગ્યો (કિ) છેતર્યો.
કાણું કર; મોં છુપાવ.
ઠગ(ના) ઠગારો; ધૂતારો.
હરામ (વિ) અધરમ.
જન્મ (ના) જન્મગાની.
ફજેતી(ના) ગેર આખર.
મા (અ) નહીં.
છેતરાય (કિ) ઠગાય.
ભૂલી ગયો(કિ) વિસરી
ગયો.
નફો (ના) ફયદો; હાંસલ

પાઠ ૧૫ મો.

દેવ (ના) પ્રભુ; પરમેશ્વર.
ગાડીવાન (ના) ગાડીવા-
ળો; ગાડીહાંકનારો.
ખંત (ના) ચેટક.
વમડો(ના) વન; જંગલ
ઉદમ(ના) ધંધો; વેપાર.
ચીકણા (વિ) ચીકાશવા
ળો; ચોંટી જમ એવો.
ચોંટી(કૃ) વળગી; ખાઝી.
વાટ (ના) રાહ.
રોઈ (કૃ) રડી.

વિનંતી(ના) કાલાવાલા.

અરજ.

સહાય (ના) મદદ.

વાણી (ના) વાચા.

મૂરખ (વિ) ખેવકુફ.

ટેકા (ના) આધાર.

આગસ્ટ (વિ) સુસ્ત.

આશરો (ના) મદદ.

જાડી કાઢેલી (કૃ) ખના-

વટની; ખનાવેલી.

ભરોસો (ના) વિશ્વાસ.

પંડેજ (વિ) પોતેજ.

આધાર (ના) આસરો.

ગરજ(ના)દરકાર; પરવા

ગુનો (ના) અપરાધ.

આજ્ઞા (ના) હુકમ.

મેલેનંત(ના)અમ; ઉદમ

પાઠ ૧૬ મો.

કેળ (ના) કેળાનું અડ.

તાપોડીઆં (વિ) ખાસ-

ડીઆં; લાંબા જાડી છા

લના.

સ્નેહી (વિ) દુંકા; પા-

તળી છાલનાં.

કુંકણી(વિ)ઓધારા; છા

લ તથા બીલી છાલનાં.

મથાળે (ના)ઉપર; ટોચે

આસપાસ (અ) આજુ

ખાજુએ.

જયો (ના) જૂમખો.

ફળેછે (કિ) ફળઆવેછે.

પીલા (ના) ફળુગા.

લૂમ (ના) કાતરો.

હુંકી (વિ) ઘોડી.

મુદત (ના) વખત.

મેવો (ના) ફળ.

ખાઈને (કૃ) રાંધીને.

ફરાળ (ના) વ્રતમાં ખા-

વાનાં ફળ વગેરે; ફળ-

ખાવાં તે.

મુખ્ય (વિ) મોટી.

જણુસ(ના)ચીજ; વસ્તુ

રેસા (ના) દોરા.

સ્વાદે (ના) લેણેજતમાં.

ખારેમાસ = આખું વર્ષ.

કોહોતાં (કૃ) કોહીજતાં;

સડતાં.

પઠા ૧૭ મો.

નીળ (ના) કાળા ડીલના

વાંદરા.

કાઠું (ના) શરીરનું કદ.

પવાહું (ના)જામ; ખાહું

ગરમ (વિ) તાપવાળા.

જાત (ના) તરેહ.

ડીલે (ના) શરીરે.

માંકડાં (ના) રાતા મોંના

વાંદરાં.

ફૂંવાનું (કૃ) ફૂંકો માર

વાનું; છલ મ મારવાનું

ફાળ (ના) ફૂંકો ફેલંગ.

વળગી (કૃ) ખાગી

લાગ (ના) ઘવ.

રાંધેલું (કૃ) ખાંદેલું.

ધાન્ય (ના) અનાજ.

પાળી (કૃ) પોષી; ખવડ

વી પીવડાવી.

ઘાટ (ના) આકાર; ડોળ.

મળતો (કૃ) સરખો.

ખેટો (ના) ટાપુઓ.

કુંપડી (ના) નાનું ઘર.

વાળ (ના) ખાલ.

અજાણ્યો (વિ) ઓળ-

ખાણુ વગરનો; અત-

રાપી.

આધેથી (અ) દૂરથી.

ભૂલમાં (ના) ગફલતમાં
જાંઝલી (વિ) રાનમાં રે
હુનારો, રાંની.

વિલાયત (ના) અંગ્રેજ
લોકોનો દેશ.

ખારવા (ના) ખલાસી.
હળીગયો (કિ) મળી
અયો.

ખિઆરો (વિ) ખાપડો.
સંભાળીને (કૃ) પરદાસ
લઈને; સાચવીને.

પાઠ ૧૮ મો.

ખાદે તે પડે=આપણે કો
ઈનું જીંડું કરવા જઈ
એ તો આપણું જ મા
કું થાય.

દાનત (ના) નિષ્ઠા; નજર
ગીધ (ના) લોહી માંસ
ખાનાર મોડું પક્ષી,
નમરશોઠ (ના) શેઠરનો
શેઠીઓ.

માલ (ના) માલમતા;
ભાંગેલ પાણી.

વહેંચી લેવાને (કૃ) ભા-
ગ પાડવાને.

ઝડી (ના) નાનાં મોટાં
ઝડ એક ખીજા ઝડ
સાથે આવી ઝુફા જેવું
ખનેજું તે.

તરસ (ના) સોસ.
વેઠી (કિ) ખમી; સહી.

નિરાંતે (ના) એનથી.
ગમી (કિ) પસંદ પડી.

છઠયો (કિ) આઠયો.
તાલેવાન (વિ) પૈસાદાર.

કપાળે (ના) નશીબે.
કંદોઈ (ના) મીઠાઈ, ભ-
જ્યાં વગેરે વેચના-
રો.

મીઠાઈ (ના) કોરી સુખ
ડી (પરણી, પેંડા વગે
રે).

ઝેર (ના) વિષ; સોમલ.
ખુશ (વિ) મગન.

મોત (ના) મરણ.
મડદાં (ના) લાસ; લોથ.

ફોલી (કૃ) કોતરી; ફોડી.
કહેવત (ના) કહેવાતી; કા

હાણી.
ચોરની મા ચંડાળે ભય

=ચોરનો માલ ચંડાલ
ને હાથ ચઢે.

પાપી હાથ ધસંતા ભય.
=પાપી લોકો કંઈ પુ-

ન્ય દાન કયો વગર હા
થ ધસતા મરી ભય.

ચંડાળ (વિ) પાપી; દુષ્ટ.
ધસંતા (કૃ) ધસતાં; ધસ

ડાયા.

પાઠ ૧૯ મો.

ભીંત (ના) કાદવનો કરો
જઈશમાં=જઈશ નહીં.

ઉકળતું (વિ) ગરમ થતું
મહાખોડું (વિ) ઘણું ખ

રાખ; ખજી નહાર.
માનવું (કિ) કહ્યું કરવું;

કપૂલ કરવું.
દગથું (કિ) ખચ્ચું; જ

ઠચું.
શીખામણ (ના) ખોધ;

ફાયદાની કહેલી વાત.
સમજીને (કૃ) ભણીને.

હસવા (કૃ) ડિઠિઆરા
કરવા; હાસી કરવા.

ડોશી (ના) ઘરડી ખઘરી

ફિકર (ના) ચિંતા.	નાદાન (વિ) અણુસમં	ધ્યાસ (વિ) વાહાલા.
અક્કલ (ના) શુદ્ધિ.	જુ; થોડી શુદ્ધિનું.	પાસ (અ) પાસે.
પુંજ (ના) ગાંસડો.	કડવી (વિ) નકારી.	ઉકળેછે (કિ) ગરમ થા
ડાહીડાહી (વિ) ડાહા પ	ડાહ્યાં (વિ) શાણાં.	ચ છે.
ણુ ભરેલી.	મરજી (ના) ધરજી.	ચૂકે (કિ) જીલે.
ટેવ (ના) ખે; આદત.	પાઠ ૨૦ મો.	જીવ (ના) પ્રાણુ; આત્મા
ચર (ના) ખે કડવાહું;	ઉનામણુ (ના) ઉના પા-	જોખમ (ના) નાશ થવા
તાંખાનું કે પિત્તજનું-	ણીનો દેગડો.	ની ધસ્તી; સંકટ.
વાસણુ.	ચોટ (ના) ટક્કર; દાવ.	શુદ્ધિપાત્ર = થોડી અ-
ઉની (વિ) ગરમ.	ડોળવું (કૃ) હાલવું; ધુણ-	ક્કલ.
વરાળ (ના) ખાફ.	વું.	ડહાપણુ (ના) શેખી; ચ-
તમ્મર (ના) ચકરી.	તત્કાળ (અ) તરત.	તુરાઈ.
મૂરખાઈ (ના) ખેવકૂફાઈ.	અંજાઈ (કૃ) તમરખાઈ	વેહમ (ના) શક.
માની (કિ) કપૂલ કરી.	વિનાશ (ના) નાશ.	ખોલ (ના) શખ્દ.
વણે (ના) હાલ; હવાલ.	મુખ (ના) મોઝું.	ચાલ (ના) રીત.
		હાલ (ના) હવાલ.

(કવિતાના સમજુતી). (૫).

એક માખીએ મોંડે થકી ખોલીને કહ્યું કે હે મારા વાહા-
લા ખર્યાં, જ્યાંહાં સુધી હું જઈને પાછી આવું ત્યાં સુધી તું ઉડીને
જાંચે આકાશમાં જતું નહીં. (૧). ત્યાં ઉના પાણીનો દેગડો
ઉકળે છે, ને તેની પાસે જો કોઈ જાય, ને એવામાં તેની કાંઈ નજર ચૂકી
તો તે વખતે તરત તેનો જીવ જતો રહેછે (માટે તું ત્યાં જઈશ નહીં). (૨)
એવી શીખામણુ ખર્યાને દઈને માખી તો ઉડી ગઈ. પણ ખર્યું નાદાન
શુદ્ધિનું, તેથી દુરત તેના મનમાં એ ખાખતનો ઘોઘાટ કરવા લાગ્યું (૩).
તે ખર્યું મનમાં વિચારવા લાગ્યું કે ધરડા માણુસો વેહમ ધાલીને ઘણી વા-

તો કરે છે. પણ આટલે ઉડીને પાછું આણું તમાં તે હું શીરોતે મરી જઈ-
શ! (૪). એવો મનમાં વિચાર કરીને તે ખચ્ચું ઉડી ગયું, ને તે પાણીના
ચક્ર કે દેગડા પાસે પહોંચ્યું, તેવુંજ પહોંચતાવારને તમ્મર ખાઈને તેમાં
પડ્યું કે હું મરી જવાનું એમ તેણે જાણ્યું. (૫). પછી તે મરતા
મરતા ખોલ્યું કે, જે છોકરા આવી ચાલ ચાલે, માખાપનું કંઈ મારે
નહીં ને પોતાની જીદ ચલાવે, તેના આવા હાલ થાય. (૬).

પાઠ ૨૧ મો.

સાચો (વિ) ખરો; સા-
ચા ખોલો.
વર્ગ (ના) સરખું શીખ-
નારા છોકરાની હાર.
ભોગજો (અ) એકા-
એક; દૈવયોગે.
નંખર (ના) આંકડો.
સાંભરતું (કૃ) યાદ આ-
વતું.
અજાણતાં (અ) એમિ-
તા; અજાણ પણે.
ધારો (ના) કાયદો.
તોડે (કિ) અમલમાં ન-
હીં લાવે.
નાનીસરખી (વિ) નાની
જેવી.
વળગાડી (કૃ) અડાડી.

સરત (ના) નજર; ધ્યાન.
ભૂલ્યો (કિ) વિસર્યો.
છૂટું (વિ) જૂઠું; નોખું.
જવાબ (ના) ઉત્તર.
નીચું ઘાલી-શરમાઈ.
ઉમેરીશ (કિ) વધારીશ

પાઠ ૨૨ મો.

ટેપલ (ના) લખવાની
મેજ.
સાંભર્યો (કિ) યાદ આ-
વ્યાં.
છાતી (ના) હિમ્મત.
સાચું (ના) ખરું.
સાહેબ (ના) મહેરબાન.
રજ (ના) પરવાનગી.
માફ (ના) ક્ષમા.
કદાપિ (અ) કદી; કબૂ.
છાની (વિ) છૂપી.

ખરેખર (વિ) સાચે સા-
ચું.
માન્યું (કિ) કબૂલ કર્યું.
અગાઉ (અ) પહેલાં.
શરમ (ના) લાજ.
વિચાર (ના) મનઝૂખા.
ફેકટ (વિ) નકામા.
ધીરજ (ના) હિમ્મત.
ત્યારકેડે (અ) ત્યારપછી.
પહેલાં (અ) આગળ.
ઉઘાડી (કિ) ખોલી.
પડપૂછ (ના) તજવીજ.

પાઠ ૨૩ મો.

આજ (ના) તોડામત.
નવાઈ (ના) અચરત.
નિત્ય (અ) રોજ.
વાંક (ના) તકસીર.
વગરપૂછે=પૂછ્યા વિના

મૂઝે (કિ) જાણાય.
 માંહેમાંહે (અ) એકબી-
 ના; અરસ પરસ.
 નક્કી (અ) ખચીત.
 છૂટવાની (કુ) છોડવાની.
 પકડાયો (કિ) ઝલાયો.
 ખરો (વિ) સાચો.
 ઉતર્યું (કિ) ગયું.
 પૂરો (વિ) પક્કો; પરાપર
 ચાલ (ના) ચાલચલગત
 આપરૂ (ના) હજત; માન.
 વખાણુ (ના) તારીફ.
 પાઠ ૨૪ મો.
 પંચાત (ના) ચૂકાદો.
 પલ્લાં (ના) છાપડાં.
 આવકાર (ના) આદરમા-
 ન; આદરભાવ.
 ખચકું (અ) ડાકું.
 ન્યાય (ના) ઈનસાફ.
 ઈનસાફ (ના) ચૂકાદો.
 ત્રાજુડી (ના) તાજવા.
 કરમરી (કુ) કાલાવાલા
 કરી; દલગીર થઈ.
 વહેંચતાં (કુ) ભાગ પાડતાં.
 વઢીપડી (કિ) લઢી પડી.
 વઢવાડ (ના) લેડાલડી.

વાંધો (ના) તકરાર.
 તોડ (ના) નીકાલ.
 વાજખી (વિ) અઢલ.
 કશી (વિ) કંઈ; જરા પણુ.
 કટકા (ના) ઢુકડા; કકડા.
 નમ્મુ (કિ) નીચે ગયું.
 સમજી (કિ) ચેતી.
 ખાધઓ (ના) ખેડેનો.
 ધીરજ (ના) સખરી.
 રાહો (ના) રીતે.
 છૂટકો (ના) નીકાલ.
 લાગેવળગે (કિ) પહોંચે.
 ગટકરી ગયો = ખાધ ગયો
 ઠાઉકું (વિ) ડાહ્યું.
 ઉપાય (ના) હલાજ.
 સુખેથી (ના) મઅથી.
 ખેલાશક (અ) નિરખે.
 કડાઈ (ના) ટંટો.
 પાઠ ૨૫ મો.
 પ્રાણી (ના) જીવવાળા પ
 રુ; જનવર.
 ભૂકો (ના) ચૂરેચૂરા.
 પશુ (ના) ચોપગાં જનવર
 અટકચાળાં (વિ) આ-
 ડાં; ચાળા કરનારા.
 પંખી (ના) પક્ષી.

માછલાં (ના) નાના મચ્છ.
 ઉન (ના) ઘેટાના ખાલ.
 કપાં (કિ) પેઢા કીધાં.
 ઠીક (અ) દુરસ્ત; પરાપર.
 મળતો (કુ) સરખો.
 ફેર (ના) તફાવત.
 વાચા (ના) ખોલવાનું જ્ઞાન
 મરજી (ના) હઠ્ઠા.
 ખંડી (ના) ખદન.
 સુધ્યાં (અ) સાથે.
 હરકત (ના) અડચણ.
 પાઠ ૨૬ મો.
 રૂવાંટી (ના) ઝીણાખાલ.
 રૂપાળા (વિ) શૌભીતા.
 જ્ઞાન (ના) જ્ઞાન; સમજ
 ણુ.
 ખસ (અ) ખડું; ધણું.
 સુવાળા (વિ) કુમળા; ન
 રમ.
 ઘટ (વિ) જ્ઞડા.
 આછા (વિ) થોડા.
 લીસા (વિ) સાફ.
 મટાપટાવાળા = કાપરે-
 ચિત્તાં.
 ખરી (વિ) સાચી.

આલવાના (કૃ) પકડવાના	શૂળી (ના) ફાંસી.	આગ (ના) દેવતા.
સીધાં (વિ) માધરા.	ગણોલ (ના) ગોક્ષ્ણા.	તન્ને (કિ) મૂકી દો.
ઢાંકણુ (ના) કવર.	નમેરી (ના) દયા વગર.	ડરી (કૃ) ખીડીને.
સરજનાર (ના) પેઢા કર-	સમે (ના) વખતે.	ધારો (કિ) વિચારો.
નાર, (પરમેશ્વર).	ભમે (કિ) ભટકે.	પ્રેમ (ના) હેત.
પાઠ ૨૭ મો.	દયા (ના) મેહર.	કુળ (ના) વંશ.
હેત (ના) પ્રિતી; પ્યાર.	તણ (કૃ) છોડી દહ.	ફેક (વિ) કોઇક.
હથોડો (ના) હુવારનું	દમે (કૃ) કુપ્ત દે.	ફાંસો (ના) કપળે.
લોઢાનું ટીપવાનું હ-	પરોવી (કૃ) ઘોચી.	તરફડતાં (કૃ) તરફડીઆં
થિઆર.	કાંતો (અ) નહિતો.	ખાતાં.
અનર્થ (ના) નુકસાન.	છોડે (કિ) મૂકી દે.	ભાળે (કિ) જુવે.
પ્રણુ (ના) હશ્વર.	અર્થ (ના) મતલબ.	પાપી (ના) કુપ્ત માણસ.
મુવાળો (ના) ખાલ.	અફ્ફલ (ના) જુદિ.	ચિત્ત (ના) મન; બ્યાન

(કવિતાની સમજાવતી). (૬).

કોઇ વખત જ્યારે જનવરનું મન ભમે છે ત્યારે તે ગમે ત્યાં ફર્યા કરે છે, તેવારે કોઇ માણસ તે ખિચારા પશુને શૂળમા ઘોચી નિર્દયપણુ કુપ્ત દેછે; કે નહીંતો પછી તેનો પગ તોડે છે. ને છોડી મૂકે છે કે નહીંતો તેની આંખ ફોડે છે. કે નહીંતો તેને જ્વડા વતી માર મારે છે ને પછી હથોડા વતી ધૂળમાં દાટી દે છે; એવું નુકસાન મતલબ વિનાનું ધણું કરે છે, જેમકે જુદિ વગરનો માણસ અડના મૂળમાં આગ મૂકીને તેને ખાળી મૂકે તેમ; માટે હશ્વરથી ખીડીને તમે તેવાં પાપ કરવા મૂકી દો, ને પશુઓ ઉપર પ્યાર રાખવા વિશે પરમેશ્વરને હેતથી યાદ કરો. (૧).

કોઇ માણસ પશુના પગને પાંખાને પકડીને તોડી નાંખે છે ને પછી જુદી થઇને જીવાને તેને છોડી દે છે; વળી કોઇક

તો ખાલથી ફાંસો ધાલે છે ને પાછી તે પશુના હાથ પગ તરફડે છે તે જીવે છે; તે શુળી કાંટાની સોય જેવી હોય છે તે વગર દયાથી હાથે વતી ધોતી દે; પક્ષી ઉપર જે ગોફણ ફેંકે છે તે દુષ્ટ માણસ મનમાં જરા વિચાર કરતો નથી (કે રખેને ઝેને દુઃખ થતું હશે) (૨).

પાઠ ૨૮ મો.

પેય (ના) આંચો.
મરકરી (ના) મજક.
આદર (ના) આદીની જા-
ડી પીછોડી.
ઝોરવું (કિ) નાંખવું.
સકંજે (ના) સંઝો.
જીંડેલી (ક) ખનાવટની.
તરતજ (અ) પાંધરો.
મજે (ના) રમજ.
અચરજ (ના) નવાઈ.
કપાસ (ના) રૂનાં ઝાડ.
હીંચકા (ના) ઝોલ્લા.
સોખતી (ના) સાચી.
ધાકું (ના) ટોણું.
હીંચવા (કૃ) હીંચકાખા-
વા; ઝુલવા.
પછવાડે (અ) પાછળ.
ઝાળીઓ (ના) ઝુલતી
ગાંસડીઓ.
ઢગલા (ના) મંજ.

મરખા (ના) કપાસ પી-
લવાના નાના રેંટીઆ.
કપાસીઆ (ના) કપાસ-
ના પી.
ધૂટા (વિ) નોખા; જુદા.
દાખવા (કૃ) ચાંપવા.
ચગદાખને (કૃ) કચડાખ-
ને; હુંદાખને.
ટાટ (ના) શણુનું કપડું.
કરચા (ક) તાણી કકડી-
ને ખાંધ્યાં.
જાળીઆં (ના) ઝીણાં
ઝીણાં ખાકાં.

પાઠ ૨૯ મો.

ચુંગળાવું (કિ) અકળા-
વું; ગભરાવું.
કાંતવું (કિ) લાંખા કાચા
દોરા કરવા.
વેઠવું (કિ) સેઠવું.
આંટી (ના) મૂતરનું ગો-

ળ ચુંચણું.
તાંત (ના) ખકરાના આં-
તરડાની દોરી.
વેપારી (ના) રોજગાર
કરનાર.
પૂણી (ના) રૂના ગાળા
ને સળીથી વાળી લાં-
ખો આકાર કરેલો તે.
વણુકર (ના) સાળવી.
મળસકું (ના) સવાર.
રંગરેજ (ના) રંગારા.
મૂતરીઓ (ના) મૂતરનો
વેપારી.
કચુંખી (વિ) રાતી.
અથડાતાકુટાતા (કૃ) અ-
કળતા ઝીકાતા.
ચુંગળાઈ (કૃ) અકલાઈ.
આંતે (અ) છેલ્લે.
વારો (ના) વખત.
પીંજરા (ના) રૂને તાંત
વડે સાફ કરનાય લોકો

પોંજ્યા (કિ) સાફ કીધા
ઝખાટા (ના) લાકડાના
ફૂતકાના સપાટા.

સાળ (ના) લાકડાનું વ-
ણવાનું ઝોળર.
આકાર (ના) ડોળ.
નિરાંત (ના) ચેન; સુખ.

પોત (ના) કુમાસ.
ગમ્બું (કિ) પસંદ પડ્યું
સરત (ના) સુરત; ફેમ.

પાઠ ૩૦ મો.

ઝોળખાણુ (ના) પીછા-
ન; ઝોળખ.

ચળકાટ (ના) ઝળકાટ.
ઝોચિંતું (અ) એકા-
ચએક; એકદમ.

ચાંચવો (ના) કોદાળી જેવું
લોદાનું હથિઆર.

જાણીએ (કિ) ઝોળ-
ખીએ.

ઝણઝણાટ (વિ) ઝીણા
ઝીણા.

અવાજ (ના) સાદ.

ગભરાયો (કિ) અકળાયો.

એકાદ (વિ) એક.

જણુ (ના) માણસ.
કાળ (ના) વખત.
સરખો (વિ) જેવો.
હાથહાથ (અ) અરે અરે.
અજવાણું (ના) ઉજસ.
ધીખાધીખ (વિ) ધખ દે-
તા કે; એક પછી એક.

પાઠ ૩૧ મો.

લગડી (ના) ઢાળકી.
ચીપ (ના) નાની પાટ.
કાનસ (ના) રેતરડી.

જતરડો (ના) કાણાવાણું
તાર અંચવાનું લોદા-
નું હથિઆર.

વેષ (ના) પોષાક ખદલી-
ને કોઈના જેવું ડોળ
દેખાડવું.

ચપટા (વિ) એક પાસે-
થી બેસેલા.

મૂસ (ના) ધાતુ ગાળવા-
નો સંગો; રેચી.

ભાઈખંધ (ના) દોસ્તદાર.

નોખા (વિ) છૂટા.

ભટ્ટી (ના) દેવતાનો મો-

ટો ચૂસો.

તપાવી (કૃ) ગરમ કરી.

ભાઈખંધાઈ (ના) દોસ્તી
લપેટી (કૃ) વીટાળી.

સ્નેહ (ના) પ્રિતી.

છોડ્યા (કિ) મૂક્યા.

ઝેરાણુ (ના) જેના ઉપર
ટીપે છે તે ધારવાણું
લોદાનું ઝોળર.

ચપડીને (કૃ) ટીપીને.

હીર (ના) રેશમ.

ફિરકી (ના) કસખ કે-
રેશમ લપેટવાનું લાક-
ડાનું ઝોળર.

આમળે (કિ) વળ દે.
ખદલાઈ (કૃ) ફેરવાઈ.

રાચ (ના) વણવાનું લા-
કડાનું ઝોળર.

પાઠ ૩૨ મો.

નિર્દય (વિ) ધાતકી.

અપલક્ષણુ (ના) અચખ
ગુણ, ખરાખ ટેવ.

સલાહ (ના) વિચાર.

જૂઠાણું (ના) જૂઠું.

મહા (વિ) મોટું.

નીચ (વિ) હલકા.

ધિક્કાર (ના) તિરસ્કાર.

હરેક (વિ) ગમે તે.

જેગ (વિ) લાયક.
 નુકસાન (ના) હાણી.
 વાંક (ના) યુનો; તકસીર.
 ઢાંકવાને (કૃ) છુપાવવાને
 માઠું (વિ) ખરાબ.
 મતલબ (ના) ખેચ; અર્થ.
 નાનોચુનો (વિ) જરાક
 જેટલો.
 હરખાતા (કૃ) ખુશીયતા.
 ઉધારો (વિ) ખુલ્લો.
 સભાવ (ના) આશિ-
 અત; પ્રકૃતિ.
 સૂપ (વિ) મૃગાં.
 ધૂણાવીને (કૃ) હલાવીને.
 ઇશારત (ના) નિશાની.
 ઉતારવી (કિ) ઠસાવવી.
 છેતરવું (કિ) ડગવું.

પાઠ ૩૩ એ.

શીકું (ના) વાસણ ભેર-
 વવાનું જળીવાણું ચું
 થેલું દોરડાનું ચું ચણું
 તકાવવું (કિ) ધારીરેલું
 છલંગ (ના) ફલંગ.
 માંચી (ના) લાકડાની
 પીઠ વગરની ખુરસી.
 અંગારા (ના) દેવતાના

શળગેલા કોચલા.
 સાચવવું (કિ) સંભાળ-
 વું; તપાસવું.
 વાસ (ના) સોરમ.
 શક્તિ (ના) જ્વર.
 રોડમ (ના) સુગંધ.
 ખચેડી (કૃ) આધો કરી.
 કાના (ના) કોરણ.
 ક્યાંક (અ) કદજગોએ.
 ભારે (વિ) મોટી.
 વહેમ (ના) ચક.
 ખોજે (ના) ભાર.

પાઠ ૩૪ એ.

ઉગારવું (કિ) ખચાવવું.
 આકાર (ના) રૂપ, રોળ.
 ખુશામત (ના) કાલાવાલા.
 ફેર (ના) તક્કાવત.
 અન્નાણ્યું (વિ) અતરા-
 પી; પારકું.
 ધણી (ના) શેઠ.
 ચેતાવે (કિ) જાણ કરે.
 દોરી (કૃ) દોરવી; તેડી.
 વરૂ (ના) વાધના જેવું
 લોહી માંસ ખાનારૂં
 જનાવર.

ચુણુ (ના) કાયદો.
 ખરદાશ (ના) સંભાળ.
 સરસ (વિ) સારી.
 જન્મથી (ના) જન્મ ત્યા
 રથી.
 દુરકુરીયાં (ના) કુતરી-
 ના ખચ્યાં; ખોટીલાં.
 વહાલાં (વિ) પ્યારાં.
 ઉલટાં (વિ) સામાં.
 લાડે છે (કિ) ગેલકરે છે.
 ઉદાસ (વિ) દલગીર.
 આળખી (કૃ) જાણી.
 એકાએક (અ) એકદમ.
 ભેગા (વિ) એકઠા.

પાઠ ૩૫ એ.

ધાયલ (વિ) જખમી.
 કાપણી (ના) ધાસ તથા
 અનાજ કાપવાનું કામ.
 હોજ (ના) પાણીનાંકુંડ,
 પાણીની ટાંકી.
 ધોરીનસ (ના) ધોરીરગ.
 -લદય (ના) અંતઃકરણ.
 દાતરડું (ના) ધાસ તથા
 અનાજ કાપવાનું વાં
 કું લોઢાનું હથિઆર.
 મૂઢ (વિ) ઘેઠ.

સાવચેતી (ના) ખપર-

દારી; હોંશિઆરી.

કપાયો (કિ) વઢાયો.

ધા (ના) જખમ.

જખરો (વિ) ભારે.

ધડધડ (વિ) દડદડ.

વાટે (ના) રસ્તે.

દાખણુ (ના) દખાણુ.

જેરાવર (વિ) જખરી.

અંચળ (વિ) હોંશિઆર.

મરણુ (ના) મોત.

ઘટતો (વિ) લાયક.

તરતણુધિય=ઘટતોઉપાય

જલદીથી સુઝે

એવી અક્કલ.

પાઠ ૩૬ મો.

અનાજ (ના) ધાન્ય.

મુખ્ય (વિ) ઘણું; મોટું.

સાંઠા (ના) અનાજના

ઉભા સોટા.

દેવ (ના) ઉપલો ભાગ.

કૃપા (ના) મેહરખાની.

વીતકું (કિ) થકું; હોકું.

જતજત (ના) તરેહો ત

રેહો; ભાત ભાત.

ડાંગર (ના) ભાત.

પોચા (વિ) નરમ.

પોલા (વિ) પોકલ.

જયાખંધ (વિ) સામઠા.

ખાંધો (ના) ખંધારણુ.

ચતુરાધ (ના) ડાહ્યાણુ.

નખળા (વિ) કમજોર.

મજણત (વિ) જોરાવર.

આસ પાસ (અ) પાસે-

પાસે; એમેર.

ફોતરાં (ના) પડ; છોડા.

ભીનાશ (ના) મેજ.

ઠંડા (વિ) ઠાઢવાળા.

હંમેશા (અ) રોજ.

સેવા (ના) ભકિત.

પાઠ ૩૭ મો.

જગકર્તા (ના) જગતનો.

ખનાવનાર ધશ્વર.

પ્રોઢ (વિ) મોટા.

હુય (ના) ઘોડા.

વાહન (ના) ગાડી; ધો-

ડો વગરે ખેસવાનું.

યેમાન (ના) સ્વર્ગની

પાલખી.

સાજ (ના) સામાન.

માનવી (ના) માણસ.

જગ (ના) જગત; દુનિયા.

ઉપજવી (કિ) પેદા કરી.

વસ્તુઓ (ના) ચીજો.

સંસાર (ના) દુનિયા.

પાર (ના) છેડો.

ખળવાન (વિ) જોરાવર.

રવી (ના) સૂરજ.

ઠરાવ્યો (કિ) કીધો.

ઠાઠ (ના) ભપકો.

સમાસમાના (ના) વખ-

તે વખતના.

કાજ (અ) વાસ્તે.

(દવિતાની સમજૂતી). (૭).

દુનિયાના ખનાવનાર પરમેશ્વરે દુનિયામાં ઘણી ચીજો પેદા કરીધી છે, તેથી આખા જગતના લોકો સુખ પામે છે, તેના ગુણ ગાવા ખેસીએ છીએ તો પાર આવતો નથી. (૧). ૪૨વી, પાણી, ને મોટા મોટા પાહાડો, ને અ-

ડીમાં જે ઘણાં ઝાડો હોયછે તે; તેમ ખજાદો ઘોડા ને જોરાવર હાથી, ને વૈ
માન જેવા ખેસવાના પ્રભુ તેંજ બનાવ્યાછે. (૨). ચંદ્રમા, સૂરજ, અ-
ને તારાનો ચળકાટ, તેનો ભપકો સારો બનાવ્યોછે, અને વખતે વખતના
અખનો સામાન પ્રભુ તેં માણસને વાસ્તેજ કીધોછે. (૩).

પાઠ ૩૮ મો.

નાળિએરી (ના) નાળિ-
એરનું આડ.
ચિછાં (ના) રેસા.
ટટી(ના)કામડાની વાડ.
અવલી (ના) નાળિએરી
ના પાંતરાની ચુંચીને
કરેલી ટટી.
દેઠ (અ) છેક.
મેર (ના) ખાજી.
સાફ (વિ) ચોખ્ખું.
ચિછું (વિ) રેસાવાળું
ચેપડું (ના) કોપડું.
પીસે (કિ) ઘાણીમાંકચડે.
કોપરેલ (ના) કોપરાનું
તેલ.
ઢોર (ના) જીનવર.
તાડી (ના) ખજીસનો કે
નાળિએરીના આડનો
રસ.

કેફ (ના) નિશા..

ખુએ (કિ) ચુમાવે.

ખગાડ (ના) ખરાખી.

પાઠ ૩૯ મો.

કાસદ (ના) ખેપીએ.

ખંખાવાળો (ના) ખંખો

રાખનારો.

ખેભાન (વિ) શુદ્ધિ વ-

ગરના.

મધરાત(ના) વચલીરાત.

શુમારે (અ) આસરે.

શેરી (ના) મોઢોટલો.

હોકયા (કિ) અફાળ્યા.

ધરીને (કૃ) જોસ્સાથી

હોડીને.

ખખડાવ્યા (કિ) હોકયા.

ભડકા(ના)મોટાંખળતાં.

ફડાફડ (વિ) જોરભેર.

અવાજ (ના) કડાકા.

નીસરણી (ના) સીડી.

મેડો (ના) માળ.

પથારી (ના) પિછાનું.

ફંધાઈને(કૃ)ચુંગળાઈને.

દંદોળ્યો (કિ) હલાવ્યો.

ધસડીને (કૃ) ખેંચીને.

વર (ના) માટી.

પાઠ ૪૦ મો.

જીગૃતિ (ના) શુદ્ધિ.

શૂર (ના) ખલાદુરી.

ગાંડા (વિ)દીવાના.

કમાડ (ના) ખારણાં.

ધડકો (ના) મોટો અ-

વાળો; ભડકો.

ચોમેર (અ) ચારેખાજી.

નવાઈ (ના) અચરતી

ભાઈખંધ(ના)દોસ્તદાર

નિરાંત (ના) ચેન.

લાડે (ના) આગ.

હઠયો (કિ) હાથો; ફૂંચી.

મિત્ર (ના) દોસ્તદાર.

ખચાવવાને (કૃ) ઉગાર
વાને; જીવાડવાને.
પાડોશ (ના) પાસેનું ઘર.
લાગ (ના) દાવ.
ફાંચો (કિ) જડચો.
માર્ગ (ના) રસ્તો.
ચીસેચીસ (ના) ઘાંટેઘાંટા.

પાઠ ૪૧ મો

અણીશુદ્ધ (વિ) સહીસ
લામત.
ઉઘરાણું (ના) કંઠકામ
સારૂ ખધાએ શકિત
પ્રમાણે પૈસા ભરી
એકઠા કરવા તે.
ટીપ (ના) યાદી.
હરખાધ (કૃ) મગ્ન થઈ.
પાધરોજ (અ) સીધોજ.
હડસેલો=ધક્કે, આચકો
તન (ના) શરીર.
ધૂજે (કિ) કાંપે; ધરથરે.
ખચાવનાર (ના) ઉગાર-
નાર.
હિમ્મત (ના) છાતી.
શકિત (ના) તદખીર.

મેદાન (ના) ખુલ્લી જગો.
દયાળુ (વિ) માયાળુ.
પુરૂષે (ના) મરદે.
ઉગાર્યાં (કિ) ખચાવ્યાં.
લોદાં (ના) સૂતારનાં ધ-
ડવાનાં ઝાંતરો.
રાચરચીલાં (ના) ધર થ
જુગારને શોખતો લક્ક
ડ વગેરે સામાન.
દાણાદૂણી (ના) અનાજ
પાણી.
ભૂગડાંલત્તાં (ના) કપડાં
વગેરે.
ભેર (અ) સાથે.

કુંડુંબ (ના) કખીયો.
પાડેરી (ના) પાસેના ધ
રના રહેનારા.
પખવાડીઆં (ના) પંદર
વાડીઆં.
ખરેખરી (વિ) સાચેસાચી
પાઠ ૪૨ મો.

તપાસ (ના) તજવીજ.
જવાહિર (ના) એક બ
તનું રતન.
દરખાર (ના) રાજકચેરી.

અડો (ના) તપાસ જડતી
શાક્ષી (ના) શાહેદ.
અસર (ના) લાગણી.
ફેર (ના) તફાવત.
ફકીર (ના) સાંધ.
ખાકું (વિ) લંગડું.
સાંધ (ના) ફકીર.
મેર (ના) ખાણું.
લાધુ છે (કિ) નાંખ્યું છે.
ધારીધારીને (કૃ) તાકી
તાકીને.
પારખી (કૃ) ઝાળખી.
હીંડો (કિ) ચાસો.
ડાહપણુ (ના) પતસણ.
કશું (વિ) કંઈ પણ.

પાઠ ૪૩ મો.

બંદુગર (ના) મંતરજ
તરનો બજાનાર ધૂતાસે
શાખાશી (ના) માન.
અનુમાન (ના) કલ્પના.
સજ્જ (ના) શિક્ષા.
રમૂજ (ના) ગમત.
અચખો (ના) નવાઈ.
ગમ (ના) ખાણું.
આધું (વિ) ચોડું.
લંગડું (વિ) પગે લલ્લું.

અમણતી (કૃ) આઝતી.
સમજવાનું (કૃ) અક્કલ
લેવાની.

ચિત્ત (ના) ધ્યાન.

પાઠ ૪૪ મો.

આંકડો (ના) આકડાના
ફૂલનું આડ.

મળતાં (કૃ) સરખાં.

જૂદાં (વિ) નહીં મળતાં.

ફાડ (ના) ચીરો.

છેક (અ) ખહું; ઘણી.

હુંગરા (ના) ઊંચા ટેકરા.

અડે (કિ) અડકે.

ઊંટ મેલે આકડે=ઉંટ

આંકડાના આડને ખા

ય નહીં.

ખકરી મેલે કાંકરો=ખકરી

કાંકરાને ખાય નહીં.

પાઠ ૪૫ મો.

સાંભરતું (કૃ) યાદઆવતું.

મેંદાં (ના) ઘેટાં.

ચપળ (વિ) હોશિઆર.

ઠરેલ (વિ) ખસી ન જ

ય એવા.

ધીમો (વિ) ટાઢો; ઠંડો.

જન્મારો (ના) જન્મગા

ની; અવતાર.

ઘડ્યો (કિ) ખનાવ્યો.

હોકરાય (કિ) હોકરખાય.

ભરવાડ (ના) મેટા ચરા

વનાર.

ઉન (ના) ઘેટાના ખાલ.

ખિસ્તી (ના) ધસુ ધર્મી.

વેપાર (ના) રોજગાર.

લાખો (વિ) હજારો.

ઉપજેછે (કિ) પેદાથાયછે.

કામળા (ના) ચૂમાળા.

કામળી (ના) નાના ચૂ-

માળા.

હુંક (ના) ગરમી.

ખફાઈ (કૃ) રૂંધાઈ.

નિમાળા (ના) ખાલ.

પાઠ ૪૬ મો.

ગુણવાળી(ના) કાયદાવા-
ળી.

શીંગાળી(વિ) શીંગડાવા
ળી.

ખડ (ના) ઘાસ.

પગાળી (વિ) પગવાળી.

આકાર(ના) ઘાટ; ડોળ.

આંચળ (ના) ચાન.

ફાટ (ના) ચીરો.

રૂપાળો (વિ) શોભિતો.

ભાળો (કિ) જુઓ.

વાળ (ના) ખાલ.

ગોવાળ(ના) ગાયનો ચ-

રાવનાર.

સંભાળ (ના) પરદાસ.

ભલું (વિ) સારું.

ખાર(ના) દૂધમાં રાંધેલો

ભાત.

યાક (ના) મેહુનત; શ્રમ.

ઠરે (કિ) ખંધાઈ જાય.

ઉપજે (કિ) થાય.

ઠંડ (ના) ટાઢક; ઠંડક.

(કવિતાની સમજાવતી). (૮).

કાયદો કરે એવી શીંગડાવાળી ગાય પાણી પીએ ને ઘાસ ખાય
છે, એનો ઘાટ કેવો સારો છે? તેને ચાર પગ ને ચાર આંચળ

છે. (૧). તેના પગની ખરીમાં ચીરો છે તે, ને તેનો આકાર સારો છે તે જૂ-
ઓ; તેના પૂછડાને છેડે ખાલનો ગુચ્છો છે, ને રોજ રોજ ગોવાળીઓ તેની
ખરદાસ ઝે છે. (૨). કોઈ વખત ખેડી હોય ત્યારે હોઠ હલાવ્યા કરે છે તેમાં
કોઈ કાળી અથવા ઘોળી હોય છે, તેમ કોઈ સતી હોય છે; દોહતી વખતે
તેનું દૂધ સાફ દેખાય છે, ને તે દૂધનાં દહીં, માખણ ને ધી થાય છે. (૩)
વળી દૂધનાં પેંડા, ખરશી ને દૂધપાક ખને છે, ને ખીર ખાતાં મેહેનત પડતી
નથી, તે પણ દૂધની થાય છે; વળી ખામૂદી ને શિખંડ પણ દૂધનાં થાય છે,
તે પેટમાં ઠરે છે ત્યારે ઘણી ઠંડક થાય છે. (૪).

પાઠ ૪૭ મો.

ગરમ (વિ) ઉનના; ગર
મી રહે એવા.
ઘટ (વિ) જડા.
ગોકળગાય(ના)એક જ-
તનો ધીમો આલનાર
જીવડો.
લાચાર (વિ) કંગાજ.
રૂવાંટાં(ના)ઝીણું ખાલ.
હેરાન (વિ) કાયર.
ગરદન (ના) ડોક.
લખડે (કિ) લટકે.
રક્ષણ (ના) સંભાળ.
હુંકાર (વિ) ગરમીવા-
ળાં; ગરમ.

શંખલા (ના) છીપમાનો
જીવડો.
અવતરે (કિ)જન્મે.
નરી(વિ)ફકત; એકલી.
સુવાળી(વિ) નરમ; ના-
જૂક.

ગજઆણી (ના) ગજ
પનાનું રેશમી લગડું.
કિનખાખ (ના) કસખનાં
પ્રદાવાળું લગડું.
ઉઘાડું (વિ)પ્રદુલું.
કોમળ (વિ) કુમળું.
સાફ (વિ) ચોખ્ખું.
પાઠ ૪૮ મો.

ગાજવીજ (ના) ગડગડા

ટ ને વીજળી.

વેગ (ના) જુસ્સો.

વાયુ (ના) વા; પવન.

મોજ (ના) જુવાળના

પાણીના શીણુ વાળા

ખડકા.

અપકારો (ના) ચમકારો.

કઠારો (ના) અકળામણ.

મુદ્દલ (વિ) ખીલકુલ.

ધોર (વિ) ખીયામણું.

ગડગડટ (ના) અવાજ.

કડાકા(ના)મોટાઅવાજ.

અધધધ (અ) ઝોહોહો.

ઝડી (ના) ઝરઝરઝરઝર.

વરસાદ આગ્યા કરે તે
પલળીયું (કિ) ભીનાધ-
યું.

ફોરાં (ના) છાંટા.
અપટું (ના) ચોડોવાર
વરસાદ આવીને રહી
જાય તે.

સોંસરી (વિ) પાધરી.
અથડાય (કિ) અફળાય.
ધડકા (ના) અવાજા.
ગર્જના (ના) ગડગડાટ.

પાઠ ૪૯ મો.

સાચ (ના) સાચુ ખોલવું
શીખામણુ (ના) ખોધ; ફા
યદાની વાત.

વચન (ના) વેણુ; સુકન.
આંચ (ના) એખ; અળ.
વધતું ઝોછું (વિ) કમી
જસતી.

સ્વાદ (ના) રસ; ચરસ.
મીઠું મરચું (ના) ઉમેરો
ભભરાવીને (કૃ) નાખી-
ને; મેળવીને.

હેથી (ના) મનથી.
સાંભરતી (કૃ) યાદ આવ-
તી; ફોમ આવતી.

ભાવ (ના) ધરજા.
મસ્કરી (ના) મજક.
પૂરો (વિ) પક્ષા.
ખંધાવું (કિ) કબૂલ થવું;
સાડી થવું.
ફલાણું (વિ) ગમે તે;
હરેક.

તોડયું (કિ) નહીં પાળ્યું
ખગાડ (ના) નુકસાન.
માર (ના) સજ; શિક્ષા-
ચુ-હાનું ફળ.
પસ્તાવો (ના) ખેદ.

સંભાળી (કૃ) સાચવી.
સાચાખોલા (વિ) ખરા
ખોલા.

સામી (વિ) ઉલટી.
માયા (ના) હેત; પ્રીત.
સંતાડે (કિ) છુપાવે.
આસામી (ના) માણસ
નુકસાન (ના) હાણી.
સાચને ન લાગે આં-
ચ=સાચાને કરો ભો
લાગતો નથી.

પાઠ ૫૦ મો.

દોડાદોડ (ના) દોડધામ;
નાસભાગ.

ખૂમેખૂમ (ના) ઘાંટે ઘાંટા
ઉપાય (ના) ખલાજ.
મસળી (કૃ) યોળી.
આળોટવું (કિ) ચુલાંટ
ખાવી:

શેતરંજ (ના) પાયરવાનું
શેભિતું ખિલાનું.
લપેટી (કૃ) વીટાળી.
ઝોલવી (ના) ખૂઝારી.
સહીસલામત (ના) કોમ
કુશળ.

પોસો (ના) ખોખો.
રસોઈ (ના) રાંધવુંને.
પેણા (ના) તળવાનું લો
ઢાનું વાસણ.
સાવચેતી (ના) હોંશિઆરી
માટી (ના) મચેડી.

પાઠ ૫૧ મો.

નાળયું (ના) નળી.
આંફળીફાંફળી (વિ) ગ-
ભરાયલી.
લક્ષણ (ના) ચુણ; ટેવ.
ખીક (ના) ડર.
ભીજવે (કિ) પલાળે.
ધીમે ધીમે (અ) હલુ હલુ.

જીગતી (ના) તદખીર.
 અણુમમતું (કૃ) નાપસંદ.
 ઇચ્છા (ના) મરજી.
 ઇશારત (ના) નિશાની.
 રીસ (ના) ગુસ્સો.
 અણુકારે (કિ) પત કરે.
 અણુજે (કિ) ઠોકે.
 ક્ષણ (ના) કુદકો.
 ખીની (કિ) ખીધી.
 અઅખો (ના) નવાઇ.
 ચોપાસ (અ) ચારે બા
 જી; ચોગરદમ.

પાઠ પર મો.

વેગળી (અ) દૂર.
 નજીક (અ) પાસે.
 હિંમત (ના) ધીરજ.
 બેનપણું (ના) સહીપણું
 લાડે (કિ) ગેલ કરે.
 પરઆમ (ના) પારકેગામ
 સાદ (ના) અવાજ.
 લાડીને (કૃ) ગેલ કરીને.
 વહાલ (ના) પ્યાર; હેત
 ઉપકાર (ના) પાડ; યુજી
 માયા (ના) હેત; પ્રીતિ.
 સંભારે (કિ) ચાદ કરે.

ખદ્યો (ના) પાડ.
 પાઠ પડ મો.
 શાહી (ના) સિસોળી-
 આનાં પીછાવાળું જન-
 વર.
 સિસોળીઆં (ના) શાહ-
 ડીનાં પીછાં.
 સાદાં (વિ) ચિત્રવગરનાં
 ભાર (ના) ખોજ.
 ઘોરવું (કિ) ગળામાંથી
 સાદ કાઢાડવો; ઊંઘવું.
 દર (ના) નાનું ખાકું;
 ખાડો.
 વિઆય (કિ) જણું.
 રૂવાં (ના) ઝીણું ખાલ.
 અણીદાર (વિ) અણીવા
 ણું.
 સફેદ (વિ) ધોળી.
 છુટું (વિ) અણી વગરનું
 રીસેભરાય=ગુસ્સે થાય
 હથિઆર (ના) ઝોજાર
 તીર (ના) વાંકું ફેંકીને
 મારવાનું હથિઆર.
 અધ (વિ) અડધા.
 ભુંડ (ના) હુક્કર.
 કળી (ના) ખાલ્યા વગર-

નાં ફૂલ.
 ગરખડ (ના) તોફાન.
 છાનીમાની (વિ) મુંગી
 મુગી.
 પાઠ પઠ મો.
 પૃથ્વી (ના) ચારેખંડની
 ધરતી; આખું જગત.
 પ્રદક્ષિણા (ના) આસપા-
 સ ગોળ ફરી વળવું તે
 નજર (ના) નીધાં; દ્રષ્ટી.
 ચપટી (વિ) એક પાસે
 ખેરેલી.
 આધાર (ના) ટેકો.
 અધર (વિ) અતરંગ.
 ઝડપ (ના) ઉતાવળ.
 સ્થિર (વિ) હાથે ચાલે
 નહીં તે.
 સદા (અ) રોજ.
 ફેરો (ના) ચક્કર.
 કલાક (ના) અઘી ઘડી.
 ચોવીસ કલાક=સાઠ ઘડી
 (દાહાડો ને રાત)
 પાણું (ના) ખાલું.
 ધંધો (ના) રોજગાર.
 પાઠ પપ મો.
 નકશો (ના) ધર, આમ કે

દેશનો ચિત્રેલો નમુનો.
સમુદ્ર (ના) દરિયા.
ઉત્તર (ના) પૂર્વ તરફ ઉભા
રહેતાં ડાબા હાથની
ઉત્તર દિશા.
દક્ષિણ (ના) પૂર્વ તરફ
ઉભા રહેતાં જમણા હા
થની દિશા દિશા.
પૂર્વ (ના) ઉગમણી દિશા.
પશ્ચિમ (ના) આયમણી
દિશા.
લાડું (ના) લાડવો.
ધરતી (ના) જમીન.
ખંડ (ના) જમીનના મો
ટા ભાગો.
આયમણ = પશ્ચિમ દિશા.
નક્કી (અ) અચિત્ત.
નમુનો (ના) મુકાબલો.
જગોળ (ના) પૃથ્વીના
ગોળો.

પાઠ પદ મો.
મથાણું (ના) ઉપલું પાસું.
કડકા (ના) ભાગ.
આસ્ટ્રેલિયા (ના) પૃ-
થ્વી ઉપર મૌથી મોટો
ખેટ.
ખેટ (ના) ટાપુ.
વળગેલા (કું) જોડાયેલા
અળગો (વિ) અલાયધો
મધ્ય (વિ) વચલા.
છેડો (ના) નાકું.

પાઠ પદ મો.
સ્તુતિ (ના) પ્રાર્થના; ખં-
દગી.
નિર્ધન (વિ) ગરીબ.
ખખશિમ (ના) ખેટ.
સમથે (વિ) જોરાવર.
અધિક (વિ) વધારે.
યોગ્ય (વિ) લાયક.
જગજીવન (ના) જગત.

નો જીવાડનાર ધણી
નીતિ (ના) સારી રીત.
સારી વર્તણૂક.
નીસરૂં (કિ) નીકળું.
દુખીઓ (વિ) દુરાન.
મુજને (સ) મને.
સરજનહાર (ના) પેદા ક-
રનાર, (ધ)ધર.)
ભમે (કિ) ભટકે.
અંન (ના) અનાજ.
કીર્તિ (ના) મહિમા.
પ્રકાશ (ના) ચળકાટ.
ભારી (વિ) જખરૂં.
ફોકટ (વિ) નકામું.
ઠામ (ના) ઠેકાણું.
જશ (ના) શાખાશી; માન
ભક્તિ (ના) સેવા; પ્રાર્થના
સંગ (ના) સંગત; સાથે.
સદાએ (અ) રોજ.
થાપ (કિ) આપ; સ્થાપ.
સંકટ (ના) દુઃખ.

(કવિતાની સમજૂતી). (૯).

જ્યારે હું શેહેરના ખબર ખહાર ફરવાને નીકળું છઉં, ત્યારે ઘણું
ગરીબ માણસો મારી નજરે પડે છે અને આખી પૃથ્વીના લોકો દુઃખી માલમ
પડે છે (૧). મૃદીનો પેદા કરનાર જોરાવર ધધર મને જે જે ભેટો

કરે છે, તે બધાનો પાડ હું રી રીતે વાળી રાકીશ! (૨). ઘણા ગરીબ લોકો ભૂખને લીધે ઘેર ઘેર ભટક્યા કરે છે, પણ જીંદગીએ તે કરતાં વધારે હે જગતના જીવાડનાર ધણી તેં મને અંન આપ્યું છે. (૩).

પૃથ્વી પાણી ને આસમાન એમાં તારોજ મહિમા ચાલે છે, હું જ્યાં જાઉં ત્યાં તારું ભારે જર છે, ને તારા વગર કોઈ પણ ખાલી દેકાણું માલમ પડતું નથી. (૧). હું પ્રભુ તારા જશ મોટા છે (પણ તેં મારાં કામો કીધાં છે), હું તારું ભજન રોજ કરું એમ મને હૃદય આપ; હું હમેશાં મારી માલથી ચાલું એમ કર, ને સઘળાં હુખને તું મટાડી નાંખ. (૨).

પાઠ ૫૮ મો.

મામલતદાર (ના) તાલુકાની જમાખંધી ઉધ-રાવનાર; (ખીજ વર્ગનો મેજાએટ).

પહેરો (ના) ચોકી.

કચેરી (ના) રાજદરબાર.

વેહ (ના) કાણું છિદ્ર.

ઠલવાઈ(કૃ)ખાલી થઈ.

માથાકૂટ(ના) અડચણ.

ફેરવવા(કિ) ઉંચીનીચી કરવી.

અબ્બાણુ(વિ)અતરાપી

નેમ્મી(કૃ)લખી; (અણી.

કામની (ના) ખપની.

શુમાર (ના) આસરો.

ખખર (ના) સમાચાર.

પાઠ ૫૯ મો.

સાહેબ (ના) ટોપીવાળો;

ગોરો અમલદાર.

પણુ (અ) પાંહાં.

ખૂન (ના) હથિઆરથી

કે એર દીધાથી કોઈની

હત્યા કરવી તે.

ગીતા(ના)ધર્મની ચોપડી.

તકરાર (ના)રગઝક.

અપમાન(ના) ગેરઆખર

ધોળકા(ના) અમદાવાદ

જીલ્લામાંએકકસબોછે.

પરગણું(ના)તાલુકો.

સીમ (ના) સીમા.

ટંટો (ના) ઝઘડો.

ધાંહાં (અ) આંહાં.

સાલ (ના) વરસ.

નીકાલ (ના) તોડ.

કારકૂન (ના) મેહેતો.

છેવટે (ના) આખરે.

ઘુમ ગાંવમેં જ કર કો

ધ ખમનકે ઉદરમેં ગી

તા લાગ્યો=તમે ગામ-માં જઈને કોઈ ખા-

કાણુને ત્યાંથી એક	લિસોટા (ના) કાપા.	તાળવું (ના) મગજ આ
ધર્મની આપડી લાવો.	કળા (ના) પાંખ પોહોળી	ગળનો ભાગ.
ખડુત અછા સાહેબ=	કરીને નાચવું તે.	ખોચી (ના) ગરદન.
ખડુ સાડે સાહેબ.	ગરદન (ના) ડોક.	આંચ (ના) નુકસાન.
હસ્યા (કિ) દાંત કાઢ્યા.	ખીંચેલી (કૃ) પોહોળી થ	હડપચી (ના) દાઢી આ-
ઠપકો (ના) દોષ.	ચલી.	ગળની જગો.
પાઠ ૬૦ મો.	રળિયામણું (વિ) શોભા	મીચાય (કિ) વીચાય.
એકાકાર (વિ) એકમેક;	વંતું.	ખાળી (કૃ) અટકાવી.
સરખી.	જોડો (ના) સાથી.	ભમર (ના) આંખની ઉપ
લોટણુ (વિ) ગોલાંટ આ	ગોતાં (ના) ગોલાંટ.	રના કમાનદાર ખાલ.
ય એવા.	ચુલાંટ (ના) ગોલાંટીઆં	નસકોરાં (ના) નાકનાં ખે
શોક (ના) દીલગીરી.	લોટી (કૃ) ગોલાંટ આદ.	કાણાં.
ચાહુ (વિ) જડા ગળાનું.	કુલવે (કિ) મોહું કરે	પાઠ ૬૨ મો
કલગીદાર (વિ) કલગીવા-	કુંડાણું (ના) ગોળચકરડું	ફેફસું (ના) શ્વાસ લેવા-
ળી; તોરાવાળી.	ડાકે (ના) ગળે.	ની નળી.
શિરાજી (વિ) કલગીદાર	પાઠ ૬૧ મો	રાક્ષી (ના) કચડવાના કે
ટોપીવાણું.	અંગ (ના) શરીરના ભા-	ફાડીઆવાના ખેવડાંદાંત
લક્ષ્મી (વિ) મોરની પેઠે	ગ; શરીર.	તાળવું (ના) મગજ આ
કળા કરી નાચનારું.	ખોપરી (ના) માથાનું તા	ગળનો ભાગ.
થરથરી (વિ) થરથથર ધૂ-	લકું.	ડાચું (ના) જડણું
જ્યા કરે એવું.	મગજ (ના) ખોપરી માં	દાઢો (ના) પાછળના ખે-
ગિરેખાજ (વિ) ગોળાંટ	હોનો ભાગ.	વડા દાંત.
ખાનારું.	થોભા (ના) થોભીઆ; ય	ફાડવું (કિ) કરડી ખાતું.
જંગલી (વિ) રાની.	ચછા.	લાળ (ના) નીગળતું થૂક.
આસમાની (વિ) ભૂરું.	ટટાર (વિ) સીધું.	કોઠો (ના) પેટ તથા વાં-
ચળકતા (વિ) ઝળકતા.		

સા નીચેનો ભાગ.
 યજ્ઞવેદે (કિ) કરેછે.
 શ્વાસ (ના) દમ.
 વાયા (ના) ધોલવું.
 ધંદ્રિઓ (ના) શરીરના
 ભાગો., (આંખ, કાન,
 નાક, જીભ ને આમડી)

પાઠ ૬૩ મો.
 ખીડ (ના) ઘાસ હગેલી
 જગ્યા.
 ન ધણીઆતું (વિ) મા-
 લીક વગરનું.
 ગંજ (ના) મોટો ઢગલો
 કાલાવાલા(ના)પુશામત.
 તરણું (ના) તંખલું.
 સરણુ (વિ) પણ; જેવું

નિરાશ (વિ) ના ઉમેદ;
 આશાભંગ.
 નીચ (વિ) હલકા.
 અદેખો(વિ) કીનાવાળો.
 અદેખાધ (ના) કીનો.
 જોડી કાઢેલી (કૃ) ખના
 વટની.

વાવરવા (કૃ) વાપરવા.
 સાચવવા(કૃ) સંભાળવા
 હક(ના)દાવો; અપત્યાર
 સરખો (વિ) ખરાખર.
 ખળવું (કિ) દાઝવું.

પાઠ ૬૪ મો.
 ફૂર(વિ) ઘાતકી.
 સોગન(ના) કસમ; સમ
 ઉપદેશ (ના) યોધ.
 સંકૃત (ના) સારાં કામ.

હરી(ના) પરમેશ્વર.
 પ્રતાપ (ના) જોર; મેહોર
 વસ્ત્ર (ના) લૂગડાં.
 જન (ના) માણસ.
 ખુલ્લે (વિ) ઉઘાડે.
 ન વરંગ=તરે હેતરેહેના
 રંગના.

કંગાલ(વિ) ગરીબ; ના-
 ચાર.
 ખિછાનું (ના) પાથરણું
 વય (ના) ઉમ્મર.
 વચન(ના)શબ્દ; સૂકન.
 જૂઠા(વિ) ખોટા.
 મુખ (ના) મોંડું.
 વદે (કિ) ખોલે.
 દીસે(કિ) દેખાય.
 ડર (ના) ઓંક; ધાક.

(કવિતાની સમજાવટ) (૧૮).

ધણા માણસો રસ્તામાં પડેલા (રઝળતા), તેમને હું ઉઘાડે શરીરે
 જોઈ છજી, પણ મને તો સઘળા શરીર પર પેહેરવાનાં જાત જાતનાં લૂગ-
 ડાં મળે છે. (૧). કેટલાક ગરીબ નામ્મરોને રહેવાનાં ઘરખાર મળતાં નથી,
 પણ મને તો રહેવાને સાફ ઘર છે અને મૂવાને સારી પથારી છે. (૨).
 ખીજા કેટલાક માણસો નાની ઉમ્મર થકી મોંમાંથી નકારા શબ્દ ખોલતા
 શીખે છે, તેઓ મોંડે ખોટા કસમ ખાય છે, એવા તે પાપી માણસો માલમ

પડે છે. (૩). મને શીખામણુ થકી સારી અક્કલ આવી, એ પરમેશ્વરની મારા ઉપર મેહુર છે; માટે હવે હું ખીહીને સારાં કામજ કરું, કે તથી તે પરમેશ્વર મારા ઉપર ખુશી રહે. (૪).

પાઠ ૬૫ મો

સિક્કા (ના) મોહોરો ;
છાપ.

નરદમ(વિ) ખીલકુલ;ત-
મામ.

વળાં(ના) ચુંચળાં.

ભાષા(ના) ખોલી; લિપિ
અડી(ના) સિક્કો પાડ-
વાનો સંચો.

તળીયું(ના)નીચેનોભાગ
ભેળી (કૃ) મેળવી.

ઉપયોગ (ના) અપ.

નર્પી (વિ) એખલા; ફક્ત
ગદા (ના) ગાંગડા.

ખડક (ના)જમીન કે પા
ણીમાં ઢંકાયલા મજ

ખુત પથરા.

શોભિતી (વિ)શોભાવાલી

તોલ (ના) વજન.

હિસ્સે (ના) ભાગે.

મેળવે (કિ) ભેળે.

છપાય (કિ) છાપ પડે.

પાઠ ૬૬ મો.

આલ (ના)ધારો.

ગાંડાઈ (ના) નાદાની.

કંઠી (ના) ટોકની સોના-
ની સાંકળી.

શિઆળો (ના) ટાઢની
મોસમ.

ઉનાળો (ના) તાપની મો
સમ.

નાત (ના) જમણુવાર.

પુષ્ટી (ના) મજબૂતી.

ઉજળાં (વિ) ઘોએલાં

જરૂરીઆત (વિ)અપનાં

પૈસાદાર (વિ) તાલેવંત

વાવરતાં (કૃ) વાપરતાં.

કરજ (ના) દેવું.

મૂરખાઈ (ના) ખેવકૂશી.

નાખળાં (વિ) કમજોર.

ગેરફાયદા (ના) નુકસાન.

પાઠ ૬૭ મો.

ગંધક (ના) સળગી ઉઠે
એવો પીળા રંગનો
પદાર્થ.

હુચિઆર (ના) ઝોઝર.

ભરતર (ના) રસ ગાળી-
નેકરેલીખનાવટનુંલોહું.

ધડતર (ના)ધડીનેકરેલું
ખનાવટનું લોહું.

પોલાદ (ના) ખરું લોહું
મળેલું (કૃ) ભળેલું.

તપાવી (કૃ) ગરમ કરી.

જુના (વિ) અસલના.

કાળમાં (ના) વખતમાં.

કાંસું (ના) એક જાતની
ખરડ ધાતુ.

ભેળ (ના) મેળવણી.

સોંધું (વિ) સરસું.

તોલો (ના) ડર વાલ.

પૈસા (ના) દોડીઆં.

લીસો (વિ) સાફ.

છાપધોળી (વિ) ખપની
 હાથરકૃપા (ના) પરમેશ્વર
 ની મેહુરખાની.
 ઓગળી (કુ) રસ થઇ.
 હરે છે (કિ) બંધાઇ જ
 ય છે.
 સખત (વિ) મજબૂત.
 ખરડ (વિ) ભાંગી જાય
 એવું.
 કદાયા(ના)છાછરા પેણુ;
 લોઢાની તાવડી.
 સામાન (ના) ચીજો
 પાઠ ૬૮ મો.
 કાટલાં (ના) તોળવાનાં
 ઓળર.
 ખાંડી (ના) વીસ મણુ
 વજનનો ખોળે.
 માપુ (ના) પરમાણુ.
 ખેડીગં (ના)ઊર મણુ વ
 જનનો ખોળે.
 અધોળ (ના) સાડાચાર
 ટાંક; અડી પૈસાભાર
 કળશી(ના)સોળ મણુ વ
 જનનો ખોળે.
 નવટાંક (ના)પાંચ રૂપી-
 આ ભાર, (૬ ટાંક.)

ગળ (ના) ૨૪ તણ.
 તોલખંધ (વિ) તોળીને.
 ભરતખંધ (વિ) ભરીને.
 પ્રકાર (ના) જાત.
 અધરોરો (ના) અચ્છરો
 હરકત (ના) અડચણ.
 હારો (ના) સાત મણુનો
 ખોળે.
 ભાર (ના) ૨૪ મણુનો
 ખોળે.
 રતી (ના) છ ચોખા.
 વાલ (ના) ત્રણ રતી.
 ગદિઆણી(ના)૧૬ વાલ
 ચણોડી (ના) યુજ.
 પાઠ ૬૯ મો.
 મણિકો (ના)મણુ માય
 એવું વાસણ.
 તણ (ના) ખે આંગળ.
 વીધાં (ના) ૨૦ વસાનું
 ભરત.
 વીશવાશી (ના) કાઠી;વ-
 સાનો વીસમો ભાગ
 વામ (ના) ૬ હાથ.
 વગેરે (અ) શિવાય.
 પ્રવાહી (વિ)પાણીજેવા;
 નરમ.

પદાર્થો (ના) ચીજો.
 શેરીઓ (ના) શેર માય
 એવું વાસણ.
 માથાકૂટ (ના) કડાકુટ.
 કૂટ (ના) સુધારી અડધો
 ગળ; પાર ધમિ.
 એકર (ના) ૪૮૪૦ ચોર-
 સ વાર.
 અંતર (ના) તફાવત
 અસલ (અ) અગાઉ.
 મૈલ (ના) પર ૮૦ ફુટ.
 બંધાદારી (ના) વેપાર ક
 રનારા.
 ધરાક (ના) સોદો ખરીદ
 કરનાર.
 દંડાય (કિ) શિક્ષા થાય.
 પાઠ ૭૦ મો.
 વિવેક (ના) સલકાઈ.
 મરજદા (ના) અદખઅ
 દાળે.
 તોછડાઈ (ના) હલકાઈ.
 નાનપણુ (ના) બચપણુ.
 સહુકાઈ (ના) મરજદા.
 ઓળખીતો (વિ) જાણી
 તો; પીછાનવાળો.
 અદખ (ના) અંદાજે.

વરતતું (કિ) ચાલતું.
 નમતું (કિ) વાંકા વળતું.
 નમસ્કાર (ના) પ્રણામ.
 જંગોપાળ (ના) જીહાર.
 જીહાર (ના) જંગોપાળ
 પટેલ (ના) ગામનો ઉપરી.
 અરસપરસ (અ) સામ
 સામા; એક બીજાને.
 ધારો (ના) ચાલ; રીવાજ.

પાઠ ૭૧ મો.

એથા (ના) મળક.
 ત્રિવેકી (વિ) સલકાઈવા
 ણા.
 અત્રિવેકી (વિ) સલકાઈ
 વગરના.

સરત (ના) ધ્યાન.
 ફળીઝી (ના) શેરી.
 લખોટે (ના) મંજે.
 મનસુખો (ના) વિચાર.
 કાછડી (ના) વાંસાની ની
 એ ધોચવાનો પોતી
 આનો છેડો.
 ધમકાવ્યા (કિ) ધાક દી
 ધા; ધમકી આપી.
 વાર્ષી (કિ) અટકાવ્યા.

પાઠ ૭૨ મો.

નીવડયો (કિ) નીકળ્યો.
 તવાડી (ના) એક જાત-
 ની અટક-ઓખાત.
 આવકાર (ના) આદરભા
 વ; આદરમાન.
 ધનભાગ્ય=મોટું નસીબ
 પગલાં (ના) ડગલાં; કદમ
 મજ (અ) મુજ; હું.
 આંગણાં (ના) ખારણા
 વળાવવા (કૃ) વધાય કરવા
 સોખતી (ના) સાથી.
 રીતભાત (ના) રીત; આ
 લ ચલગત.

પાઠ ૭૩ મો.

કકલાણુ (ના) ખૂમ; સોર.
 માંડમાંડ (વિ) મોંડે સા-
 એ; ખાલી ખાલી.
 કઠાણુ (વિ) મુશીખત.
 હાંક (ના) ખૂમ.
 રજ (ના) પરવાનગી.
 ખાપ તેવા ખેટા=જેવા
 ખાપ તેવા દીકરા.
 વડ તેવા ટેટા=જેવો વ
 ડ તેવાં તેનાં ફળ.

ઠાવકાઈ (ના) ડાહ્યાપણુ.

પાઠ ૭૪ મો.

પાથરણું (ના) ખિછાતું.
 લોયો (ના) કળશીઓ.
 કંસાર (ના) લાખસી.
 મોટેજોયો (વિ) નાના
 મોટા કકડા ભરડીને
 ભરડીને (કૃ) કચડીને.
 ભેટયા (કિ) છાતીએ ખા
 ઝયા.

ખખરઅંતર (ના) સમા
 ચાર.
 માંદો (વિ) આભરી.
 શરમાઈ (કૃ) લજવાઈ.

પાઠ ૭૫ મો.

મિત્રાચારી (ના) દોસ્તી
 કુશળતા (ના) સુખાકારી
 કર (ના) હાથ.
 આગમન (વિ) આવ-
 વાતું
 મગન (વિ) ખુશી.
 સહિત (અ) સાથે.
 પડિત (ના) વિદ્વાન.
 મિત્રો (ના) દોસ્તદાર.
 વહે (ના) ખોલે.
 મધુરી (વિ) મીઠી

પાણી (ના) વેણુ; શબ્દ.	મિત્રાઈ (ના) દોસ્તી.	ખેલ (ના) રમત.
પ્રથમ (અ) પેઢેલાં.	મૂરખ (ના) ખેવકુદ્.	લગલડી (ના) વઢાવટી.
પરણામ (ના) નમસ્કાર.	ગમત (ના) રમૂઝ.	કપટ (ના) દગો.
ગંગાજળ (ના) ચોખ્ખું	પરસ્પર (અ) અરસ પ-	સ્વારથ (ના) મતલબ.
પાણી.	રસ.	મગાઈ (ના) સંબંધ.
શાંત (વિ) ધીમા.	કેડું (ના) નીશા.	જોખમકારી (વિ) ધા-
સ્નેહ (ના) હેત; પ્યાર.	ખેલી (કુ) રમી.	સ્તી ભરેલી.

(કવિતાની સમજુતી). (૧૧).

વિદ્વાને વિદ્વાન ખંનો દોસ્તદારો મળે તો મોંડેથી સારા સારા શબ્દ જોણે, અને પેઢેલાં એક ખીજને નમસ્કાર કરીને પાણી પાય; પછી પાન સોપારીની ખીડી આપીને શરીરની યુખાકારી પૂજે. પછી હાથ જોડીને કેડે કે અહિં આ શા કારણે આપનું પધારનું થયું ? પછી તે વાત ચીત્ત કરી સાંભળી ધીમા પડી હરખ ભેર બૂદા પડે, વિદ્વાને વિદ્વાનના અરસ પરસના હેતથી તેમની દોસ્તીમાં તેમનું મન ખુરા રહેછે. (૧).

મૂરખે મૂરખા ખંનો દોસ્તદારો મળ્યા કે પેઢેલાં તેઓ એકખીજને ગાળ દઈ આનંદ પામશે, પછી એક ખીજને હાત મારી વાત ચીત્તમાં મજાક મસ્કરી કરતા જશે; તેઓની દોસ્તીના કાણુમાં તેઓ એક એકને નીશા કરાવશે, અને છેલ્લે રમત રમીને લગાઈ ટાંઠો કરી ઘેર જશે; એવા મૂરખ માણસ મોંડે મીઠા શબ્દ જોણે ને દીલમાં કપટ રાખે તેઓ મતલબ સુધીજ વળગી રહે એવી જાનને નુકસાન ભરેલી મૂરખ માણસની દોસ્તી જાણવી. (૨).

પાકે ૭૬ મો.	રક્ષણુ (ના) ખચાવ.	ધાર (ના) દમ.
કશેડ (ના) ખરડાની વ-	કુસ્કો (ના) દમ લેવાની	અલર (ના) કોર; ઝુલતી
અમાંનું ઉછું હાડકું.	કોયળી.	આમડી.

ધાર (ના) સુમાર.
 શકિત (ના) ખળ.
 ટેરવું (ના.) આંગળીનું
 દીચકું.
 જગ્યા (ના) ઠેકાણું.
 ખાળી (કૃ) શોધી.
 સમુદ્ર (ના) દરિયા.
 ભાડું (ના) નદીનો રેતા
 ળ કાંઠો.
 સૈંકડો (વિ) સો.

વરસોવરસ(અ)હરસાલ.

પાઠ ૭૭ મો.

મોતીઆ (ના) શેવાળ.
 મેડેથી (ના) માળેથી.
 ધરશાળ(ના)ભોંય તળિ-
 યાની જમીન,
 વરાળ (ના) પાફ.
 મળસકું (ના) સહવાર.
 ટાઢક (ના) ઠંડક,
 તમારો (ના) ખેલ.
 તાસક (ના) ઢાંકણું.
 ચત્તી (વિ) સવળી.
 ઉપાડીને (કૃ) ઊંચકીને.
 ઢાઝી (કિ) ખળી.

પાઠ ૭૮ મો.

ગમ (ના) સમજ.

ચૂશી (કૃ) સોશી.
 વાંસે (અ) પાછળ.
 રજ (ના) રજકરણ-
 છોડીઆં (ના) લાકડાનાં
 છોડા.
 કુંકાને (કૃ) કુંક મારીને
 ભડકો (ના) ખળતું.
 મેશ (ના) કાજળ.
 પિઠીઆ (ના) ભારવટી-
 આ.

ફેરાં (ના) મોટા છાંટા.

ફરફર (ના) ઝીણી છાંટી.

પાઠ ૭૯ મો.

વરસાઠ (ના) મેઘ.
 આડુંઅવળું (અ) અ-
 હિઆ તહિઆ.
 અચરજ (ના) નવાઈ.
 હુયું (કિ) કેહેવાયું.
 ખેટા (ના) ઠીકરા.
 ધરતી (ના) જમીન.

પાઠ ૮૦ મો.

ખગલું (ના) એક જાત
 નું લાંબી આંચનું પ-
 લી-

તાલ (ના) મળ.

શિરોધ (ના) સાંકડા મોં

નું ઊંડું વાસણ.
 ટેળ(ના)મળક;મસ્કરી.
 નોતરું (ના) જમવાનું
 કેહેણું.
 છાછરી (વિ) પોહોળી,
 જોડી નહીં.
 ફાંફાં(ના) ખોટી મેહેનત.
 ચપચપ (વિ) ઝડપથી,
 પરોણા (ના) પરદેશી ઉ
 તરેલો.

મળ (ના) લેહેજત.

રસોધ (ના) જમણું.

ગમ (ના) યુમ; ખચ.

તક (ના) વેળા; વખત.

ચૂકવી (કિ) ભૂલાવી.

આગ્રહ (ના) ખળાત્કાર.

ટગરટગર(વિ) એકી ન-
 જરે.

મલકાવીને (કૃ) હસીને.

દાઝ (ના)ખળાપો;ચુસ્સો.

પાઠ ૮૧ મો.

જુગારી (વિ) જુલખોર.

છકેલ (વિ) છાકેલો.

ખતા (ના) હોકર.

ભમેલ (કૃ) ભટકેલ.

કપૂત (ના)નહારો છોકરો.

ગોઠીઆ (ના) મળતિયા.	હોકરો (ના) ખતા; ઠેસ.	હાણુ (ના) નુકસાન.
મનખો (ના) જીંદગાની.	પિતા (ના) આપ; તાત.	વળગે (કિ) ખાઝે.
નૂગડું (ના) નૂગાર.	ગમાર (ના) ગામડીઆ.	સહી (અ) નક્કી.
છેલ (વિ) વરણાગીઓ.	પીટાય (કિ) ઝીકાય.	ફળ (ના) ફાયદો.
ઠગાય (કિ) છેતરાય.	પોઠીઆ (ના) સાંઢીઆ.	વળગી (કુ) ખાઝી.
	દુર્ગુણ (ના) ખરાબ ગુણ.	એજે (વિ) ફોકટ.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૨).

ખેડેકેલો સોડેલાણી હોકરો ખતા ખાધને છેતરાય છે, તે જૂવે રમનારાની સંગત કરે છે ને ઘણી હોકરો ખાય છે; ભૂતની પેઠે તે ભટકે છે ને આપ તેને નઠારો હોકરો ડેહે છે, એવા ખીન સમજના આર મળતિયા હોય તે સાંઢીઆની માફક માર ખાય છે. (૧).

નૂગાર રમવો એ ખરાબ ટેવ છે, એમાં ઘણા લોકને નુકસાન થાય છે; માણસને એ ખાઝી પડે તો તેથી તે પાછો હડે નહીં; નૂગાર રમવો એ ખરાબ ટેવ છે એ નક્કી એમાં કાંઈ પણ ફાયદો નથી; જે માણસ એને ખાઝી રહ્યો તેનું જીવતર ફોકટ ગયું એમ જાણવું (એટલે એથી પૈસાની તથા આખરની ખરાબી થાય છે). (૨).

પાઠ ૮૨ મો.	વેહેમ (ના) શક.	ખોલ (ના) ખખ્ખલ; ચુકા.
વણુજરો (ના) પોઠી ઉ-	સગપણુ (ના) સગાઈ.	ભાઈખંધી (ના) દોસ્તી.
પર અનાજ નાંખી	કુટુંબી (ના) પીતરાઈ.	પાઠ ૮૩ મો.
વેપાર કરનારો.	ખાપદાદા (ના) ધરડાવ-	દોસ્ત (ના) ભાઈખંધ.
પેઢી (ના) ઝોલાઈ.	રડા.	ભોળો (વિ) નીખાલસ.
શિઆળ (ના) ફોલ્દા જે-	જાંમલ (ના) વન; વગડો.	ગોઠવું (કિ) એન પડવું.
વું જનવર.	ઠીંગણાં (વિ) ખટકા.	પરાયું (વિ) પારકું.

સંતાપ (કૃ) છુપાઈ.
 પધારજો (કિ) આવજો.
 સમસમ (ના) જુલુસર.
 કુકડી (ના) મરધી.
 પેસ્તાવા (કૃ) દલગીરયવા.
 વણાણાં (વિ) પ્યારાં.
 આઝો (વિ) ખહુ.
 દિવસે (ના) દાહાડે.
 નવસસ (ના) કુરમદ.

પાઠ ૮૪ મો.

કરતૂક (ના) કાવતરાં.
 મુદો (ના) સાખિતી.
 દાવો (ના) હક; સંખંધ.
 સંખંધ (ના) વળગણુ.
 ખરાડવા (કૃ) પોકારવા.
 છાણાંયું (કિ) મૂકાંયું.
 સંગળ (વિ) પાપી દુષ્ટ.
 હુરચા (વિ) દોંગા.
 કાણું કર=મોં સંતાડ.
 ખાડ (ના) મરધીનું રે-
 હોહાણુ.
 લાજ (ના) એમ; શરમ
 ઘોટા (વિ) ખરાખ.
 સ્વભાવ (ના) ખાશિઅત
 સાર (ના) મતલબ.
 મતલબ (ના) સ્વાર્થ.

સાધવા (કૃ) પાર પાડવા
 લાંબો (વિ) જાંડો; ઘણો.

પાઠ ૮૫ મો.

હિદાસ (વિ) દલગીર.
 સંતાપ (ના) દુઃખ.
 સ્નેહ (ના) પથ્થર પાટી
 છાનોમાનો (વિ) મુંગો-
 મુંગો; ચૂપકીચી.
 હવેલી (ના) ઝોચી ખાંધ-
 ળીનું ઘર.

પાઈ (ના) એક પછ.
 ઘટારા (વિ) લાયક.
 રંગિઆમણા (વિ) શા-
 ભાવંતો.
 થંડો (વિ) ટાંડો.
 સુંદર (વિ) સારો.
 વાણી (કૃ) ચૂંટી.

પાઠ ૮૬ મો.

ઠાચી (ના) ઘરડી ખાય-
 ડી.
 સાજાંતાજાં (વિ) સાજાં;
 સારી પડે.
 ગમત (ના) રમૂઝ.
 અંધાપો (ના) અંધળા
 પાણું.
 લાચાર (વિ) નાચાર.

વાણું (કિ) ધીરજ પમાડું.
 મીચીને (કૃ) વીચીને.
 દસ્કત (ના) અક્ષર.
 મજેની (વિ) સારી.

પાઠ ૮૭ મો.

ભાગ્યવાન (વિ) નસીખ
 વાળો.
 હાલ (ના) દશા; હવાલ.
 પીડા (ના) દુઃખ.
 મટયો (કિ) દૂર થયો.
 શાખાશ (અ) ધન્ય છે.
 કરકરી (વિ) ખડખચરી.
 ખાલી (ના) ઝઝાળી.
 અંગારો (ના) અણગા-
 રો.
 દાઝે (કિ) ખજો.

ખૂલતો (કિ) વીસરતો.

પાઠ ૮૮ મો.

કખૂલત (ના) હા કેહેવી તે.
 ઉત્તર (ના) જવાબ.
 વાળ્યો (કિ) દીધો.
 ધૂણાંયું (કિ) હલાંયું.
 પાંગોડું (ના) પગના ધુંડે
 ળું આગળનો ભાગ.
 ઉઠાડવા (કૃ) ઉઠો કરવા.

માયાફોડ (ના) મેલેનત.
 ઉચ્ચાર(ના) વેણુ, શબ્દ.
 રો રો (ના) રડ રડ.
 ખાચ(ના) ખે હાચનું છા-
 તી સાચનું દખાણુ.
 ભવિષ્યે (ના) ભાધનો
 છોકરો.
 ખેડેરો (વિ) કાને સાંભ-
 જે નહીં તે
 મુગો (વિ) મોંડે ખોડે
 નહીં તે.

પાઠ ૮૯ મો.

આસનાવાસના (ના) રો-
 વા ચાકરી.
 સદગુહસ્થ(ના)સારા મા-
 ણુરો.
 ફાળ (ના) ફિદર; ધાસ્કો.
 હાશરત (ના) નિશાની.
 દોર (ના) મુરખ.
 ચાળ (ના) કોરણુ.
 લોવા (કૃ) બૂજવા.
 હૃદય (ના) અંતઃકરણુ.

પાઠ ૯૦ મો.

દશા (ના) હાલ.
 અવતરે (કિ) જન્મે.
 કીકો (મા) નાનો છોકરો.

ઉજડ (વિ) વસ્તી વગ-
 રનો; અવાગરો.
 જન્મથી (ના) અવતરે
 ત્યારથી.

ઉપયોગ (ના) અપ.

પાઠ ૯૧ મો.

અવસ્થા (ના) હાલ.
 ગાયન (ના) રંગતાન.
 ઝડપ (ના) ઉતાવળ.
 સ્વાદ (ના) આખતું તે.
 વાસ (ના) યુગંધ.
 યુલાખ, મોગરો (ના)
 ખુશખોદાર ફૂલનાં ના
 મ.

અવશુણુ (ના) નુકસાન.
 નરસી (વિ) ખરાખ.
 માર્ગે (ના) રસ્તે.
 છુટકો (ના) નીકાળ.

પાઠ ૯૨ મો.

શિખર (ના) યેચ; ઉપ-
 લો ભાગ.
 જવાળામુખી (વિ) ખખ-
 તા મોનો.

અમત્કર (ના) અચંખો.
 પુણ્ય (ના) ધર્મ.
 ભકિતમાન (ના) ભકિત

કરનાર.
 ક્ષેત્ર (ના) ખેતર.
 ઝોગખેડો (કુ) રસ ધધા
 ગયલો.
 ધડકો (ના) મોટો અ-
 વાન્તે
 ધગધગતો (વિ) ખલુ ઉ-
 નો ઉનો.
 ચોતરફ (અ) ચારે ખા-
 તુઓ.

સડસડ (વિ) દડદડ.
 મોથી (વિ) ઘણીકિમતી
 દોલત (ના) માયા; પુંછ
 આગરાણુ (ના) ચાલ,
 લીસો (વિ) ટાઢો.

અજ્ઞાની (વિ) ભોળા; વ-
 ગર ભણેલા.

ધશ્વરી (વિ) દેવતાઈ.
 ઉગરી (કિ) ખચી.

પાઠ ૯૩ મો.

કેફ (ના) નીશા.
 નિદા (ના) બદખોદ.
 ઉચરતું (કિ) ખોડવું.
 ભ્રાંતિ (ના) વેહેમ.
 કીર્તિવંત (વિ) આખરૂ-
 દાર.

કરંત (કિ) કરવું.	ખાનારો માણસ.	નાત (ના) જાત; જાતના
રોષ (ના) શુસ્સો.	કન્યા(ના)કુંવારી છોકરી.	માણસો.
શિર (ના) માથું.	નવ (અ) નહીં.	એતો (કિ)સમજી લેઓ.
જગ (ના) જગત.	સોખત (ના) સંઘત.	નર (ના) મરદ; ભાઈડો.
કેફી (ના)નીચા કરનારો.	રખે (અ) નહિતો; રખેને.	નાર (ના) પાછરી.
લાજ (ના) આપર.	મનુષ્ય (ના) માણસ.	જીવતર (ના) જીંદગાની.
વિશ્વાસ (ના) ભરોસો.	વ્યસની (વિ) ટેવ રાખ-	ધિક્કાર (ના) તિરસ્કાર.
સોંપે (કિ) ધીરે.	નારો; વ્યસનખોર.	વળગશે (કિ) ખાઝરો.
કાજ (ના) કામ.	પસ્તાય .(કિ) દલગીર	રેલ (ના) પાહારનાં ચ-
ભંગી (ના) ભાંગ પીના-	થાય.	દી આવેલાં ભરપૂર
રો માણસ.	દોષ (ના) ઠપકો.	પાણી.
અફીણી (ના) અફીણ	લજવાય (કિ) શરમાય.	ખેલ (ના) રમત.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૩).

જે કેફી હોય છે તેની દુનિયામાં આપર ગણાતી નથી; તથા તેનો ભરોસો કરીને કોઈ કામ સોંપતું નથી; જે માણસ ભાંગ પીએ છે અફીણ ખાય છે ને કેફ કરે છે, તેને કોઈ છોકરી પરણાવતું નથી. (૧). તેન કેફીની સંગત કરતાં પદા માણસો ખીએ છે, કે રખેને એની સંગત કરીશું તો લોકો આપણી પદખોઈ કરશે; કોઈ ખીજે માણસ કંઈ વસ્તુ ધરની ચોરી જાય, તો તેનો વેલમ કેફીને માથે આવે કે એણે લીધી હશે. (૨). કોઈ સાફ આપરદાર માણસ હોય, તો તરત તે કેફીનો ભરોસો કરતું નથી; માટે જે કોઈ માણસ કેફ કરવાની ટેવ પાડે છે તે પછી મનમાં ધણા અફસોસ કરે છે (કેમકે કેફ કરવાની ટેવ પડેલી તે પછી જતી નથી). (૩). કેફી માણસ પોતાનો શુસ્સો ખીજે ઉપર ફાડાડે, ને પોતાને જે ખરાબ ટેવ પડી હોય તેનો ઠપકો તેને મૂકે છે; જ્યાં એખલો ખેરો હોય ત્યાં શર-

માય છે, ને પોતાની ન્યાતના કોઈ માણસો પોતાના જેવા થાય થાય તેવા
 ધલાજી જ્ઞેયા કરે છે. (૪). તે માટે તમે સઘળા માણસો સમજી લેઓ,
 ને એવા કેફી માણસ સાથે તમે જોલો ચાલો નહીં; જે બધરી કેફીને પરણી
 હોય છે, તેના જીવવાને ધિક્કાર છે. (૫). કેફી વસ્તુ (ભાંગ, અફીણ,
 માઝમ, તાડી, દારૂ) વગેરેની સંગત તમે કરો નહીં, નહિંતો તમારે ગળે
 તે ખંધારો; સાપ, કેફ, ને રેલના ચઢેલાં પાણી, એ ત્રણ સાથે તમારે રમત
 કરવી નહીં, કેમકે (સાપ કરડે, કેફ ગળે ખાત્ર ને પાણી ખૂડાડે). (૬).

પાઠ ૯૪ મો.

સાંખરી (ના) એક જન-
 તની હરણી.

હાણુ (ના) નુકશાન.

અવિચાર (ના) વગર
 વિચાર.

પડછાયો (ના) ઓળો.

નિહાળવું (કિ) જોવું.

વખોડવું (કિ) વગોવવું.

ભરાવ (ના) શોભા; દે-
 ખાવ.

ખડાઈ (ના) મોટાઈ.

લજવી (કિ) એખ લ-

ગાડી; શરમાવી.

મુદ્દલે (વિ) ખીલકુલે.

શિકારી (વિ) શિકાર

કરનારા.

ખેંચતાણુ (ના) ખેંચા-
 ખેંચ.

ધિક્કારતી (કૃ) તિરસ્કાર
 કરતી.

સંકટ(ના)દુઃખ;આપદા.

વખાણી ખાચડી દાંતે

વળગે = જેની તારીફ

કરીએ તેથી માઠું થા

ય; (જેના વખાણુ ક

રીએ તે માથે ચઢી

જાય).

ફાયદાવાળી=શુણવાળી.

અવગણના (ના) તિર-

સ્કાર; ધિક્કાર.

પાઠ ૯૫ મો.

સાર (ના) મતલબ.

ના-ચતર (ના) નપુસક;

નર પણ નહીં ને ના-

રી પણ નહીં.

તિરાહીત (વિ) ત્રીજો.

સર્વનામ(ના) નામને ઠે-

કાણુ વપરાતો શબ્દ.

ઓળખાય(કિ) જણાય.

ચંદનધો (ના) સરડના

જેવું ખિયામણું જન-

નવર.

ધજ (ના) નિશાન.

એક વચન (ના) જેમાં

એકનીજ સંખ્યા મા-

લમ પડે તે શબ્દ.

ખડુવચન (ના) જેમાં

એક કરતાં વધારે સં-
ખ્યા જણાય તે શબ્દ.
વારંધડીએ (અ)હર વ-
ખત.

અડચણુ (ના) હરકત.

પાઠ ૯૬ મો.

પુરૂષ (ના) મરદ--નરની
જાતી.

સખસ (ના) માણસ.

આપ (સ) તમે ને ઠેકા-

જો વાપરવાનો માન

ભરેલો શબ્દ.

આસામી (ના) સખસ.

સુરજી (ના) ઉરતાદ.

હલકો (વિ) ઉતરતો.

વાણસો (વિ) હેતેસરી.

સંદેહ (ના) વેહેમ.

પાઠ ૯૭ મો.

તળી (ના) જોડાનું તળિ-

એનું જંદું ચામડું.

મીરજાદ (વિ) પીશેરી-

ના જેવો, પણ ખેટ-

લી ચાંચનો.

ખાહું (ના) જોડાનું ઉ-

પહું ચામડું.

પિશેરી (વિ) હલી ચાં-

ચનો; પારસી સાધ.

નરી (ના) ઊંચી જતનું

સાફ ચામડું.

ચંપલ (ના) ખાહું, ચાં-

ચ ને ખડા વગરનો

જોડો.

કાલખૂત (ના) જોડામાં

ઠેકવાનું મોચીનું લા-

કડાનું ઝોન્ટર.

સપાટ (ના) ચાંચ તથા

ખડા વગરનો જોડો.

આર (ના) રોચ જેવું કા-

ણા કોચવાનું મોચી-

નું હથિઆર.

મુગલાદ (વિ) વાળેલી

ચાંચનો ઊંચી એ-

ડીનો.

મોચી (ના) જોડા સીવ-

નારો.

ચકતી (ના) ચામડાના

ગોળ કકડા.

દખણી (વિ) સરખા ખા

લાનો; દક્ષિણી લોકો

ને પેહેરવાનો.

ગામડીઆ (વિ) એકસ

રખા ખાલાના; ગા-

મડાના લોકોને પેહે-
રવાના.

પાઠ ૯૮ મો.

ઊચલાવવું (કિ) ફેરવી

નાંખવું.

પાળ (ના) ફેરણ.

સુખતળી (ના) માંઝર.

મગનીશીંગ (ના) વિલા-

યતી શીંગ.

અવણું (વિ) ઊંધું.

સવણું (વિ) ચતું.

ફોર (ના) ખાહું; પાળ.

ગાળા (ના) દીર્ઘી ચામ-

ડાની વાંધરી.

મેલ (ના) ધુળ કચરો વ

ગેરે.

ખંખેરી (કૃ) અપરી.

રદણુ (ના) ખચાવ.

હોકર (ના) હેસ.

પાઠ ૯૯ મો.

અશોક (ના) સુખ; ચેન.

પિંડ (ના) ગોળો.

ખીચ (અ) વચમાં.

કુઠામ (ના) નઠારી જંગો.

કીચ (ના) કાદવ.

કાચા (ના) શરીર.

ગરય (ના) પૈસો.	માણુ.	ઝોટું (ના) ખબર.
ગાંઠ (અ) પાસે; સોડે.	સૂઝે (કિ) જાણાય.	ઝેત્યો (કિ) ખબર પડી.
પીછાએ (કિ) પી જઈએ	સૂલટું (વિ) સીધું.	નીચ (વિ) હલકું
કીછાએ (કિ) કરીએ.	ખચીત (અ) નક્કી.	લપટાણી (કિ) ખરડાઈ.
વડાઈ (ના) મોટાઈ.	પટું (કિ) કહું; ભણું.	માયા (ના) પુલ.
વઝો (કિ) રેણો.	વેણુ (ના) શબ્દ.	પદવી (ના) જગ્યા; દર-
કશો (વિ) કંઈ પણ.	પાંધરું (વિ) સીધું.	જગત.
વસ્તો (કિ) રહ્યો.	છપાય (કિ) જાણાઈ	નિર્જન (વિ) ખેડરમો.
અસુખ (ના) ખેચેનપણું.	આવે.	ફોકટ (વિ) નકામો.
ઉલટું (વિ) સામું; ખ-	પ્રભુજી (ના) હાથર.	ફજેત (વિ) ખેડરમત.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૪).

કદી કેદી વસ્તુ પીવી નહીં, ને વિચારીને કામ કરતું; જેથી લોકોમાં આખર વધે, ને હંમેશાં સુખમાં રહે; કેદ કરવામાં કંઈપણ લેહેજત રહી નથી, એથી કરી સામું જીવને ખેચેનપણું થાય છે, ને પાંધરું કામ હોય તે પણ જાણાતું નથી; તમારા મનમાં હું ખરાખર પાંધરેજ શબ્દ કહું છું એવું નક્કો જાણજે; જે માણસ કેદ કરે છે તેની અક્કલ ઘણીજ ઘટે છે; જ્યારે પાપનો ગોળો પાપથી ભરાય છે, ત્યારે કેદી માણસ તેની નીશાથી પકડાઈ આવે છે; તે માટે વિચારીને જે માણસ કેદ કરવી મુકી દેશે, તેના પર પરમેશ્વર રાજી થશે. (૧).

કેદી માણસ કેદ કરીને પછી તે ખબરની માંહે આગ્યો, ત્યાં સારી કે નહારી જગોએ તે પડી ગયો, તોપણ (કેદની ધુનમાં) તે નહારાને ખબર પડી નહીં; તેને ખબર પડી નહીં તોપણ તેનું આજી શરીર કાદવમાં ખરડાઈ ગયું, અને તેથી લશ્કરાંને છેડે જે પૈસા ખાંધેલા હતા તે તે મૂરખ

ખાધ ખેદો (કોઈ છોડી ગયું); તથા દલપતરામ કવિ કેહ છે કે તે નકુંટ થઈને આખી પૃથ્વી ઉપર ફર્યો, ને કેફ કરીને નકામો ખેલુરમત થયો. (૨).

પાઠ ૧૦૦ મો.	પજે એણું.	ઠગાઈ (ના) ઠગખાણ;
સાણુ (કિ) પકડવું.	દેષ (ના) કીનો.	છેતરવાનું કામ.
શત્રુતાઈ (ના) દુસ્મનાઈ	ખાઈ(ના)ખેડેન; ખાઈડી.	બલાઈ (ના) સાલસાઈ.
મિત્રતાઈ (ના) દોસ્તી.	સાહી (કૃ) પકડી.	ટળે (કિ) મટે; જાય.
સદાઈ (અ) રોજ.	તણ (કૃ) છોડી; મૂકી.	દુખદાઈ (વિ) દુઃખ ઉ-
સજનાઈ (ના) સલૂકાઈ	સગાં (વિ)એક મા તથા	પજે એવો.
મેળણું (કિ) મેળવણું.	એકજ ખાપના પેટના.	મીઠાઈ (ના) મીઠાસ.
વાસના (ના) ખુશખો.	સંપીને (કૃ)હળી મળીને.	તન (ના) શરીર.
સુખદાઈ (વિ) સુખ ઉ-	હુઆઈ (ના) દોંગાઈ.	

(કવિતાની સમજૂતી) (૧૫).

અરે ખાપડીઓ ને મરદો તમે ખધાની સાથે સગાઈ પકડીને જેવાં એકજ માખાપના પેટથી જન્મેલાં ભાઈ ખેડેન રોજ હળી મળીને રેહો, કે જેની લડાઈ માણસમાં જણાઈ એમ લડ્યા નહીં, એવી માણસાઈ પકડી દોંગાઈ ખંધાઈ છોડીને અંને ખોલવામાં આખરૂની ખુશખો મેળવીને, વેર ભાવ કાઢાડી નાંખી તમે મનમાં રુનેહ ભાવ રાખો; એથી તમને સુખ થાય એવું માન મળે ને દુઃખ ઉપજે એવી અદેખાઈ તમારી જતી રેહો, માટે મોઢે સારા સારા શબ્દ ખોસો કે તમારા શરીરમાં સુખ થાય (નિરાંતે જીવ આવે)

પાઠ ૧૦૧ મો.	પટેલ (ના) ગામૂનો ઉ-	સૌથી મોટું ગામ.
ખટપટ (ના) કડાકુટ.	પરી.	હરખાતા (કૃ) ખુશીયતાં.
ટાઢક (ના) ઠંડક.	કસખો (ના) તાલૂકાનું	મૂલ (ના) કિમ્મત.

ભાગ્યાં (કિ) સારાં લા-
ગ્યાં; સ્વાદ લાગ્યાં.

વડો (વિ) મોટો.

ઠજિઆ (ના) કળિઆ.

શેષીશ (કિ) વાવીશ.

દાડમડી (ના) દાડમનું
આડ.

ખેડૂત (ના) જમીન ખે-
ડનારો.

ડાહો (વિ) શાણો.

ઓસડ (ના) દવા.

જોડવાની (કૃ) એકઠા ક
રવાની.

લોભિયો (વિ) લાલચ.

તરશ (ના) સોષ.

હરખ (ના) ખુશી.

ખચ્ચી (ના) ખોડી.

પાઠ ૧૦૨ જો.

શોધ (ના) ખોળ.

ખાધ (ના) જોડી ખાડી.

જુસ્કો (ના) કૂદકો.

મટાડી (કિ) ઓસવી.

જુગતી (ના) તદખીર.

કરાડા (ના) ફોરણ.

ટેકાવે (કિ) અધેલી ને
મૂકે.

વાર (ના) ઢીલ.

ઉગારવા (કૃ) ખચાવવા.

જોખમ (ના) ધાસ્તી.

આપમતલખી (વિ) સ્વા
ર્થી.

લેખે (કિ) ગણે; માને.

પાઠ ૧૦૩ જો.

ઉજળો (વિ) સફેત.

અળકતો (વિ) તેજ ક-
રતો; અળકતો.

ગાળ્યો (કિ) રસ કુર્યો.

છાપ (ના) આકાર.

લેખણ (ના) કલમ.

ચાંપરો (કિ) દાખરો.

ગાંધી (ના) કરીઆણું

વેચનાર; નેસ્તી.

હાટે (ના) ખજાર.

ગદડો (ના) કાણાવાળી

નાની ઇસકોતરી.

કીકી (ના) નાની જોકરી.

જોચકી (કૃ) ઉપાડી.

તકરાર (ના) રગઝક.

ભાગ (ના) હિસ્સો.

પાઠ ૧૦૪ જો.

કુંટવવું (કિ) છીનવી લે
વું; ખુચી લેવું.

સંતોખવું (કિ) તરપત
થવું.

હરખાવું (કિ) મગન થ-
વું.

પૂછપાછ (ના) તપાસ.

ચોખ્ખી (વિ) સાફ દાન-
તની.

સાથી (ના) સોખતી.

કર્યો (કિ) નક્કી થયો.

ધીરજ (ના) સખૂરી.

વાટ (ના) શહા.

કાયર (વિ) હેરાન.

ઉઘાડી (કૃ) ખુલી કરી.

ખરચાચ (કિ) વપરાય.

દીકરી (ના) જોકરી.

રૂએ (કિ) રડે.

પાઠ ૧૦૫ જો.

વેગજેથી (અ) આધેથી-

શેષને (કૃ) રડતાં રડતાં.

આંધો (ના) પરાંનું નામ.

હીંડતાં (કૃ) ચાલતાં.

ખાપુ (ના) ભાઈ.

થાક (ના) આરામ

ધણી (ના) માલિક.

પાઠ ૧૦૬ જો.

અટકચાજો (વિ) વીચીત્રો

અડપણો (વિ) અટક્યા	ધુંબ (અ) ધબ.	શોર ખડોર (ના) અવા-
જો; વીચીત્રો.	ખાડાળાં (વિ) અપટાં.	જ; સાદ.
ફોકડા (ના) રંગીતો; ઢેલ.	અતિશે (વિ) ઘણાં.	એક (ના) છોથી ખાંધે-
ડારો (ના) ધમકી.	અડપણાં (ના) અટક્યા	લી જમીન.
ધાર (ના) હિમ્મત; ધીર-	ખાં; આડાં અવળાં	અંધો (વિ) આંધજો.
જ.	કામ.	હસતું (ના) હાંતી; મળક
ડખી (ના) દાખડી.	છરી (ના) અપ્પ	હાથુ (ના) તુંકસાન.
ચૂરા (ના) કકડા.	સાન (ના) સમજાણ.	હાડકડો (ના) હાડવાયો;
જૂમી (ફૂ) ખાંડી.	દાખલી (ના) દાખડી.	વાહાલો છોકરો.
ચરના (ના) અદાર મો	આનંદ (ના) ખુશી.	વરનાં (વિ). કપરાં.
રા દેખાય એવો કા-	તટકાળ (અ) તુરત.	દાટ (ના) જુલમ.
ચનો સંચો.	જખર (વિ) ભારે; ઘણું.	ઘડ્યો (કિ) ખનાવ્યો.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૬).

એક અટક્યાળો છોકરો, જેનું નામ જીવો હતું, તે જે રેકાણુ જઈ-
ને ખેડે ત્યાં ઘણા અટક્યાળાં (આડાં અવળાં કામ) કરતો હતો. (૧).
કાગળ કે કલમ કે પછી અપ્પ, જે જે ચીજ તે જતો, તે ગમે તેવી સારી
હોય, તોપણ તેને અડપથી ખાંડી પડતો હતો. (૨). તેને ના કહીએ પણ
તે માને નહીં, અને કોઈનું કહેલું રજુ તે કાને ધરે નહીં, તોપણ તેને
એકજ દાહાડામાં, પછી સમજાણ આવી ગઈ. (૩). ઘરેલો માણસ ચરના
ને દાખડી (તપખીરની), મેલીને માળ ઉપર ગયો, એટલે તે અટક્યાળો
(જીવાએ), તુરત ઘણા હરખ ભેર તે ખંને વાના લઈ લીધા. (૪) પછી તે
ચરના જે ઘણાં અપટા હતા તેને જીવાએ નાક ઉપર ભેરવ્યા, અને પગ
વતી ધબ દેતાં કે દાખડી હતી તે જીવા સાફ લીધી. (૫). તે દાખડીનું ઢાંકણું મ-

જમૂત દીધેલું હતું, તેથી તે ઉઘાડવાને તેણે ઘણું જીર કીધું, એટલે
જીરથી તે ઉઘડતાં ઘણું ઉછળ્યું, ને ઘણો અવાજ થયો. (૬) તેમાંથી
પછી તેના મોં ઉપર અધે તપખીર તપખીર થઈ રહી, એટલે તે ફાંકણે
(સેડેલાણી) પાછી ફાંફાં મારવા લાગ્યો, ને હિમ્મત રાખી શક્યો નહીં. (૭).
પછી ચશ્મા તે જોના ચોકમાં નાંખ્યા, ને છીંકો ખાવા લાગ્યો, ને
થાકીને ગભરાયો એટલે થુ થુ કરી, પછી જીવોં ત્યાં રડવા લાગ્યો (૮). તે
આંખને ઘણી યોજવા જાય છે, તો આંખ તે આંધળો થાય છે, એવામાં
ડોસાએ જોકરાને જોયો, અને ચશ્માના કકડા થયલા દીધા. (૯). પછી તે
ડોસાએ જીવાને કહ્યું કે ભાઈ હાંચી હસારત થઈ ને વળી નુંકસાન થયું,
માટે હું લાડકવાયા જીવાતું એજ મતાનો જાણુજે. (૧૦). ચશ્મા તો કકડાં
થઈ પડ્યાં (માંડેના કાચ ભાંગી ગયા), ને દાખડીએ જીવમ કર્યો (માંડેની
તપખીર વેરાઈ ગઈ), પછી જીવાએ કોઈ દણડો પાણુ ખીજ વાર પોતાની
જીંદગાનીમાં એવો ઘાટ ખનાવ્યો નહીં (એવું કામ કીધું નહીં). (૧૧).

પાઠ ૧૦૭ મો.

નાનો કાંયે=કલાક કાંયે.

મોયે કાંયે=મિનિટકાંયે;

લાંખો કાંયે.

ચિત્ર (ના) છખી; તસવીર.

કુંડાણું (ના) ચકરકુંડ.

અંતરે (ના) છેટે.

આંકડા (ના) નંખરો;

આંકો.

મિનિટ (ના) રા. પળ.

પાઠ ૧૦૮ મો.

મધ્યત (ના) વચલી રા-

ત, (સતના ૧૨ વાગ-

તાનો વખત).

એકીવારે=સામગ્ર.

સવાલ (ના) પ્રશ્ન.

નક્કી (અ) ખચિત.

ઝટ (અ) જલદી.

પાઠ ૧૦૯ મો.

રૂઠું (ના) મોસમ.

વર્ણન (ના) ખ્યાન; વિ-

સ્તાર.

શીતળ (વિ) ઠંડો.

પાનખર (ના) અડનાં

પાંતરાં ખરી જાય તે

મોસમ.

તંખોળ (ના) પાન.	વગેરે ધાન્ય.	ચંદન (ના) સુખડને પા-
શાલ (ના) ઉનનું કિમ-	ડગલી (ના) ખેવડી અ-	ણી સાથે ઘસીને કરો
તી લૂગડું.	ગરખી.	લો લોંદો.
સરોવર (ના) મોટું	ઘટે (કિ) ઝોછો થાય.	પંખા (ના) વીંજણા.
તલાવ.	ઉનાળો (ના) તાપની મો-	ઝેયલ (ના) મધુર રાગ-
વનસ્પતિ (ના) લીલોત-	સમ.	નું કાથું પક્ષી.
રી, ઝાડ પાંતરાં વગેરે.	જળ (ના) પાણી.	ચોમાસું (ના) વરસાદ-
વણુતોલ = તોલ નહીં	પાન (ના) પાંતરાં.	ની મોસમ.
થાય તે; ઘણુંજ.	કેસડાં (ના) પીળો રંગ	ખાસું (વિ) મજાનું.
મહાર (ના) રાગનું ના-	કાલાડવાનાં ફૂલ.	ડુખાડુખ (વિ) બૂઝાબૂડ.
મ, (ચોમાસામાં ગાવા	રૂડાં (વિ) સારાં.	ઊંચારે (કિ) ખોલે.
નો રાગ).	ચણવાન (વિ) ફાયદા-	ચંપા, ચંખેલી) ફૂલનાં
ખેતીકાર (ના) ખેતીવાળા.	વાળા.	જૂઠું, ચુલાખ) નામ.
ચાખડી (ના) પાવડી.	હોજ (ના) પાણીનો	ફૂલાય (કિ) ખીલી આ
શિઆળો (ના) ટાઢની	ખાંધેલો કુંડ.	વે.
મોસમ.	કુંવારા (ના) પાણીની સે-	સુખમાટ (ના) સુખને
કહોળ (ના) અડદ, ચ-	રો પોતાની મેળે કુટે	સારું
ણા, વટાણા, વાલ	તેવો હોજ.	હીંચોળા (હીંચકા.
	ખાગ (ના) મોટી વાડી.	ખાટ (ના) ખાટલો.

(કવિતાની સમજાવતી). (૧૭).

ઘઢની રૂઠ (કારતગ, માગસર, પોસ) માં ઠંડો પવન આવે છે, ને પાનખર રૂઠ (ફાગણ, ચૈત્ર માં ધર્જ પાકે છે; શિઆળે ગોળ થાય છે ને કપાસ કહોળ પણ પાકે છે, ને લોકો શરીરે તેલ ચોપડે છે ને પાન આવે છે. (૧). વળી શિઆળામાં લોકો ડીલમાં ઉન ખનાતના ડગલા પેહરે છે ને શાલ ઝોઢે છે, ને ગરીબ લોકોના પગ ને ગાલ

ફાટી જાય છે (તેઓને ડગલા શાલ મળતા નથી); શિયાળામાં દહાડો દુકો ને રાત મોટી હોય છે, ને શરીરમાં ખોરાકથી જર આવે છે. (૨). તાપની રૂઠુમાં ભોંયમાં પાણી ઘણું જોડા જતાં રહે છે, ને નદી તળાવનાં પાણી મૂકાઈ જાય છે; ખંધી લીલોતરીનાં આડને નવાં પાંદડાં આવે છે, ને કામમાં આવે એવા સારા પીળા રંગના ફેસુડાનાં ફૂલ થાય છે. (૩). ઉનાળામાં પાણીનાં કુંડ, કુવારા, ખાગ ખગીઆ સારા લાગે છે, અને સુખડનું ચંદન તથા વીંજણા પણ વાહાલો લાગે છે (તેથી ઠંડક વળે છે); કોયલ પક્ષી સારા મધુર શબ્દ બોલે છે, અને ગરમી એટલી પડે છે કે તેનું તોલ થતું નથી, (એટલે તે કહી શકાતી નથી). (૪). વરસાદની રૂઠુ ખુબ મઝાની લાગે છે, તેવારે ખર્ષે ઠેકાણે પાણી ભરપૂર થઈ રહ્યું હોય છે; લોકો મહાર રાગ ગાય છે (કે તેથી વરસાદ આવે). ને ખેતીવાળાઓ ખેતરમાં રોપણી ચલાવે છે. (૫). ચંપા, ચંખેલી ને જૂહ, તેમજ ગુલાબનાં ફૂલ સારાં ખીલે છે; ચોમાસામાં વરસાદને સાફ છત્રીઓ હોય છે, ને મૂવા ખેસવાને હીંચકો ને ખાઠલો તથા ચાલવાને પાવડીઓ રાખેલી હોય છે. (૬).

પાઠ ૧૧૦ મો.
ભાવશે (ના) ચંદોળ પ
ક્ષી.
લણુવું (કિ) કાપણી કર-
વી.
નચિંત (વિ) બેકિર.
ફેકટ (વિ) નકામું.
ચિંતા (ના) કિર.

આડોશી પાડોશી(ના)
પાસેના ઘરના રહેનારા.
ટાંપીને (કૃ) તાકીને.
માલ (ના) જીવ.
ભાઈ/ભાંડું (ના) ભાઈ
તથા ભાઈ બેઠેનનાં
છોકરાં છેઆં.
લણુણી (ના) કાપણી.

ખીનાં (કિ) ખીધાં.
સમાચાર (ના) ખખર.
પાઠ ૧૧૧ મો.
ધારણા (ના) દિલાસો.
પડે (વિ) જતે; પોતે.
આપ મુઆ વિના સ્વર્મે
ન જવાય=પોતાનું કામ

ખેતાથી જેવું સારું
આય તેવું ખીજથી
નહીં યાય.

મેઘ સમાન બળ ન-
હીં=ખીજું ગમે એ-
ટલું પાણી આવના
પડે. પણ વરસાદના
પાણીની ખરાબર ન-
હીં યાય.

આપ સાન બળ ન-
હીં=આપણું કામ ક-
રવામાં આપણું બે-
ર જેટલું કરે છે તે
ટલું ખીજથી થતું
નથી.

મેઘ (ના) વરસાદ.
સમાન (વિ) ખરાબર.
બળ (ના) બેર.
નબર (ના) નીચા.

પાઠ ૧૧૨ મો.

શુર (વિ) દીર્ઘસ્વરવાળો.
થડકતું (કિ) ભારથી ખો-
લવું.

સધુ(વિ) હસ્વસ્વરવાળો
અનુસ્વાર (ના) ખિંદુ.
હસ્વ (વિ) હંકો.

ગણ (ના) ગણ અક્ષર-
ની યેળી.

દીર્ઘ (વિ) લાંબો.

માત્રા (ના) ઉબી રેફ.

બેદ (ના) પ્રકાર.

બેગલર (ના) બેગલો.

દસ્કતો

પત્ર (ના) કાગળ.

દસવેલા (કુ) નક્કી કરેલા.

વિગત (ના) તપસીલા.

પાઠ ૧૧૩ મો.

પ્રકાર (ના) બત; રીત

માત્રામેળ (વિ) માત્રા

ઉપરથી થયેલા.

અક્ષરમેળ (વિ) અક્ષર

ઉપરથી થયેલા.

પદ (ના) ગમે તેટલી મા

ત્રાનું એક ચરણુ-

લીટી.

ચોપાદ (ના) જેમાં ચા

ર પદ આવેલાં તે.

પિંગળ (ના) કવિતા બ-

નાવતાં શીખવાની ચો

પડી.

ચરણુ (ના) પદ.

પાઠ ૧૧૪ મો.

વિસ્તાર (ના) એહેવાલ.

લક્ષણુ (ના) ખ્યાન.

લંબાણુ (ના) લાંબો વિ

સ્તાર.

વિસામો (ના) આરામ.

આરંભતા(કુ) શરૂ કરતાં.

વર્ણમેળ(વિ) વર્ણથી ચ-

યેલા.

વિરોધ (વિ) વધારે.

પાઠ ૧૧૫ મો.

વિશ્રામ (ના) વિસામો.

અનુપ્રાસ (ના) મળતા

હરચરના અક્ષરો.

કવિત(ના) મનહર છંદ.

શબ્દો (ના) ઘોલ.

ત્રિભંગી (વિ) ત્રણ પદ

થી તુટે ને ચોથે પદે

બંધ બેસે એવો.

પાઠ ૧૧૬ મો.

ધાટ (ના) આકાર.

કૌવત (ના) બેર.

સરજી (કિ) પેદા કરી.

મૂળથી (અ) પેહેલાં.

જાંડવા (ના) દોડવા.

હુખેડે (કિ) મૂળ સાથે

ખેંચી કાઢડે.

પીલીને (કૃ) દાખીને.
આદમી (ના) માણસ.
૩૫ (ના) ઘાટ; આકાર.
ખદલે (કિ) ફેરવે.

પાઠ ૧૧૭ મો.

સંપ(ના)એક મત; એ
ક્રો.

મંત્રી (ના) પ્રધાન.

નૃપ (ના) રાજ.

ચખ (ના) આંખ

નિજ (વિ) પોતાના.

મહી (ના) પૃથ્વી.

ભ્રાત (ના) ભાઈ.

આદિક (અ)એશિવાય.

પ્રધાન (ના) વજર.

સંવત (ના) વિક્રમનો

સન, (હાલ ૧૮૪૦).

તેર ત્રેપન (વિ) ૧૩૫૩

વિક્રમ (ના) રાજનું ના-

મ છે.

દિલી (ના) હિંદુસ્તાન-

માં જમના નદી ઉપ

ર શહેર છે.

અલાઉદ્દીન (ના) ગીલ-

જી વંશનો ખીન્તે

ખાદશાહ.

તત્ત (ના) રાજ્ય ગાદી.

મલેક (ના) મલેક કાકુર;

ગીલચી વંશનો ત્રી-

જ્ઞે ખાદશાહ.

જખ (અ) જેવારે; તેવા

રે.

અમલ (ના) રાજ; હકુ-

મત.

૩૫૫ (ના) ભાવ; ધંધા.

વિખ (ના) ઝેર.

શાહ (ના) ખાદશાહ.

શાહનદો (ના) ખાદશા-

હનો છોકરો.

એક માસ દીન પંચ

(વિ) પાંચિસ દિવસ.

સંપજે (કિ) ઉપજે.

સેંચો (કિ) રાખ્યો.

વણુ (અ) વગર.

કુંવર (ના) રાજનો છો

કરો.

હાચો (કિ) માર્યો.

પિતુમાતે (ના) માખાપે.

શુભ (વિ) સારું.

સંવતે (કિ) રાખતા.

રંક (ના) ગરીબ માણસ.

પીગય (કિ) દુ.ખી થાય.

ધન (ના) પૈસા; દ્રવ્ય.

ધારતું (કિ) વિચારતું.

(કવિતાનો સમજૂતી). (૧૮).

જ્યારે વિક્રમાજીત સંવત ૧૩૫૩ નું વર્ષ હતું, ત્યારે દિલીના રાજ્યની ગાદી ઉપર અલાઉદ્દીન ખાદશાહ બેઠો; એટલે તેના વજર મલેક કાકુરને રાજ્ય કરવાની મરજી થઈ, તેથી તેણે અલાઉદ્દીન ખાદશાહને ઝેર ખવાડીને મારી નાંખ્યો ને તેના છોકરાની આંખ પણ ફોડી નાંખી; પણ પછી તે મલેક કાકુર ફક્ત પાંચિસ દહાગ રાજ્ય કરીને ખરાબ રીતે મુઝા,

માટે અચિત્ત વિચારીને જીવો કે સંપ મૂકી ને કામ કરે તો કદી સુખ યાવ નહીં. (૧).

દિલ્લી શહેર વગેરે ખીજા દેશોમાં આજ સુધીમાં જે જે રાજાઓ થયા, તેઓમાં જેમણે સંપ રાખ્યો નહીં તેઓ ખંધા વગર મોતે (કમોતે) મૂક્યા; તેમાં કોઈ રાજાને પોતાના છોકરાએ માર્યો, અને કોઈને પોતાના ભાઈએ માર્યો; તેમ કોઈ રાજાને પોતાના વજરે માર્યો; એ પ્રમાણે સારી રીતે સંપ રાખતા નથી તો રાજા અને રાંક એટલે (પૈસાદાર અને ગરીબ) ખંનો જણાઈ પી થાય છે; પૈસા યકી સુખ યાય છે એવું કોઈ વિચારતું નથી, પણ સંપ રાખેથીજ સુખ યાય છે. (૨).

પાઠ ૧૧૮ મો.

તેજનો (ના) જયકળ,
જવંત્રી, તજ વગેરે
મસાણો.

પુશ્પોદાર (વિ) સુગંધ
દાર.

જવંત્રી (ના) જયકળ
ઉપરની છાલ.

ટાપુ (ના) ખેટ.

ખાસાં (વિ) મઝાનાં.

મૂમખા (ના) લૂમખા.

શોભિતું (વિ) શોભાય

માન; સાઈ.

મીઝ (ના) ફળ; ગર.

જમફળ (ના) જમફળ.
દેખાવડું (વિ) શોભા-
વંતું.

મૂંટી (ફૂ) તોડી.

પાઠ ૧૧૯ મો.

ખાદીઆન (ના) એક

જતનો તેજનો.

ભલકદાર (વિ) શોભિ-
તો; ખાલતો.

તજ (ના) લવંગના આ-
ડની છાલ.

ગળપણ (ના) મીઠાસ.

નિપજે (કિ) પાકે.

ફુંપણ (ના) ફણગો.

મૂરમ (ના) વાસ.

તમાલપત્ર (ના) તજનાં
પાંતરાં.

જાંણડો (વિ) જાંણના
જેવો, (ભૂરો આસ-
માની).

પાઠ ૧૨૦ મો.

લોકડી (ના) કોલ્હાં જેવું
જનવર.

છટકી જવું (કિ) નાસી
જવું; હાથમાં નહીં
આવવું.

શિકારી (ના) પારધી; શિ-
કાર કરનારો.

અણીદાર (વિ) અણી-
વાણું.

ગોડે (અ) પેઠે.

છાંટ (ના) રંગની ભાત.

ખોલ (ના) ખખોલ; ખા.

ખો (ના) ખાખ.

સંધ્યાકાળ (ના) સમી-
સાંઝ, (દીવા ખત્તીનો
વખત).

કોળ (ના) મોટો ઊંદર.

કૂકડા (ના) મરંધા.

ખગાડ (ના) નુકસાન.

ખખરદાર (વિ) હોંશિ
આર.

ખક્કાઈ (ના) ખંધાઈ;
ખખરદારી.

ખંધું (વિ) લુચું.

પાઠ ૧૨૧ મો.

કુંઘર (ના) મોટો ઊંચો
ટેકરો.

કઢણું (ના) ઢાળ.

સેંકડો (વિ) સો.

પક્કી (વિ) પાકી; હોંશિ-
આર.

કાળા માથાનું = ખોલી
શકે એવું અક્કલવાણું.

માનવી (ના) માણસ.

પાઠ ૧૨૨ મો.

મહાસાગર (ના) મોટા

સમુદ્ર, (૫૨વી ઉપર

એવા પાંચ છે).

કાંદો (ના) કિનારો.

હિંદી (ના) હિંદી મહા-
સાગર. (હિંદુસ્તાન-
ની દક્ષિણનો).

આટલાંટિક (ના) એશિ-

યા ખંડની પશ્ચિમ ત

રફનો મહાસાગર.

પાતિક્કિક (ના) સ્થિર પા

ણીનો મહાસાગર.

રોકવું (કિ) ધેરવું; ફરી
વળવું.

સાગર (ના) સમુદ્ર.

મેર (ના) ખાણું.

વીંટી (ફ) લપેટી; ઘેરી.

પીવાન્તેગ=પીવા લાયક

પથરાએણું (ફ) ફરી વ-
ળેણું.

પાઠ ૧૨૩ મો.

ચમત્કાર (ના) અચ-

ખા; અજબ ખેલ.

ખોણું (ના) જીવ વગરનું

ખોળીજાં.

વમળ (ના) પાણીના બ
મરા.

વ યોળીઓ (ના) પવન-
નું જ્ઞેરથી વાવું.

કંઠાળ (ના) દરિયા ક
હેનો દેશ.

ચંખલા (ના) છીપોમાં
થતાં જીવડા.

ભરતી (ના) જીવાળ; પા
ણીનું આવવું.

ઓટ (ના) પાણીનું ઉ-
તરવું.

પરવાણું (ના) ઝીણા લા
લ પથરા જેવી ચીજ

દરિયામાં થાય છે.

વાદળી (ના) કાણા કા-
ણાવાળી પાણી ચૂસે

એવી પોચી ચીજ.

પાઠ ૧૨૪ મો.

ડેરા (ના) તંજી.

તંજી (ના) નાનો ડેરો.

ખાઈ (ના) ખંદર.

વેહેવારીઓ (ના) આ-

ખરદાર— શાખવાળું
માણસ.

દીવાનખાનું (ના) આ-
ગલા માળનો ખેઠક-
નો ઝોરડો.

અનુકુળ (વિ) ઠીક; પા-
ધર.

ઢાળે (કિ) ઢળતી રાખેછે
પેદાસ (ના) આવક; ની-
પજ.

જીવે છે (કિ) જીવેરો
કરે છે.

જીંટી (ના) ખીલી.

હુશિઆર (વિ) અક્કલ
વાળા; કાબેલ.

પાઠ ૧૨૫ મો.

કળા (ના) હુન્નર; યુક્તિ

યંત્ર (ના) સાંચો.

પ્રતિ (ના) નકલ.

મુદ્રાધાપ (ના) ખીખા
ધાપ.

શિખાધાપ (ના) પથરા
ઉપર અસર પાડી
ધાપવું તે.

પુસ્તકો (ના) ચોપડીઓ.

સુમારે (અ) આસરે.

છાયલ, છીદડી (ના)

ખાયડીઓને પેહર-

વાનાં મૂતરાઉ લૂગડાં.
છીપા (ના) લૂગડાં ચેક-
નારા લોકો.

શાઈ (ના) રૂશનાઈ.

ખેડાળ (વિ) ખરાબ
આધારના; ઘાટ વગ-
રના.

સુપારો (ના) સારો કે-
રકાર; ખાખ મટાડવાં.

છાપખાનું (ના) પુસ્તકો
વગેરે છાપવાનું ઠે-
કાંછું.

નકલ (ના) ઉતારો; પ્રત.

હિકમત (ના) તદખીર.

પાઠ ૧૨૬ મો.

કૃત્ય (ના) કામ.

ઐષ્ટ (વિ) મોટો.

નિર્જીવ (વિ) જીવ વગ-
રના.

વર્ગ (ના) જાતિ; પંકિત
વનસ્પતિ (ના) લીજોત-
રી.

કરમાય (કિ) ચીમળાય.

વેદના (ના) પીડા; દુઃખ.

પદાર્થ (ના) ચીજ; વસ્તુ.

મુદ્દલ (વિ) ખીલકુલ.

ખરેખાતના (વિ) સાચે
સાચા.

પાઠ ૧૨૭ મો.

ટંટો (ના) ઝગડો
પતાવનાર (ના) સમાધા-
ન કરનાર.

ઝગડો (ના) ટંટો.

પરીદા (ના) તપાસ.

પંચ (ના) પાંચ માણુ-
સની ટોળી.

દનામ (ના) ચોપડી વ-
ગેરેનો સરપાવ.

ઠરાવ (ના) નિશ્ચય.

નારાજ (વિ) નાજુશી.

ઠાવકી (વિ) ડાહી.

ફર્યાદ (ના) રાવ.

જુનો (ના) વાંક.

મસ્તી (ના) તોફાન.

સાંખી (કૃ) ખમી.

ખખરદાર (ના) હોંશિ-
આરી.

જાલમનસાઈ (ના) દાન
ઈ; સાલસાઈ,

પાઠ ૧૨૮ મો.

ઉપરાજી (ના) તરફદારી.

વહાલાં (વિ) હેતેસરી.

લાજતી (કૃ) શરમાતી.
બેનપણી (ના) સહિએર.
વારી (કિ) અટકાવી.
અંખવાણા (વિ) આંખ;
વીલાં.

ધન (અ) શાખાસ.
અસર (ના) લાગણી.
છુંડી (વિ) ખરાખ.
અઝી (વિ) ઘણી.

પાઠ ૧૨૯ મો

ભોજ (ના) બીનાસ; સ-
રદી.
સંધિવા (ના) હાથ પગ
રહી જાય એવાં વા.
અધેખમા (ના) સરકમઃ
મગજ ભારે થાય તે.
વીનતું (કિ) વારી વારી
ને સમજવવું.
ભોંયતળીજીં (ના) પેટેલા
માળ નીચેની જમીન.
રસોડું (ના) રાંધણી.
ખખરઅંતર (ના) સમા
ચાર.
સેહેતું (કૃ) સદતું; માફક
આવતું.
અવસ્થા (ના) હાલત.

વાંકા (વિ) નખળા
અહ પીડા (ના) અહના
જોગતું દુઃખ.
નડે છે (કિ) હેરાન કરે
છે.

કીચડ (ના) કાદવ.
નસીખ (ના) ભાગ્ય.
મટયો (કિ) દૂર થયો.

પાઠ ૧૩૦ મો.

નામિયો (વિ) જાણીતો;
પ્રખ્યાત.
રણુ (ના) રેતીનું મેદાન.
સરેરાસ (વિ) સરાસરી.
લેખાય (કિ) ગણાય.
જેન ધર્મી=શ્રાવક લોકો
ના ધર્મના.
રળિઆમણાં (વિ) શો-
ભાયમાન.
અખાત (ના) પાણીવા-
ળી મોટી ખાડી.
તંગાસ (ના) તાણુ; ખાટ.
રેતાંજ (ના) રેતીવાળી.
જ્વર (ના) જીવાર.
ડાંગર (ના) ભાત.
પંકાય (કિ) સરસ કેહે-
વાય.

સરસ (વિ) સારા.

પાઠ ૧૩૧ મો.

શોભાયમાન (વિ) સારું,
શોભાવતું.
ધામ (ના) મુકામ.
હાલકો (ના) જેમાં ધ-
ણાં સંસ્થાનો આવે-
લાં તે.
છાવણી (ના) પડાવ.
છલસો (ના) જેમાં ઘણા
એક તાલુકા આવેલ
તે.
સંસ્થાન (ના) સંજના
વસાવેલા ખંડિઆ
મુલક.
રેસીડેંટ (ના) સરકાર
તરફથી છાવણી નાંખી
રેહેનારો.
ગાદી (ના) તખ્ત.
સરકાર (ના) હાકેમ.
સંઘ (ના) યોજાં.
સાહુકાર (ના) પૈસાવાળો
આખરદાર અહસ્થ.
કુંડ (ના) છોથી ખાંખી
લીધેલો ગોળ ઝરો.

અધિકારી (ના) ઓઢે-
દાર; હાકમીવાળો.

મુદત (ના) દેરવેલો વ-
ખત.

પેટું (ના) તાપો; હવાયો.

પાઠ ૧૩૨ મો.

વાઝોટું (ના) પવનનું
તોફાન.

મૂઝી (કિ) માલમ પડી.

વારો (ના) વખત.

તાપણી (ના) ખળતું.

મથો (ના) ઠરેલા રસનો
ગાંગડો.

જુગતી (ના) તદખીર.

કારખાનું (ના) વખાર.

સોડા (ના) એક જાતનો
ખાર.

નિર્ગળ (વિ) ચોખ્ખો.

લોંદો (ના) લચકો.

ધેર (ના) ધેરાવા, ફેર.

પાઠ ૧૩૩ મો.

ખિલોરી (ના) હાંડીની
જાતનો કાંચ.

ખપોટી (ના) એક જા-
તની રેતી.

ખારદર્યક (વિ) જેમાંથી

આરપાર જોવાય તે.

કંદીલ (ના) કાચનું
પ્યાલું.

હાંડી (ના) દીતો સળ-
ગાવવાનો કાચનો
દબ્બો.

પ્યાલા (ના) જામ; પ-
વાલાં.

ખરડ (વિ) ભાંગી જાય
એવો.

કણી (ના) રજ; રજકણ

પ્રકાર (ના) જાત.

મેળવણી (ના) ભેગ.

પોટાશ (ના) એક જા-
તનો ખાર.

ખાટલીઓ (ના) સીસી-
ઓ.

આરપાર (અ) આગલા
પડથી પાછલા પડ

સુધી.

પૈસાદાર (વિ) તાલેવંત.

પાઠ ૧૩૪ મો.

ઊસ (ના) સાજ પનાવ-
વાનો ખાર.

કાંકણ (ના) ધોળા ટપ-

કાવાળી કાળી ચપટી

ધારવાળી ખંગડી.

પ્રખ્યાત (વિ) નામીયા.

ખેતરવા (ના) ખેતરપૂર
જગ્યા.

વોહોરા (ના) હોરા લોક.

ખાદ્યણુવાડો (ના) ખા-
દ્યણુ લોકોનો જગ્યા-

પુષ્કળ (વિ) ઘણો.

કાપડાં (ના) ચોળી કાં-
ચળી.

ખાપો (ના) આરસી;

આરસીના કાચના ચી-
ણા ચીણા કકડા.

મકાન (ના) ઘર; મુકામ

મૂલ (ના) કિંમત.

પાઠ ૧૩૫ મો.

પડધાયો (ના) ઓળો.

સંતોષ (ના) આનંદ.

તીરે (ના) કાંડે.

ભોગવવું (કિ) વાપરવું.

પછિ (કિ) ચાહે.

અનીતિ (ના) ગેર ચીતી;

ખીન વિવેક.

લોભે લક્ષણ જાય=લો-
ભથી આખર જતી

રહે.

મૂળમાં (વિ) સમૂળાં; ખીલકુલ.	પીપાતું (કિ) પંકાતું. સમૂળું (વિ) ખધું.	આશિષ.
ઉચોગ (ના) મેહેનત.	લોભ (ના) દલગીરી.	લદાણુ (ના) ગુણુ.
સ્થિતિ (ના) હાલત.	મોહ (ના) મોહિણી.	શૂળ (ના) પેટ ચુંચાય
તકાવતું (કિ) ધારી રે- હેતું; તાકી રહેતું.	ન્યૂન (ના) ખોટ; ખટાદ	એવો રોગ.
ઠાલા (વિ) ખાલી.	વધુવાન (વિ) શરીર	એ લોક=આ લોક ને
ખાળવો (કિ) કુડવવો.	વાળો.	દેવ લોક.
લોભને લોભ નહો=લો- ભનો કંઈ છેડો નથી.	માનમરજદા (ના) આ- ખર.	દોષ (ના) અપરાધ.
પાઠ ૧૩૬ મો.	ભાર (ના) વફર.	સંતોષી (વિ) આનંદી.
કાર (ના) વેહેવાર.	વેહેવાર (ના) આપ લે- નો સંખંધ.	પૂરણુ (વિ) પૂરું; ખધું.
પ્રાદી (વિ) મોટી; ઘણી.	નવ (અ) નહો.	મહીપતિ (ના) રાજ.
હજવો (વિ) હલડો.	પુણ્ય (ના) ધર્મ; દાનનું	ધાન (ના) અનાજ.
		અર્થ (ના) મતલબ.
		ગાં. (વિ) ઘેરો.
		ગર્થ (ના) પૈસો.

(કવિતાનો સમજીતી). (૧૮).

લોભ કરવાથી આજતો વેહેવાર ખંધ થઈ જાય છે, અને લોભથી ધન્ય આખરે ઝોછી થાય છે, લોભે સારી રીત રહેતી નથી, તેમ લોભથી એક ખીજમાં સારું હેત પાણુ રહેતું નથી. (૧). લોભ કરવાથી ભાર વફર રહેતો નથી, ને લોભથી આપ લેનો સંખંધ ચાલતો નથી, લોભથી સઘળા ગુણુ ઝોછા થાય છે, ને લોભથી ભરેનો હલડો થાય છે. (૨). લોભથી વિદ્યા પંકાતી નથી, ને લોભથી પુન્ય કરેલું ખધું જતું રહે છે; લોભે કરીને સઘળાં ગુણુ શૂળ જેવા જાણવા, અને લોભ એ સઘળા પાપનું મૂળ જાણવું, (એટલે અતિ લોભે મર્વ જતું રહે છે). (૩). આ લોકને દેવ લોક એટલે (મૃત્યુ લોક ને સ્વર્ગ લોક) એ ખેમાં ખૂડાડે એવો લોભ

છે, પણ તેમાં મોહિણી મૂકેલી છે એ મોટી દલખીરીની વાત છે; લોભ કરવા વિષે ઘણા અપરાધ કહેલા છે, પણ સુખી થવાનો માર્ગ તો આનંદ રહેલું તે છે. (૪). જે આનંદી છે તેને ખલુ માન આવકાર હોય છે, ને આનંદી માણસ શરીરે સારો દેખાય છે, આનંદી માણસને શી ખાખતની ખોટ હોય છે? (કશી વાતની ખોટ હોતી નથી), તેમ આનંદી માણસને પૂરું પુન્ય હોય છે એટલે તે પુન્યાત્મા કહેવાય છે. (૫). આનંદી માણસને રાજના જેવા માન આલિંગન થાય છે, ને આનંદીને ખાવાને પુષ્કળ ધન ધાન્ય હોય છે; આનંદીનો ઉપર કલ્હો તેજ અર્થ છે, પછી ગાંડો થઈને નાણું શોધવા જાય નહીં. (૬).

પાઠ ૧૩૭ મો.

દારકા (ના) કાઠિયાવાડ-
ની પશ્ચિમે જ્ઞાનાનું
મોહું ધામ છે.

શંખ } ચાર દાપનાં
ચક્ર } નામ છે; વિષ્ણુ
ગદા } ના ચાર આ-
પદ્ય } યુધ્ધ છે.

સ્થાપના (ના) મંડાણુ.

ઘાટ (ના) ઓવારો.

માયાદીઠ (વિ) માણસદી-

ઠ; અકેકા આદમીએ

તયાવીને (કૃ) ગરમ કરી-

ને; જીનું કરીને.

કામ (ના) ધગધગતો

લોહનો ઉનો ચપકો.

વેરાગી (ના) સાધુખાવા.

મજલ (ના) દસ પંદર

ગાઉનો ટપ્પો.

જ્ઞાણ (વિ) જ્ઞાના જ-

નારા.

ખોદાણો (ના) એક રજ

પૂત ભક્ત થઈ ગયો.

પાઠ ૧૩૮ મો.

ગુણુકારી (વિ) કાયદા-

કારક; કાયદાવાળી.

ખજૂર (ના) ખજૂરાનાં

ફળ.

સાંધવો (ના) શીરા જે-

વા લચકા.

પેશી (ના) પીશી.

મુસાફર (ના) જૂદા જૂ-

દા દેશમાં ફરનારા;

પ્રવાસી.

ઘટા (ના) ફેલાવો; પથ-

રાઇ જવું.

ટાઢક (ના) ઠંડક.

ઠગિઓ (ના) કઠિઓ.

નકામો (વિ) વગર ખપ

નો.

પાઠ ૧૩૯ મો.

જુતારો (ના) સાવરણી.

નીરો (ના) કેફ વગરની

મીઠી તાડી.

ખેવકૂફ (વિ) મૂરખ.

સાવરણી (ના) ખૂતારો.
તાડી (ના) ખજૂરીમાં-
થી અરપેસો રસ.

મેડો (ના) માળ.

પીઠીઆ(ના)ભારેટીઆ.

ખાદવાં (ના) લાંબા મોં-
ના કાદવનાં ઢોચકાં.

છેદ (ના) કાણું; વેહે.

મેલાઈ (ના) ગાંડાઈ; ના
દાની.

પાઠ ૧૪૦ મો.

રાજધાની (ના) રાજ-
ગાદીનું શેહેર.

રાજનગર(ના)રાજધાની

મસીદ (ના) હોરા, મસ-

લમાન વગેરેને ની-

માજ ભણવાનું હેકા-

ણું-મકાન.

પુસ્તકશાળા (ના)પુસ્ત-

કો રાખવાનું હેકાણું.

પ્રખ્યાત(વિ) પંકાયણું.

વચ્ચેવચ્ચ (અ) મધ્ય

ભાગે.

ભદ્ર (ના) જેમાં ભદ્રકા-

ળી માતા છે તે મકાન

પ્રાચીન (વિ) જૂનું.

કેદી (ના) શુનેહગાર લો

કો; અપરાધીઓ.

તુરંગ (ના) કેદખાનું.

શુમાર (ના) અડસદો.

મૂતર(વિ)સહેલ; મૂગમ

પાઠ ૧૪૧ મો.

ઘાટીલાં (વિ)ઘાટવાળાં.

વિશાળ (વિ) લાંબુ પો-

હોણું.

તરેહતરેહવાર (વિ)જુ-

દી જુદી જતનો.

દેશાવર (ના) પરદેશ.

કિનખાખ (ના) રેશમનું

કસાખના જુદાદાર લ-

ગડું.

મશરૂ (ના) એક જતનું

રેશમી કપડ.

વખખાય (કિ) પંકાય.

તોપખાનું (ના) તોપો

રાખવાનું હેકાણું.

કરંજાં (ના) પાણીનાં

કુંવારા.

હમારતો (ના) લાંચી

ખાંધણીનાં ઘરો.

ખંડર (ના) જુનાં મકા-

નો પડી ગયેલા તેની

ખુલ્લી જમીન.

મ્યુનિસિપાલ (વિ) શે-

હેર મૂખારાનું.

મૂખરાઈ (ના) મૂખારો.

સડક (ના) કાચો ખાંધે-

લો રસ્તો.

કાંપ (ના) ધાવણી.

ગોરા (વિ) ટોપીવાળા.

પાઠ ૧૪૨ મો.

મુખવાળાં=મોંઢાવાળા.

સામગ્રી (ના) સામાન.

કારમી (વિ) અજખ;

ભારી.

સ્વર્ગ (ના) ફેલારા.

સ્કુલ (ના) નિશાળ.

નફ્રે (ના) જાહાનમ.

દિસે (કિ) જણાય.

ભયંકાર (વિ) ખિયામ-

ણું.

કાળાં (વિ) નકારાં.

કૃત્ય (ના) કામ.

જશ (ના) આખર.

ઉજળા (વિ) પંકાયણા;

સફેત.	હિર.	કારંજ (ના) કુંવારો.
જન (ના) માણસ.	અમૂલ (વિ) જેની કિ-	ચડતે = પોણારે = દહાડો
સમાન (વિ) જેવું; પરા-	મ્મત થઈ શકે નહી.	ચડતાં; મૂરજ હોયે.
પર.	મનરંજ (વિ) મન ખુ-	દરવાનું (કૃ) ખુશી થ-
રત્ન (ના) કિમતી જવા-	શ થાય એવું.	વાનું; ગમવાનું.

(કવિતાની સમજૂતી). (૨૦).

ભદ્ર એટલે કહ્યાણુ એ સૌથી સારું નામ એવો અર્થ થાય છે તે તો પછી દુનિયાના લોકો જાણુ છે, પણ કોણુ જાણુ કયા કારણુ કાળાશથી ભદ્ર નજરે પિયામણુ દેખાય છે. (૧). તો કેહે તેમાં કાળાં મોડાંવાળા (કેદી લોકો) રહે છે, તેઓ નહારાં કામના કરનારા છે, તે કારણુ કાળાશથી ભદ્ર નજરે પિયામણુ માલમ પડે છે. (૨). તેના કરતાં દુનિયામાં જેની આપણુ ધણી છે તે જ્ઞે, અને તેવા માણુસૌથી ભરેલી જશવાળી તું પુસ્તકશાળા જ્ઞે. (૩). કાયા કાચના જેવા (એટલે ભણુતા વિદ્યાર્થી), કે જે-ઓ ભણુથી તેની ધણી કિમ્મત આવે છે, અને પછી તેઓનું સારું મૂલ આવે છે એટલે (સારા પગારદાર થઈ જાય છે), એવા ભણુનારાને વાસ્તે આ નિશાળ મોટી છે તે જ્ઞે. (૪). સ્વર્ગ, નર્ક, અને આ દુનિયાના લોકના રસ્તા સઘળા સોઢેલા છે, તે રસ્તે જવાના જુઓ આજ લણુ દરવાજા છે, એટલે (અમદાવાદમાં લણુ દરવાજા છે તેને સ્વર્ગ, નર્ક, ને આ લોકમાં જવાના એવા ત્રણુ દરવાજાની ઉપમા આપી છે). (૫). સુખનો પધો સામાન જ્યાં મનને ખુશ લાગે એવો મળે છે, એવો તું વિચારી જ્ઞે કે આ કારંજ કેવો બનેલો છે. (૬). દર સુકરવારે આ જગોએ એટલે (અમદાવાદમાં) શોભા સારી બને છે, અને દર રાંજ સહવારે મૂરજ હોતે માણુક ચોકમાં સારો બજાર ભરાય છે. (૭). એ ચોકના બજારમાં બે ઘડી બેસેથી

જીવ પ્રથ યાય છે, તે જ્ઞાને દલપતરામ કવિ મનમાં ધણા પ્રથ યયા છે. (૮).

પાઠ ૧૪૩ મેા.

પહાદુર (વિ) હિમ્મત-
વાળો.

મડમ (ના) સાહેબ લો-
કની સ્ત્રી.

ઉતાડ (ના) વહાણમાં
ખેરાનારા લોકો.

સાહેબ (ના) યુરોપીયન
મહાનય; યોધાવાળો.

વીલો (વિ) છુનો; છુટો.
ગેલ (ના) લાડ.

ડોળયું (કિ) વાંકું વળ્યું.
પાપરૂંજ (અ) તુરતજ.

મછવો (ના) નાની હોડી.
પાસે (ના) ખાબુએ.

હલેસાં (ના) ચાટવા.
જાન (તા) રુદ્ધિ.

પાઠ ૧૪૪ મેા.

લંગર (ના) વહાણ અ-
ટકાવવાને પાણીમાં નાં
ખવાની લોદાની ખિ-
લાડી.

કળતર (ના) કુખાવો.

ખલાસી (ના) ખારવા.

અણસારો (ના) ઇશારત.
તક (ના) વખત; દાવ.

સંકટ (ના) દુઃખ.
રૂપકી (ના) બૂંકી.

દાંતીઆ (ના) ઘૂરકીઆ
લગભગ (અ) નજીક;

પાસે.
જડયું (ના) ડાંચું.

ઉગયો (કિ) ખચ્યો.
પાઠ ૧૪૫ મેા.

તરતણ્દિ (ના) દુઃખની
વખતે તુત થટતો

ઉપાય સૂઝે એવી અ-
ક્લ.

કૂકડી (ના) મરથી.
ખડો (ના) વાસ; રહેઠા-

ણ.
સપનું (ના) જીંધમાં આ

વતો ખોલો વિચાર.
મંદેહ (ના) વેહેમ.

હિંમત (ના) પહાદુરી.

હારતાં (કૃ) મૂકી દેતાં.
તોડ (ના) નીકાલ.

પાઠ ૧૪૬ મેા.
ખાતર (ના) ઘાસ, ટા

ણ વગેરે કોહી ગયલો
કચરો.

ધર (ના) તર, ઝીણું કુ
મળાં છોડ.

કોળા (ના) ચોડા.
હળ (ના) જમીન ખેડ-

વાનું લોટનું અણી
દાર હથિયાર.

વરાળયંત્ર (ના) પાકનો
સંચો.

ધમધોદાર (વિ) ઝડપ-
થી, અપાઘખંધ.

પાક (ના) અનાજની નિ
પજ.

ચાસ (ના) હળ ફેરવાને
જમીન પોચી પાડે છે

તે.
વાવણી (ના) રોપણી.

હારદાર (વિ) હારખંધ.

કણુઆ (ના) કણુસલા
ઊંખી(ના)કણુસલું; કંડી.
ક્યારડો (ના) પાણી ભ-
રાયસો નાનો ખાસા.

પાઠ ૧૪૭ મો.

જડ (ના) મૂળ.

દપણુવું (કિ) ઝાટકવું;
અપટવું.

માફક(વિ)ઠીક; અનુકુળ
નોંદી (કૃ) સાફકરી; કા-
લાડી નાંખી.

ખરીફ (ના) ચોમાસા પા-
કનું ધાન્ય.

રવી (ના) શિઆળા પા-
કનું ધાન્ય.

તર (વિ) તરપત.

વાવેતર (ના) રોપણી.

રોપા (ના) છોડવા.

ખળી (ના) દાણુ કાલા-
ડવાનું હેકાણું.

પાર (ના) કણુસલા, કં-
ઠી વગેરેમાંથી દાણા
કાલાડવાનું હેકાણું.

ફોતરાં (ના) છોતરાં.

ભાગભાગટ (અ) વરસો-

વરસ.

હરફેર (વિ) વારાફરતી;
અફેક વરસને આંતરે.

ઝેકાદ (વિ) ઝેક.

પડતર (વિ) ખાલી.

કસ (ના) રસ.

પાઠ ૧૪૮ મો.

અમીર (ના) મોઢો મા-
ણુસ.

પાલણુપોષણુ (ના)શુજ-
રાન.

નાહર (ના) વર; ફાડી
નાખનારાં જનવરો.

મસ્ત (વિ) જખરા.

છે(ના)દગો.વિચાસધાત.

ધતપારી (વિ) ભરોસા-
દાર.

ધણીઆણી (ના) પાચ-
ડી; ખધરી.

કડકડતી (વિ) સખત.

ધણી (ના)રોઠ.

વચન (ના) કબૂલાત.

હલાજ (ના) ઉપાય.

ભાચારી (ના) નાચારી.

સાર (ના) મતલબ.

અંકટ (ના) આફત.

પાલણુ (ના) પોષણુ.

પાઠ ૧૪૯ મો.

શુલામ (ના) વેચાણુ લી
ધેસો ચાકર.

સિંહ (ના) મોઢું ચોપ-
ણુ જનવર; જનવ-
રોનો રાજ.

ભયંકર(વિ)ખિયામણુ.

મોતીઆં (ના) હાંઝાં.

દરાહો (ના) ધારણા.

અસલ (અ) અગાઉ.

જુલમ (ના) ગજબ.

વગંડા (ના) વન; રાન.

દગજેદગલા(વિ)ધણુંજ.

રખડીરખડી (કૃ) ભટકી
ભટકી.

ભયોભય (અ)અપોજપ.

આય (ના) શક્તિ.

નિરાશ (વિ) દલગીર.

શોર (ના) અવાજ.

રાંકડું (વિ) દયા ઉપજે
એવું; ગરીબડું.

અચખો (ના) નવાઈ.

ધીરજ (ના) હિમ્મત.

પાઠ ૧૫૦ મો.

ટાંટિઓ (ના) પગ.

સૂણુસો (કૃ) મૂઝેસો.

આનનરી (વિ) માંદો.

કસાર (ના) છુપ; એન.

માયા (ના) હેત.

ભાઈખંધ (ના) દોસ્તદાર.

ગોચિતો (અ) એકદમ.

નિર્દય (વિ) દયાવગરનો.

હવાલો કયો (કિ) સોંપ્યો.

હકેમ (ના) સરકાર.

જુલમી (વિ) સખત;

જુલમખોર.

કાયદા (ના) ધારા.

પાઠ ૧૫૧ મો.

હિંસા (ના) હત્યા.

મેદાન (ના) મોટી ખુ-

લ્લી જગો.

કમકમી (ના) ધૂળરી.

તમારો (ના) મેળો.

મેદની (ના) ઠઠ.

ઉદાસી (વિ) દલગીર

ફળ (ના) ફૂદકો.

ખરાડા (ના) ખૂમ; મો-

ટો ધાંટો.

ફાડ (ના) ચીર.

કાચા હેયાનું = નખલું.

પોચું; નરન.

હોશ (ના) હાંઝ; ગાન

તલપ (ના) ડાકું.

લાડ (ના) ગેલ.

જાતિસ્વભાવ (ના) મુળ

ખાશિઅત.

કથા (ના) વારતા.

માંડીને (કૃ) વિસ્તારીને.

વગડાઉ (વિ) જંગલના.

વીસરવો (કિ) ભૂલવો.

ખદલો (ના) પાડ

પાઠ ૧૫૨ મો.

પાંસરા (વિ) સીધા.

કડકા (ના) દુકડા; કકડા

ખોસવી (કિ) ઘોસવી

અભિમાન (ના) અહંકાર

વહેંચી (કૃ) ભાગ પાડી.

પેચ (ના) આંટો.

પોષાક (ના) પેહરવાનાં

લગડાં.

પાઠ ૧૫૩ મો.

લોભિઓ (ના) લાલચ

માણસ.

ખંદર (ના) નદી કે દરિ-

આ કાંઠે આવેલું શં

હેર.

ટંગાવું (કિ) લટકાઈ

રહેલું.

ત્રણ પૈસા = ત્રણ દોડી

આ.

ભાવ (ના) કિમ્મત.

પાછ (ના) એક પછ.

રાન (ના) જંગલ; વન.

રાની (વિ) જંગલી.

મક્ત (વિ) પૈસા વગર.

ભરાવે (કિ) ભેરવે; અ-

ડકાડે.

જળવાને (કૃ) સાચવીને

લટકી (કૃ) ટોંગાઈ.

પાઠ ૧૫૪ મો.

ચોભ (ના) પાર; છેડો.

તૂળણા (ના) તરસ.

ધરાવું (કિ) તરપત થવું.

આજિજી (ના) કાલા

વાલા; ખુશામત.

છોડીશ (કિ) મૂકીશ.

પંડ્યાજી (ના) ભટજી.

સામટા (વિ) એકદમ;

એકે જથે.

પછડાઈને (કૃ) ઝીકાઈને | લોભ (ના) લાલચ. | સદા (અ) રોજ; નિત્ય.
અતિથે (વિ) ધણા. | શોભા (ના) આપરૂ. | ધન (ના) પૈસો; દ્રવ્ય.

(કવિતાની સમજૂતી). (૨૧).

જ્યાં લોભનો છેડો નહીં એટલે અતિથે લોભ થાય છે ત્યાં સઘળી શોભા આપરૂ જતી રહે છે, જે માણસ હરેક વાતની તૃષ્ણાથી રોજ તરસે રહે છે તે કોઈ દહાડે પૈસાથી ધરાતો નથી.

પાઠ ૧૫૫ એ.

કડાડો (ના) અપવાસ.

મણા (ના) કસર.

ઠાવકું (વિ) ડાહ્યું.

નિશા (ના) ખાતરી.

ભક્ષ (ના) શિકાર; ખા-
વાનું.

સડપ (અ) ધપ; પાધરી

મધુરો (વિ) સારો.

અડપ (અ) ઝડપથી.

મૂર (ના) ગાવાનો સોર.

ખાલી (વિ) અમથા.

ખોળતું (કૃ) શોધતું.

વજ્રગે (અ) પરમેશ્વર-
ના કરવાથી.

રૂપ (ના) શરીરની કા-
ન્તિ.

રૂપાળી (વિ) શોભિતી-

ઘાટ (ના) આકાર.

સાદ (ના) અવાજ.

ફૂંડી (કૃ) ચહડી; ફૂંલાઈ.

ઉપાડી (કૃ) ઝોંચકી.

પાઠ ૧૫૬ એ.

ટકું (ના) નાનો ઘોડો.

મિઓ (ના) મુસલમાન.

ખૂદો (વિ) ધરડો.

વાંસે (અ) પાછળ.

ભાગ્ય (ના) નસીબ.

ઘટારત (વિ) લાયક.

અસ્વાર (ના) ઘોડે ખે-

રીને સ્વારી કરનાર.

કઠણુ (વિ) વજ્રજર.

હોંડાડે (કિ) ચલાવે.

મેણા (ના) કપકાના ખો-

લ.

ઝોણું (ના) ટોણું.

પાઠ ૧૫૭ એ.

ગજખ (ના) જુલમ.

રેહુંમ (ના) દયા.

ઠપકવું (કિ) અટકવું.

જવાળ (વિ) જવાળો;

કસદાર.

ઝોળી (ના) ગાંસડી.

ખમતી (વિ) ઝોંચકી શ

કે એવી.

આસામી (ના) માણસ.

માફેત વાર=થોડો વ-

ખત.

અવિચારી (વિ) વગર

વિચારના; અણુસ-

મજી.

વળી (ના) સાકટી.

પછાડા (ના) શરીર અ-

ડાળતું તે.

કરાડો (ના) કીનારો; પા

ણીમાં જોડો ખાડો.

લજવાઈને (કૃ) શરમા-

ધને.	ટચકારા.	પિતા (ના) આપ; તાત.
સારં નરસું (વિ) સારં	આકાળી (કું) પછાડી.	ધનવાન (વિ) પૈસાદાર.
નઠારં.	ભરી આપ=ખેડેલા પૈસા	સમાન (વિ) બરાબર.
રેડું (વિ) સારં.	આપ.	અવયુષ્ણ (ના) સારા ને
પાઠ ૧૫૮ મો.	ન્યાત (ના) જત.	પદ્મે નઠારં.
જુંડું (વિ) ખૂરું; માકું	ખાર (ના) અઢાવત.	સજ્જન (ના) સારા આ-
ભણું (વિ) સારું; રેડું.	પાઠ ૧૫૯ મો.	ણસ.
કાચકી (ના) પાણીના	હલકો (વિ) તુચ્છ.	સુવામ (ના) સારીમંધ;
સોપથી ગળે ખોલાય	મજ (ના) રૈયત.	સારી ખુશખો.
નહીં તે.	પરિવાર (ના) વંશ;	કાળ (ના) રીસ.
બોટવો (ના) માટીનો	વિસ્તાર.	આળ (ના) અટકઆણું;
કુચડો.	ધનાડીણા (વિ) પૈસા વ-	ખોટું કામ.
મજેના (વિ) સારા.	ગરના.	આજ્ઞાની (વિ) અણસ-
સોખતી (ના) સાથી.	અભ્યાસ (ના) આખેપ.	મણ.
ટકોરા (ના) આંગળીના	કુટુંબી (ન) કુટુંબના	દયાળ (વિ) રહેમવાળા.

(કવિતાની સમજૂતી) (૨૨).

આ દુનિઆમાંના પધા હોકો તે પરમેશ્વરની પ્રજા છે, અને આપણું પધા એક કુટુંબના, અને તે એક આપના છોકરાં છેઆં છઠ્ઠાએ. (૧).

તેમાં કોઈ શરીરે કાળા હોય છે ને કોઈ ગોરા હોય છે તેમ કોઈ ગરીબ હોય છે ને કોઈ સરખા પૈસાદાર હોય છે, તે પધાને ગણવા, કોઈને પણ હલકો ગણવો નહીં. (૨).

જુંડાને પદ્મે ભણું કરવું (નઠારાને પદ્મે સારું કરવું) એ સારા માણસની રીત છે, જેમકે મૂખડને સળગાવીને ખાળીએય ત્યારે ઉલટી માંહેથી સારી ખુશખો નીકળે છે તેમ. (૩). વળી નાનું પચ્ચું જરા ખાલ ખેંચે

(કંઈ અટક્યાણું) કરે તો રીસ ચડતી નથી, તેમજ કોઈ અણુસમણુ માણુસ કાંઈ નુકસાન કરે તો દિલમાં દયા રાખવી (ચુસ્ત થવું નહીં). (૪).

પાઠ ૧૬૦ મો.

રતીપૂર (વિ) જરાક.

આકરં (વિ) કપરં.

પરેજી (ના) કરી.

કરી (ના) પરેજી.

આપમત (ના) પોતાનું

હાહાપણુ.

પાટણુ (ના) ચુખરાતની

ઉત્તરે શોહર છે.

મૂળાડીઆં (ના) મૂળી-

આં.

જર (ના) મારી; જરી

રાખવું.

મતલબ (ના) માર.

પીડાય (કિ) દુઃખી થાય

પાઠ ૧૬૧ મો.

ઉપયોગ (ના) ખપ; વા-

પરવું.

માતખર (વિ) ફળદ્રુપ.

નરાજ (ના) કોરા.

સુરંગ (ના) નેહર; ભોં-

યમાં ખાડો ખોદી મોહો

દારૂ ભરી સળગાવે છે

તે.

થર (ના) પડ.

ભાગળ (ના) ઠરવાળ

જેવું.

ખડકો (ના) ખાણુ કે

સમુદ્રની નીચે આવેલા

મજખૂત પથરા.

ભડકો (ના) અવાજ.

મિથ્ર (ના) ભેગ.

વખાર (ના) માલ ભર-

વાનું દેઠાણું.

ગાળે (કિ) રસ કરે.

જૂદી (વિ) છૂટી; નોખી

ગુજરાત દેશનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ.

(ચાવડા વંશ).

આપણા ગુજરાતમાં જૂનામાં જૂનું રાજ્ય વલભીપુરનું ગણાય છે. એ વલભીપુર કાઠિયાવાડ વિભાગમાં ભાવનગરની ઉત્તરે થોડાગાઉ ઉપર વળા કરીને ગામ છે તેની થડમાં હતું. એ રજપૂત રાજ્યની મોટી રાજધાની હતી. એ રાજ્ય ક્યાંથી તે ક્યાં સુધી ચાલ્યું તે નક્કી માલમ પડતું નથી, પણ કેટલાએક લેખ ઉપરથી એમાં પાંચમો રાજા શીલાદીત્ત થયો ત્યારથી એ રાજ્યની કેટલીએક હકીકત જણાઈ આવે છે. એ શીલાદીત્ત રાજા ૪૦ સન ૩૨૯માં લડાઈમાં મરાયો. એ રાજા વેદ ધર્મા ને શિવ માર્ગી હતો ને પૈસાની વાતમાં ખડુ કંજૂસ હતો. અને તેજ સમયથી એ વલભી-પુરનો નાશ થયો હોય એમ લાગે છે. વલભીપુરના નાશ થવાના કારણો એ કેહે છે. એક તો લોકો એમ કેહે છે કે વલભીપુરની ખાસે ધર્માવળાના ડુંગર આગળ એક સાધુ પોતાના એલા સાથે ઉતર્યો હતો તે સાધુ પછી વલભીપુરમાં ભીખ માંગવા ગયો પણ કોઈએ તેને ભીખ આપી નહીં તેથી તેણે શ્રાપ દઈ કહ્યું કે એ શહેર જાંધું વળજે ને ધુળ મળજે, તે કેહેતાંજ વલભીપુર દટાઈ ગયું ને તેનો નાશ થયો. બીજું કારણ એ કેહે છે કે એ વલભીપુરમાં મારવાડના પાલી શહેરથી કોઈ કાકુ વેપારી આવીને વસ્થો હતો, તેની છોકરી ખાસે જડાવ સોનાની કાંસકી હતી તે એક દિવસે ઉપલા શિલાદીત્ત રાજાની છોકરાએ જોઈ તેથી તે કાંસકી જીર જીલમથી શીલાદીત્તે તેની પાસેથી લઈ લીધી, તેથી તે કાકુ વેપારી મલેચ્છ લોકો પાસે ગયો અને તેમને એક લાખ સૈન્યા આપવા કબૂલ કરીને શીલાદીત્ત રાજા ઉપર

મટાઈ કરાવી, જેમાં શીલાદીત્ત માર્યો ગયો અને વલભીપુરનો નાશ થયો.

વલભીપુરનો નાશ થયા પછી આવડા વંશના રજપૂત રાજાઓએ શુજરાતમાં રાજ્ય કર્યું. વલભીપુર પછી એ રાજ્યની ગાદી કચ્છના રજા આગલ ઝીંજીવાડાની પાસે પંચાસર નગર છે ત્યાં સ્થાપવામાં આવી. ત્યાં આવડા વંશનો પેહેલો રાજા જયશીખરી ૬૦ સં ૧૯૬૪થી રાજ્ય કરવા લાગ્યો. એ રાજાની પાસે ઘણીજ દોલત હતી, અને તેની રાણી રૂપસુંદરી ઘણીજ કુટડી હતી. એ વેળા કનોજ દેશમાં કલ્યાણ નગર છે ત્યાં સોલંકી વંશનો ભૂવડ નામે મોટો ખળવાન અને પ્રાક્રમી રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેને જયશીખરીની મોટાઈ તથા ખળની વાત કાને પડી, તથા શુજરાત દેશની આબાદાનીની ઘણીક વાતો એક શંકર નામના કવિને મોંડે તેણે સાંભળી. તેથી તેણે જયશીખરીની સામાં લડવાનું નક્કી કર્યું. અને પછી તેની સાથે મોટી લડાઈ કરી. તે લડાઈ ખાવન દિવસ સુધી ચાલી. તેમાં આખરે જયશીખરી હાર્યો ને માર્યો ગયો, ને શુજરાતનું રાજ્ય ભૂવડ રાજાને હાથ આવ્યું.

હવે જયશીખરી લડાઈમાં મરણો ત્યારે તેની રાણી રૂપસુંદરી ગર્ભવંતી હતી તેને જયશીખરીએ મરતાં પેહેલાં તેના ભાઈ સુરપાળ સાથે વનમાં મોકલી દીધી હતી. હવે સુરપાળ તેને ત્યાં મુકીને પાછો ફરતાં પોતાના ખનેવી જયશીખરીના મરણની વાત તેણે સાંભળી, એટલે તે સોરઠના ડુંગરમાં ભરાઈ રહ્યો. હવે ત્યાં પેલી રૂપસુંદરીએ વનમાં ફળ ફૂલ ખાઈને દહાડા કાઢાડ્યા. ત્યાં એક ભીલડીએ તે ખાઈનું રસણ કર્યું. ખાદ થોડક દહાડે રૂપસુંદરીને છોકરો અવતર્યો. એ છોકરો વનમાં અવતર્યો માટે એનું નામ તેણે વનરાજ (વનનો રાજા) પાડ્યું. વનરાજ ૭ માસનો થયો તેવારે એક શીલશુણ્ડરી નામનો ગોરણ ત્યાં આવ્યો. તે

જયશીખરીની રાણી તથા વનરાજને પોતાને ઘેર તેડી ગયો. ને ત્યાં વન-
રાજને ઉછેરને મોટો કર્યો.

એ વનરાજ આગળ જતાં મોટો શૂરો ને સમજણી થયો એટલે
પછી તેણે પોતાના મામા સુરપાળ અને બીજાઓની મદદથી પોતાના પાપનું
ગયલું રાજ્ય પાછું મેળવ્યું. ને ૪૦ સં ૭૪૬ માં એટલે સવંત
૮૦૨ ની શાલમાં અણહિલવાડ નગર વસાવ્યું, ને ત્યાં પોતાની રાજધાની
કરી. અણહિલવાડને હાલ સિંધપોર પાટણ કહે છે, ને તે ગુજરાતમાં
સરસ્વતી નદી ઉપર છે.

કોઇ અણહિલ નામના ભરવાડે વનરાજને જવા આવવાના રસ્તા
ખતાવેલા તે ઉપરથી વનરાજે પોતાની રાજધાનીનું નામ અણહિલવાડ
પાડ્યું. શ્રીદેવી નામની કોઇ સ્ત્રીએ વનરાજની આકરી કરી હતી તેથી
તે બાદ પાસે ગાદીએ ખેસતી વખત વનરાજે ટિલક કરાવ્યું; અને આંખો
નામે વેપારી આગળ તેનો કારભારી હતો તેને વનરાજે પોતાનો પ્રધાન
ખનાવ્યો. એ આંખાએ આંખાનેર શહેર વસાવ્યું. આંખાનેર શહેર રેવા
કાંઠામાં હાલોલ કસબાની પાસે છે. વનરાજ ૬૦ વરસ રાજ્ય કરીને
૪૦ સં ૮૦૬ માં મરણ પામ્યો.

જેમ જયશીખરી પછી તેનો છોકરો વનરાજ ગાદીએ ખેડો, તેમ વન-
રાજ પછી તેનો છોકરો ચોગ્યરાજ ગાદીએ ખેડો, ચોગ્યરાજ પછી તેનો
છોકરો ખેમરાજ, ખેમરાજ પછી તેનો છોકરો ભૂવડ, ભૂવડ પછી તેનો છોકરો
વિજયસિંગ, વિજયસિંગ પછી તેનો છોકરો રતનાદીત્ય, અને રતનાદીત્ય
પછી તેનો છોકરો સામતસિંગ ગાદીએ ખેડો.

વનરાજ મોટો જોરાવર ને ખાહાદુર રાજ થઈ ગયો. ચોગ્યરાજ
બહુ બુદ્ધિશીલો હતો, ને તીવ્ર મારવાનું કામ સારું બોલતો હતો. ને તેણે
ઉપજામાં વધારે કાંધો હતો. ખેમરાજ જરા મીઠાસી સ્વભાવનો હતો ને

જેણે પણ દેશની દોલત વધારી હતી રતનાદીત્ત સાચો ને સારો ગુણવાળો માણસ હતો. સામતસિંગ સારો માણસ હતો નહીં, હમણાં ખોલે કંઈ તો ફરીને ખોલે જૂઠું. સામતસિંગ આવડા વંશમાં છેલ્લો રાજા થઈ ગયો. આવડા વંશ ૬૦ સં ૧૯૬ થી સન ૮૪૨ સુધી એટલે ૨૪૨ વરસ ચાલ્યો આવડા વંશમાં બધા મળીને આઠ રાજા થઈ ગયા તેમનાં નામ, નથા રાજા કર્યાના વરસની વંશાવળી નીચે મુજબ.

ક્યારે ગાદીએ ક્યારે ગાદી કેટલાં વરસ
ખેડો. પરથી ઉઠ્યો રાજ્ય કીધું.

જયશીખરી.	૬૦ સં ૧૯૬.....	૭૪૬.....	૫૦
વનરાજ.	૬૦ સં ૭૪૬.....	૮૦૬.....	૬૦
ચોગ્યરાજ.	૬૦ સં ૮૦૬.....	૮૪૨.....	૩૬
એમરાજ.	૬૦ સં ૮૪૨.....	૮૬૬.....	૨૪
ભૂવડ.	૬૦ સં ૮૬૬.....	૮૮૫.....	૨૯
વિજયસિંગ	૬૦ સં ૮૮૫.....	૯૨૦.....	૨૫
રતનાદીત્ત.	૬૦ સં ૯૨૦.....	૯૩૫.....	૧૫
સામતસિંગ.	૬૦ સં ૯૩૫.....	૯૪૨.....	૭

(પરિણામ સવાલો).

ગુજરાતમાં જૂનામાં જૂનું રાજ્ય કયું ગણાય છે? વલ્લભી-પુર નગર કેણી તરફ છે? વલ્લભીપુર કયા રાજ્યની રાજધાની હતી? વલ્લભીપુરનું રાજ્ય કયાંથી તે કયાં સુધી ચાલ્યું? શીલાદીત્ત રાજા કયા સનમાં મરણ પામ્યો? શીલાદીત્ત રાજા કયો ધર્મ માનતો હતો ને તે કેવો હતો? વલ્લભીપુરનો નાશ થવાનું કારણ શું? વલ્લભીપુરનો નાશ થવાનું ખીજું કારણ શું કહે છે? વલ્લભીપુરનો નાશ થયા પછી કયા રાજાએ ગુજરાતમાં રાજ્ય કર્યું? વલ્લભીપુર પછી ગુજરાતની ગાદી કયા નગરમાં સ્થાપવામાં

આવી? પંચાસર નગર કેણી તરફ છે? પંચાસરમાં ચાંવડા વંશનો પેઢેલો રાજા કયો થયો? જયશીખરી પાસે કેટલી દોલત હતી? જયશીખરીની ખાયડીનું નામ શું? રૂપસુંદરી દેખાઈતી કેવી હતી? જયશીખરી પંચાસર નગરની ગાદીએ બેઠો તેવારે કનોજ દેશના કલ્યાણ નગરમાં કયો રાજા રાજ કરતો હતો? ભૂવડ રાજા કેવો હતો? ભૂવડ રાજા જયશીખરી સાથે લડાઈ કરવાને સાથી ઉસકેરાયો? ભૂવડ રાજાને ને જયશીખરીને પછી લડાઈ થઈ કે નહીં? તે લડાઈ કેટલા દિવસ સુધી ચાલી? તે લડાઈમાં કોણ હાર્યું ને કોણ જીત્યું? પછી ગુજરાતનું રાજ્ય કોને હાથ આવ્યું? જયશીખરી ભૂવડ રાજા સાથે લડાઈમાં મરાયો ત્યારે તેની રાણી રૂપસુંદરી કેવી હાલતમાં હતી? તે રૂપસુંદરીને જયશીખરીએ મરતાં પેઢેલાં કયાં મોકલી દીધી હતી? કોની સાથે મોકલી દીધી હતી? સુરપાળે જયશીખરીના મરણની વાત સાંભળી ત્યારે તે કયાં ભરાઈ રહ્યો? રૂપસુંદરી વનમાં શું ખાતી હતી? રૂપસુંદરીની ખરદાસ વનમાં કોણે લીધી હતી? રૂપસુંદરીને દહાડો હતા તો તેને શું અવતર્યું? વનરાજ સાથી નામ પાડ્યું? વનરાજ છ મહિનાનો થયો ત્યારે તેને કોણ તેડી ગયું? રૂપસુંદરી પછી કયાં રહી? વનરાજ આગળ જતાં કેવો રાજા થયો વનરાજે પછી પોતાના ખાપનું ગયલું રાજ્ય પાછું મેળવ્યું કે નહીં? વનરાજે પાછું રાજ્ય મેળવ્યું તો કોની મદદથી મેળવ્યું? વનરાજે કયું નગર વસાવ્યું? વનરાજે અણહિલવાડ કયા શાલમાં વસાવ્યું? વનરાજે પોતાની રાજધાની કયાં કરી? અણહિલવાડને હાલ શું કહે છે? સિધ્ધપોર પાટણ કેણી તરફ છે? વનરાજે પોતાની રાજધાનીનું નામ અણહિલવાડ કેમ પાડ્યું? વનરાજ ગાદીએ બેઠો ત્યારે ટિલક કઈ ખંધરી પાસે કરાવ્યું? જો ખંધરી પાસે ટિલક કરાવવાનું શું કારણ? વનરાજ ગાદીએ બેસતી

વખત પ્રધાન કોને ખનાવ્યો હતો? ચાંપા પ્રધાને કયું શહેર વસાવ્યું? ચાંપાનેર કેણી તરફ છે? વનરાજે કેટલાં વરસ રાજ્ય કર્યું? વનરાજ કયા સાલમાં મરાણ પામ્યો? જયશીખરી પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? વનરાજ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? ચોગ્યરાજ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? ખેમરાજ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? ભુવડ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? વિજયસિંગ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? રતનાદીત્ત પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? વનરાજ કેવો રાજ થઈ ગયો? ચોગ્યરાજ કેવો રાજ હતો, ને તે શું કામ જાણતો હતો? ખેમરાજ કેવી રીતનો માણસ હતો? રતનાદીત્ત કેવો માણસ હતો? સામતસિંગ સારો માણસ હતો કે નહીં? આવડા રજપૂતોમાં છેલ્લો રાજ કોણ થઈ ગયો આવડા વંશ કેટલાં વરસ સુધી ચાલ્યો? આવડા વંશમાં બધા મળીને કેટલા રાજ થઈ ગયા? આવડા વંશના આઠે રાજ કયારે ગાદીએ બેઠા, કયારે ગાદી ઉપરથી ઉઠ્યા, ને દર એક જાણુ કેટલાં વરસ રાજ્ય કર્યું તે સામટું કહી જાઓ?

(સોલંકી વંશ).

આવડા વંશના છેલ્લા રાજ સામતસિંગને પેટે કાંઈ છોકરું હતું નહીં એટલે આવડા વંશના રાજ્યની ગાદી સોલંકી વંશમાં ગઈ. એવી રીતે કે સામતસિંગની બેઠેન લીલાદેવી કરીને હતી તે કનોજના રાજ ભુવનાદિત્યના છોકરા રાજ સાથે પરણી હતી. તે લીલાદેવીને મૂળરાજ નામે છોકરો થયો. એ મૂળરાજ મૂળ નક્ષત્રમાં જન્મ્યો તેથી તેનું નામ મૂળરાજ પડ્યું. એ મૂળરાજે પોતાના મામા સામતસિંગને મારી નાંખ્યા ને તેની ગાદીએ ૪૦ સંવત્ ૬૪૨ માં બેઠો. મૂળરાજ ગાદીએ બેઠો તેવારે ઉત્તરેથી અજમેરનો રાજ ચઢી આવ્યો, અને દક્ષિણથી તૈલંગણના રાજાએ પોતાના

સરદાર ખર્પને સ્વારી કરવા મોકલ્યો, તેમાં મૂળરાજે અજમેરના રાજાને તો કાંઈક ધન આપીને પાછો વાળ્યો, અને સરદાર ખર્પને લડાઈમાં હરાવી નસાડી મૂક્યો. ત્યાર પછી મૂળરાજે ચોરઠના રાજા ઉપર ચલ્લ કરી ને તેને હરાવી પોતાની આણુ મનાવી અને તેની મદદે આવેલા કચ્છના રાજા લાખાને માર્યો મૂળરાજે કેટલાંએક શિવાલય બંધાવ્યાં, અને સિદ્ધપોરમાં એક મોટું રૂદ્રમાળ્ય દેહેરું બંધાવ્યું અને ઐદીચ પ્રાહ્મણને ગુજરાતમાં વસાવ્યા. એ મૂળરાજા સોલંકી વંશનો પેહેલો રાજા હોખી તેમ પરાક્રમી હતો. તે ૫૫ વરસ રાજ્ય કરીને ૬૦ સં ૯૯૭ માં મરણ પામ્યો.

મૂળરાજા પછી તેની ગાદીએ તેનો છોકરો ચામૂડ ખેલો. ચામૂડને ત્રણ છોકરા હતા (વલ્લભસેન, દુર્લભસેન ને નાગરાજ), તેમાં ચામૂડે ૧૩ વરસ રાજ્ય કરીને પોતાના મોટા છોકરા વલ્લભસેનને ગાદી સોંપી ને પોતે કાશીએ જઈ રહ્યા વલ્લભસેન થોડા મહિના રાજ્ય ભોગવી ચેયકના રોગથી મરણ પામ્યો. એ વલ્લભસેન પછી તેની ગાદી તેના માઈ દુર્લભસેનને મળી. દુર્લભસેને સારી રીતે રાજ્ય ચલાવ્યું, દેશની આબાદાની કરી, અને તથાવ દેહેરું બંધાવ્યાં તથા ખીજાં ધર્મનાં કામો કર્યાં.

દુર્લભસેન પછી ચામૂડના ત્રીજાં છોકરા નાગરાજનો છોકરો ભીમદેવ ગાદીએ ખેલો. એ ભીમદેવના વખતમાં ગિજનીના સુલતાન મહમૂદ ખાદશાહે ૬૦ સં ૧૦૨૪ માં ગુજરાત ઉપર સ્વારી કરી તેથી ભીમદેવ નાહો, ને મહમૂદે કાઠિઆવાડની નૈરત્વ દિશાએ પ્રભાસ પાટણમાં સોમનાથનું દેહેરું છે તે લૂટી લીધું, ને ત્યાંથી બહુ પૈસા મેળવી પોતાના દેશ તરફ ચાલતો થયો. એ ભીમદેવના વખતમાં વીમળશાહ નામે પૈસાદાર શ્રાવકે અમલ ઉપર અને આરામૂર ઉપર સારા આરસપાણાણના જેવન ધર્મનાં દેહેરું બંધાવ્યાં. ભીમદેવ માહા પાણાવળી ને જરાવર રાજા હતા. તેને ત્રણ

છોકરા હતા (કરણ, ખેમરાજને, મૂળરાજ), તેમાં ભીમદેવ ૫૦ વરસ રાજ્ય કરીને ૬૦ સં ૧૦૭૨ માં પોતાના છોકરા કરણને રાજ્ય સોંપી પોતે તિર્થવાસ્તી થયો. કરણ રાજ ગાદીએ બેઠા પછી તેણે પંધુકા, મેહેવાસ વગેરેના કુળી રાજાઓને વશ કર્યા તેથી એના વખતમાં લડાઈઓ થઈ નથી. એ કરણ રાજાએ પાટણની દક્ષિણે મોઢેરા ગામ છે ત્યાં કરણ સાગર નામે મોટું તળાવ ખંધાવ્યું, તથા કરણાવતી નામે રોહિર વસાવ્યું. એ કરણાવતી રોહિર ક્યાં છે તે માલમ પડ્યું નથી.

કરણ રાજા દક્ષિણ માંડેલા ચંદ્રાવતી નગરના રાજા રાજકેશીની છોકરી મીનજદેવી સાથે પરણ્યો હતો. તેને સિદ્ધરાજ નામે કુંવર થયો. એ સિદ્ધરાજ ૧૧ વરસનો થયો એટલે કરણ રાજા મરણ પામ્યો. સિદ્ધરાજની નાની ઉંમરમાં પાપ મરણ પામ્યો તેથી થોડાં વરસ સિદ્ધરાજની મા મીનજદેવીએ રાજ્ય ચલાવ્યું. એ મીનજદેવીએ અમદાવાદ જીલ્લાનાં વીરમગામ કસબામાં મુનસર, ને ઘોળકા કસબામાં મલાવ એવાં બે તળાવો ખંધાવ્યાં સિદ્ધરાજ નાનો હતો ને તેની મા મીનજદેવી રાજ્ય ચલાવતી હતી તે વખત માળવાના રાજા યસોવરમાને એ રાજ્ય પર ચઢાઈ કરી. પણ પાછળથી સિદ્ધરાજ તેની સાથે ખાર વરમ રૂધી લડ્યો ને અંતે તે યસોવર માન રાજાને હરાવીને કેદ કરીધો. વળી કોઈ કુંભારને ત્યાં ઉછરેલી છોકરી નામે રણીક દેવી કરીને હતી. તેની સાથે સિદ્ધરાજનો વિવાહ થયેલો હતો, તે કુંવરીને સોરઠનો રાજા રાખેંગાર જીતી જીતી લઈ જઈને પરણ્યો, તેથી તે કન્યા પાછી લેવા સાર સિદ્ધરાજે તે સોરઠના રાજા રાખેંગાર સાથે મોટી લડાઈ કરી, તેમાં રાખેંગાર હાર્યો ને સિદ્ધરાજે રાણીક દેવીને પાછી આણી; પણ પછી તે રાણી રાણીકદેવી પાછી સિદ્ધરાજ સાથે પરણી નહીં તે

વઢવાણ આગળ સતી થઈને બળી મોઢી. સિદ્ધરાજે પાટણમાં સહસ્ત્ર-
લિંગ તળાવ બંધાવ્યું, અને સિદ્ધપોરમાં રૂદ્રમાળ બંધાવ્યું, ને બીજાં
ધર્મનાં કામો કરીને લોકોને સુખી કર્યા તેથી તેની ઘણી નામના થઈ. સિદ્ધ-
રાજ એ હીંદુ રાજાઓમાં મોટી મોટી વિદ્વાન અને પ્રતાપી રાજા થઈ ગયો.
તેણે રૈયતને સુખ થાય એવી રીતે રાજ્ય ચલાવ્યું તેથી હાલ તેને સિદ્ધ-
રાજ જ્યોતિષ કે સંધરા જે સંગ કહે છે. એ રાજા ૪૯ વરસ રાજ્ય કરીને
સન ૧૧૪૩માં મરણ પામ્યો.

સિદ્ધરાજને કાંઈ છોકરો હતો નહીં તેથી તેનું રાજ્ય તેના આરમાન
કાકા ખેમરાજના વંશમાં ગયું. ખેમરાજને દેવપ્રસાદ કરીને છોકરો હતો,
દેવપ્રસાદને ત્રિભોવનપાળ કરીને છોકરો હતો, અને ત્રિભોવનપાળને મહી-
પાળ, કીરતીપાળ, ને કુમારપાળ એવા ત્રણ છોકરા હતા-તેમાં સિદ્ધરાજ
પછી તેની ગાદીએ તે ખેમરાજના છોકરાનો છોકરો, ને તેનો છોકરો કુમાર-
પાળ ખેરો. કુમારપાળને ગાદીએ ખેસાડવાની સિદ્ધરાજની તો મરણ હતી
નહીં પણ સિદ્ધરાજ મુવા પછી તેના પ્રધાનોએ કુમારપાળને ગાદીએ ખેસા-
ડ્યો. એ કુમારપાળે ઘણું શિવભક્ત તથા પારસનાથનાં દેહરં બંધાવ્યાં.
એ રાજા ૩૧ વરસ રાજ્ય કરીને રગત પીતના રોગથી મરણ પામ્યો.
અને કેટલાક કહે છે કે તેના ભત્રિજા અજેપાળે ઝેર દઈને તેને મારી નાંખ્યો.
કુમારપાળ પછી તેનો ભાઈ મહીપાળનો છોકરો અજેપાળ ગાદીએ ખેરો.
એ રાજા વૈશ્ણવ ધર્મને માનતો તેથી જૈન ધર્મનાં ઘણાંક દેહરં તેણે તો-
ડાવી નાંખ્યાં. એને રાજ્ય કરતાં ત્રણ વરસ થયાં એટલામાં એની દેવ-
ડીના કોઈ માણસે કટાર મારી એનો જીવ લીધો. એ અજેપાળ પછી તેની
ગાદીએ તેનો નાનો છોકરો મૂળરાજ ખેરો. એ મૂળરાજને બચપણમાં
માદી મળી તેથી તેનું નામ બાળ મૂળરાજ પડ્યું. એની નાની હમ્મરને

લાંધે થોડી મુદત એની માએ રાજ્યનો વહિવટ ચલાવ્યો. એ પાળમૂળ-
રાજના વખતમાં મહમદ શાહજીની ગોરી નામના મુસલમાન પાદશાહ
સુજરાત ઉપર ચઢાઈ કરી હતી, પણ તેને પાળમૂળરાજના કાકા ભોળા
ભીમદેવે હરાવીને પાછો કાઢાડ્યો. એ વરસ સુધી પાળમૂળરાજનું રાજ્ય
ફક્ત નામનું ચાલ્યું, પછી તેની ગાદીએ તેનો કાકો ભીમદેવ બેઠો. એ
ભીમદેવ રાજ ચઢાડે ને અવિચારી હતો તેથી તેને ભોળો ભીમદેવ કહે છે.
એ ભોળા ભીમદેવને ને દીલ્હીના ચાહાણુ જતના પૃથુરાજને મોટી લડાઈ
થઈ હતી. કારણ કે પૃથુરાજનો વિવાહ જે આજુના રાજની છોકરી સાથે
થયો હતો તે કન્યા ભોળા ભીમને જન્મી હતી; પણ તેમાં ભોળો ભીમ
હાર્યો ને તેનું કાંઈ ચાલ્યું નહીં. ભોળો ભીમ ૬૩ વરસ રાજ્ય કરીને
મરણ પામ્યો. ત્યાર પછી તેની ગાદીએ ત્રિભોવનપાળ બેઠો. એ ત્રિભો-
વનપાળ સોલંકી વંશનો છેલ્લો રાજ થઈ ગયો. તેણે ફક્ત બે વરસ
રાજ્ય કરીયું એટલામાં વાઘેલા વંશના વિરાજદેવ રાજએ તેને ગાદી ઉપ-
રથી ઉઠાડી મૂક્યો, ને પછી એ સોલંકીના રાજ્ય પર વાઘેલા રાજની સત્તા
બેઠી. ત્રિભોવનપાળ રાજના વખતમાં કાંઈ જાણુવા જંગ પીના પની
નથી. સોલંકી વંશ ૬૦ સં ૯૪૨થી સન ૧૨૪૪ સુધી એટલે ૩૦૨
વરસ ચાલ્યો. સોલંકી વંશમાં બધા મળીને ૧૨ રાજ થઈ ગયા તેમનાં
નામ, તથા રાજ્ય કર્યાના વરસની વંશવાળી નીચે મુજબ.

ક્યારે ગાદીએ ક્યારે ગાદીપર- ફેટલાં વરસ
બેઠો. થી ઉઠ્યો. રાજ્ય કરીયું.

મૂળરાજ.	૬૦ સં	૯૪૨.....	૯૯૭.....	૫૫
ચામૂડ.	૬૦ સં	૯૯૭.....	૧૦૧૦.....	૧૩
વલ્લભસેન.	૬૦ સં	૧૦૧૦.....	૧૦૧૦.....	યોડા મહિના.

કુલર્લભસેન.	૬૦ સ૦	૧૦૧૦.....	૧૦૨૨.....	૧૨
ભીમદેવ.	૬૦ સ૦	૧૦૨૨.....	૧૦૭૨.....	૫૦
કરણ.	૬૦ સ૦	૧૦૭૨.....	૧૦૮૪.....	૨૨
સિદ્ધરાજ.	૬૦ સ૦	૧૦૮૪.....	૧૧૪૩.....	૪૮
કુમારપાળ.	૬૦ સ૦	૧૧૪૩.....	૧૧૭૪.....	૩૧
અન્નેપાળ.	૬૦ સ૦	૧૧૭૪.....	૧૧૭૭.....	૩
બાળમૂળરાજ.	૬૦ સ૦	૧૧૭૭.....	૧૧૭૮.....	૨
ભાળોભીમદેવ.	૬૦ સ૦	૧૧૭૮.....	૧૨૪૨.....	૬૩
ત્રિભોવનપાળ.	૬૦ સ૦	૧૨૪૨.....	૧૨૪૪.....	૨

(પરીક્ષાના સવાલો).

આવડા વંશના છેલ્લા રાજા સામતસિંગને પેટે શું છોકરાં હતાં? સામતસિંગ મુવા પછી આવડા વંશની ગાદી કયા વંશમાં ગઈ? સામતસિંગની ખેડેનનું નામ શું? લીલાદેવી કોની સાથે પરણી હતી? મૂળરાજ કોનો છોકરો? મૂળરાજ શાથી નામ પડ્યું? સામતસિંગ પછી તેની ગાદીએ કોણ ખેડું? મૂળરાજ સામતસિંગનો શું સગો યાચ? મૂળરાજને સામતસિંગે ખુશીથી માદી ઉપર ખેસાડયો કે? મૂળરાજ કયા વરસમાં સામતસિંગની ગાદીએ ખેરો? મૂળરાજ ગાદીએ ખેરો ત્યારે કયા કયા રાજા ચઢી આવ્યા? પછી તે રાજાઓએ શું કીધું? ત્યાર પછી મૂળરાજે કયાં ચલાઈ કરી ને કોને માંધો? મૂળરાજે ધર્મનાં શું શું કામો કીધાં? કઈ જાતના પ્રાણીને મૂળરાજે શુભરાતમાં વસાવ્યા? મૂળરાજ કેવો રાજા હતો? મૂળરાજે કેટલાં વરસ રાજ્ય કીધું, ને કયા સાલમાં મરણ પામ્યો? મૂળરાજ પછી તેની ગાદીએ કોણ ખેડું? આમુડને કેટલા છોકરા હતા તેનાં નામ દે-

ઝો? આમુક પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? વલ્લભસેને કેટલા વરસ રાજ્ય
 કીધું? વલ્લભસેને શાથી મરણ પામ્યો? વલ્લભસેનની ગાદી કોને મળી?
 હુર્લભસેને કેવી રીતે રાજ્ય ચલાવ્યું ને શું શું કામો કીધાં? હુર્લભસેન
 પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? ભીમદેવના વખતમાં કયા બાદશાહે યુદ્ધરાત ઉપર
 સ્વારી કરી હતી? કયા વરસમાં સ્વારી કરી હતી? તેમાં ભીમદેવનું શું
 થયું? અલતાન મહમૂદે પછી કયું દેહેરું લૂંટ્યું? તે દેહેરામાંથી શું શું
 તેણે લૂટી લીધું? સોમનાથનું દેહેરું કેળી તરફ છે? ભીમદેવના વખતમાં
 આણ ઉપર ને આસાસર ઉપર કોણે દેહેરાં બંધાવ્યાં? ભીમદેવ કેવો રાજા
 હતો? ભીમદેવને કેટલા છોકરા હતા તેના નામ દેઓ? ભીમદેવે કેટલાં
 વરસ રાજ્ય કીધું, ને કયા સાલમાં રાજ્યની ગાદી છોડી? ભીમદેવે રાજ્યની
 ગાદી કોને સોંપી? કરણ રાજાએ ગાદીએ બેઠા પછી તેણે કયા લોકોને વચ
 કર્યા? કરણ રાજાના વખતમાં લગાઈ ઝો કેવી થઈ? કરણ રાજાએ કયું
 તળાવ બંધાવ્યું? ને કયું શહેર વસાવ્યું? કરણ સાગર તળાવ કયાં
 છે? કરણાવતી શહેર કયાં છે? કરણ રાજા કોની સાથે પરણ્યો હતો? કરણ
 રાજાના છોકરાનું નામ શું? સિદ્ધરાજ કેટલાં વરસનો થયો ત્યારે કરણ
 મરણ પામ્યો? સિદ્ધરાજ નાની ઉંમરનો હતો ને તેનો આપ મરણ પામ્યો
 ત્યારે થોડાં વરસ રાજ્ય કોણે ચલાવ્યું? સિદ્ધરાજની માનું નામ શું?
 મીનજદેવીએ કયા કયા તળાવો બંધાવ્યાં? મીનજદેવી રાજ્ય ચલાવતી
 હતી તે વારે તેના રાજ્ય ઉપર કોણે ચઢાઈ કરી હતી? પછી તે ચસોવરમાન
 રાજાનું શું થયું? સિદ્ધરાજનો વિવાહ કોની સાથે થયો હતો? રાણીકદેવી
 કોની છોકરા હતી? રાણીકદેવીને કોણ પરણી લઈ ગયું હતું? રાણીકદેવીને
 સાડ કોને કોને લગાઈ થઈ હતી? સોરઠના રાજા પાસેથી રાણીકદેવી સિદ્ધ-

રાજને હાથ આવી કે નહીં? સિદ્ધરાજે કયાં તળાવ ખંધાવ્યું, અને રૂદ્રમાજ
 કયાં ખંધાવ્યું? સિદ્ધરાજની નામના શાથી થઈ? સિદ્ધરાજ એ હિંદુ રાજ-
 ઝોમાં કેવો રાજ થઈ ગયો? સિદ્ધરાજ જયસિંહ અથવા સઘરા જેસંગ
 કેમ કેહ છે? સિદ્ધરાજે કેટલાં વરસ રાજ્ય કર્યું, ને કયાં શાલમાં મરણ
 પામ્યો? સિદ્ધરાજને કેટલા છોકરા હતા? સિદ્ધરાજને કંઈ છોકરું હતું
 નહીં ત્યારે તેની ગાદી કોના વંશમાં ગઈ? ખેમરાજને કેટલા છોકરા હતા?
 દેવપ્રસાદને કેટલા છોકરા હતા? ત્રિભોવનપાળને કેટલા છોકરા હતા?
 સિદ્ધરાજ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? સિદ્ધરાજની મરણ કુમારપાળને
 ગાદીએ ખેસાડવાની ખરી કે નહીં? કુમારપાળને સિદ્ધરાજની ગાદીએ કોણ
 ખેસાડ્યો? કુમારપાળે શું શું ધર્મનાં કામો કર્યા? કુમારપાળે કેટલાં વરસ
 રાજ્ય કર્યું? કુમારપાળ શા કારણથી મરણ પામ્યો? કુમારપાળ પછી
 તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? અજેપાળ કયો ધર્મ પાળતો હતો? અજેપાળને
 કોણ મારી નાંખ્યો? અજેપાળ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? ખાળમૂળરાજ
 શાથી નામ પડ્યું? ખાળમૂળરાજ નાનો હતો તેથી થોડી મુદત કોણ રાજ્ય
 ચલાવ્યું? ખાળમૂળરાજના વખતમાં કયા મુસલમાન પાદશાહે યુદ્ધરાત ઉપર
 ચઢાઈ કરી હતી? પછી તે ચઢાઈમાં શું થયું? ખાળમૂળરાજે કેટલાં વરસ
 રાજ્ય કર્યું? ખાળમૂળરાજ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? ભીમદેવ ભોળો
 ભીમદેવ શાથી કેહ છે? ભોળા ભીમદેવને કોની સાથે લગાઈ થઈ હતી? શા
 કારણથી ભીમદેવને પૃથુરાજ સાથે લગાઈ કરવી પડી હતી? પછી ભીમદેવનું તે
 લગાઈમાં શું થયું? ભોળો ભીમ કેટલાં વરસ રાજ્ય કરીને મરણ પામ્યો? ભોળા
 ભીમની ગાદીએ કોણ બેઠું? સોલંકી વંશમાં છેલ્લો રાજા કોણ થઈ ગયો?
 ત્રિભોવનપાળે કેટલાં વરસ રાજ્ય કર્યું? ત્રિભોવનપાળને ગાદી ઉપરથી
 કોણ ઉઠાડી મૂક્યો? સોલંકી વંશ પછી કયા વંશના રાજાઓ થયા? ત્રિભો

વનપાળના વખતમાં શું શું બાણુવા જંગ ખીના ખની? સોલંકી વંશ
કેટલાં વરસ ચાલ્યો? સોલંકી વંશમાં ખંધા મળીને કેટલા રાજાઓ થય
ગયા? સોલંકી વંશના ખારે રાજા કયારે ગાદી પર ખેઠા, કયારે ગાદી પરથી
ઉઠ્યા, ને દર એક જાણુ કેટલાં વરસ રાજ્ય કીધું તે સામઢું કહી જાઓ?

(વાઘેલા વંશ)

કોઈ વાઘેલો રજપૂત લવણ પ્રસાદ વાઘેલા ગામમાં રહેતો હતો તેથી
વાઘેલા વંશ નામ પડ્યું. એ લવણ પ્રસાદ સોલંકી વંશના ભોળા ભીમ-
દેવ રાજાનો પ્રધાન ખન્યો હતો. પાછળથી અકેકને અણખનાવ થયો
તેથી લવણ પ્રસાદે ખંડ ઉઠાવી તેનો મૂલક ખધો કખજે કરી લીધો. એ
લવણ પ્રસાદને વીરધવળ નામે પરાક્રમી છોકરો હતો તેણે ખાપના રાજ્યમાં
વધારો કર્યો. એ વીરધવળને વસ્તુપાળ ને તેજપાળ એવા બે પ્રધાન હતા.
તેઓ મોટા લડવૈયા હતા. વીરધવળ રાજા ૯૦ સં ૧૨૪૦માં મરણ
પામ્યો, ત્યાર પછી તેની ગાદીએ તેનો છોકરો વિશળદેવ ખેલો. એ વિશળ-
દેવ વાઘેલા વંશમાં પહેલો રાજા થયો. વિશળદેવે ૯૦ સં ૧૨૪૪માં
અણહિલવાડ એટલે પાટણ ઉપર સ્વારી કરીને ત્યાંના છેલ્લાં સોલંકી રાજા
ત્રિભોવનપાળને હરાવી તેનું રાજ્ય જીતી લીધું, ને પોતે તેની ગાદી ઉપર
ખેલો. પછી તેણે યુજ્યત માંડેલાં વીશનગર ને વીજપોર એવાં બે શહેરો
વસાવ્યાં ને ડભોઈનો કિલ્લો ખાંધ્યો. એ વિશળદેવ રાજા કણીટકના
રાજાની કુંવરી સાથે પરણ્યો હતો. વિશળદેવે ૧૮ વરસ રાજ્ય કીધું,
ત્યાર પછી તેની ગાદીએ અનુક્રમે અરજુનદેવ, સારંગદેવ, ને કરણ-
ધેલો એવા ત્રણ રાજાઓ થયા. વાઘેલા વંશનો છેલ્લો રાજા કરણધેલો
૯૦ સં ૧૨૭૯માં ગાદીએ ખેલો. એ કરણધેલા રાજાની પાસે માધવ અ-

ને કેશવ એવા બે પ્રધાન હતા, તેમાં માધવની ખદશી ઘણી રૂપવાંતી હતી તેને કરણ રાજાએ જ્ઞેર જીલમથી લઇ લીધી ને વળી કેશવ પ્રધાનને મારી નાંખ્યો. તેથી માધવ પ્રધાન દીંગડીના અલાઉદ્દીન ખાદશાહ પાસે ગયો, ને તેને કેટલીક ભેટ આપીને સમજાવીને ગુજરાત ઉપર તે અલાઉદ્દીન પાસે ચઢાઇ કરાવી. પછી કરણ રાજાની ને અલાઉદ્દીનની મોટી લડાઇ થઇ તેમાં કરણ રાજા હાર્યો ને દક્ષિણ તરફ નાસી ગયો, ને તેનું રાજ્ય એ અલાઉદ્દીન ખાલગીએ જીતી લીધું. વળી એ કરણ રાજાની રાણીઓને પકડીને તેને દીંગડી મોકલી દીધી ને તેમાંની એક કમળાદેવી કરીને હતી તેને અલાઉદ્દીને પોતાની સ્ત્રી કરી રાખી. એ કમળાદેવીને એક છોકરી હતી તે આ વખતે પોતાનો આપ કરણ નાણે તેની સાથે હતી. કરણ રાજા તેને લઇને દક્ષિણમાં નાશીકની ઉત્તરે આગલાણમાં ભરાયો હતો ત્યાં અલાઉદ્દીને ફોજ મોકલીને તે છોકરાને પણ પોતાની પાસે તેડાવી લીધી. એ રીતે વાઘેલા રાજાઓની પડતી આવી ને છેલ્લો રાજા કરણ જ્યારથી લડાઇમાં અલાઉદ્દીન ખાલગી સાથે હાર્યો ત્યારથી ગુજરાતની ગાદી મુસલમાનના હાથમાં ગઇ. વાઘેલા વંશમાં બધા મળીને ચાર રાજાઓ થઇ ગયા તેમનાં નામ, તથા રાજ્ય કર્યાના વરસની વંશાવળી નીચે મુજબ.

ક્યારે ગાદીએ ક્યારે ગાદીપર કેટલાં વરસ
બેઠો. થી ઉઠ્યો. રાજ્ય કીધું.

વિશાળદેવ ૪૦ સં ૧૨૪૪.....૧૨૬૨.....૧૮

અરજુનદેવ ૪૦ સં ૧૨૬૨.....૧૨૭૫.....૧૩

સારંગદેવ ૪૦ સં ૧૨૭૫.....૧૨૭૯.....૪

કરણ સેલો ૪૦ સં ૧૨૭૯.....૧૨૮૪.....૫

(પરિક્ષાના સવાલો).

વાઘેલા વંશ શાથી નામ પડ્યું? લવણ પ્રસાદ કોનો પ્રધાન બન્યો હતો? ભોળા ભીમદેવનો મૂલક શા કારણથી લવણ પ્રસાદે બધો લઇ લીધો? લવણ પ્રસાદના છોકરાનું નામ શું? વારધવળને કયા ખે પ્રધાનો હતા તેનાં નામ દેઓ? વારધવળ રાજ કયા વરસમાં મરણ પામ્યો? વારધવળ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? વાઘેલા વંશમાં પેઢેસો રાજ કયો થયો? વિશળદેવે કયાં સ્વારી કરી ને કયા વરસમાં? વિશળદેવે કોનું રાજ્ય જીતી લીધું? વિશળદેવ રાજ્યે કયા કયા શહેરો વસાવ્યાં? વિશળદેવ રાજ કોની છોકરી સાથે પરણ્યો હતો? વિશળદેવે કેટલાં વરસ રાજ્ય કીધું? વિશળદેવ પછી તેની ગાદીએ કયા કયા રાજ્યો થયા? વાઘેલા વંશનો છેલ્લો રાજ કયો? કરણ ઘેસો કયા સાલમાં ગાદીએ બેઠો? કરણ રાજ પાસે કયા કયા ખે પ્રધાનો હતા? કરણ રાજનું રાજ્ય કોણે જીતી લીધું? કરણ ઘેલાને કોની સાથે લગ્ન થઇ હતી? કરણ ઘેલાને ને અલાહદીન ખાલસીને લગ્ન થયાનું કરણ શું? રાજ કરણ લગ્નમાં હાથે તો નાશીને કયાં જતો રહ્યો? કરણ રાજની રાણીએને પકડીને અલાહદીને કયાં મોકલી દીધી? કરણની બધી રાણીઓમાંથી કઇ રાણીને અલાહદીને પોતાની બધરી બનાવી? કમળાદેવાને એક છોકરી હતી તે કરણ નાશે તેની સાથે હતી કે અલાહદીને પાસે હતી? કમળાદેવીની છોકરીને કરણ પાસેથી અલાહદીને શી રીતે તેગવી લીધી? વાઘેલા રાજ્યોની પડતી ક્યારથી આવી? ગુજરાતની ગાદી મુસલમાનના હાથમાં ક્યારથી ગઇ? વાઘેલા વંશમાં બધા મળીને કેટલા રાજ્યો થઇ ગયા? વાઘેલા વંશના રાજ્યોનાં નામ, અને તેઓના રાજ્ય કર્યાના વરસની સંશ્લેષણી ખોલી જાઓ?

“રૂપન પ્રીનટીંગ પ્રેસ,” ધોબીતળાવ,

ખખર.

નીચે લખેલી ચોપડીઓ મુરતમાં ચોક ખખર, નાણાવટ, અને આગા તળાવના છક સેલરો; મુંબઈમાં ભૂચેશ્વર આગળ કાઢાભાઈ જગ-જીવનદાસ, કાળકાઢેવી આગળ દામોદરદાસ હાથરદાસ તથા શેરીઆદજી દોરમજીજી છક સેલરો, ધોખીતળાવ આગળ ઝેરચશાહ ખેજનજી કરાણી છકસેલર, કોટમાં બાંહાંગીરજી ખેજનજી કરાણી તથા શાપુરજી ફરામજી માંડણુ છક સેલરો; પુનામાં ચદર ખખરમાં છગનલાલ ખોડીદાસ માસ્તર; વલસાડમાં દુવારકાદાસ પરજીદાસ છક સેલર, ભડચમાં કતોપીરના ખખરમાં કાગદી કાદરભાઈ ચાંદાભાઈ છકસેલર; રાજકોટમાં પસા. લખમીચંદ ઉત્તમચંદ છક સેલર; અને કરાંચીમાં કોપના છક સેલર પાસેથી વેચાતી મળશે. ચોપડીઓના કમીશન વગેરેનો ખાંદોખસ્ત કરવો હોય તે સુરત સગરામપરે મી. નમ્રીનદાસ ફકીરભાઈ કાસીદાસને પોષ્ટપેડ કાગળથી લખી જાણાવવું.

• ૧ •	ચુજરતી પેટેલી ચો	• ૩ •	રાજગોની વંશાવળી.
	પડીના અર્થ.	• ૬ •	કોલેડા સંગ્રહ.
• ૨ •	ચુ ખીજના અર્થ.	• ૩ •	ચિત્રપાંચી.
• ૩ •	ચુ ત્રીજના અર્થ.	• ૧ •	આંકની ચોપડી.
• ૪ •	ચુ ચોથીના અર્થ.	• ૧ •	કોષ્ટકની ચોપડી.
• ૫ •	ચુ પાંચમીના અર્થ.	• ૪ •	અંગ્રેજ પેટેલીના મી-
• ૬ •	ચુ છઠીના અર્થ.		નિંગ તરજુમાં સ
• ૭ •	ચુ સાતમીના અર્થ.		હીત.
• ૨ •	સુરત જીલ્લાની ભૂગોળ.	• ૬ •	અંગ્રેજ ખીજના
• ૧ •	મુંબઈ જિલ્લાકાની ભૂગોળ.		નિંગ તરજુમાં સહી
• ૩ •	હિંદુસ્તાનની ભૂગોળ.	• ૧૨ •	અંગ્રેજીયર્ડના મીનિ

ચે. શિવાય અંગ્રેજી જુકોનાં તમામ મીનિંગો પણ મળશે.

